

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

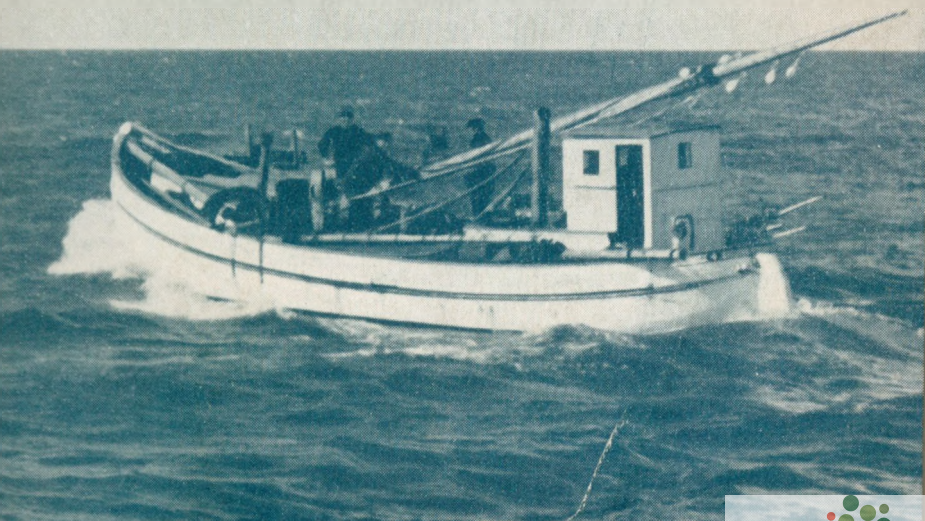
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

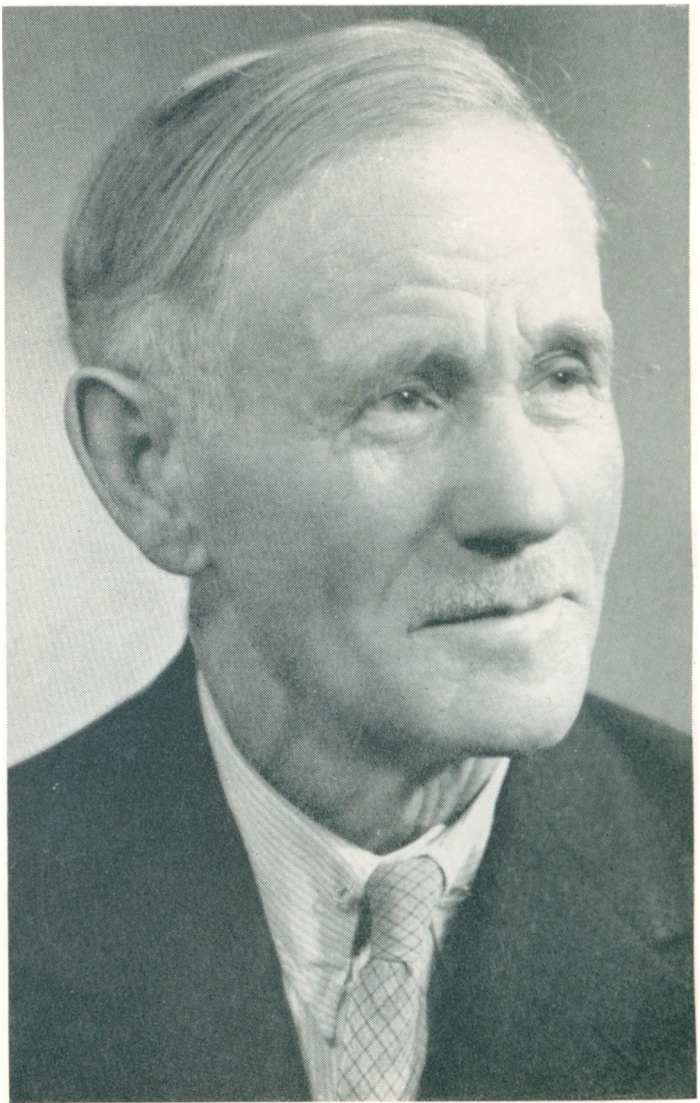
SEVERIN HANSEN

FRA TRÆSKOEN
TIL
RIGSDAGEN

EN FISKERS ERINDRINGER

NATIONALMUSEET

SEVERIN|HANSEN

FRA TRÆSKOEN TIL RIGSDAGEN

EN FISKERS ERINDRINGER

NATIONALMUSEETS 3. AFDELING

Industri- og Arbejderundersøgelserne

1952

Udgivet i serien
»LIVET I DANMARK 1850—1950«
redigeret af
David Yde-Andersen

Med tegninger af
JENS THOMSEN

H. P. Hansens bogtrykkeri
København

Indhold

Forord af minister Flemming Hvidberg	3
Grønlandshusene	7
Min barndom	13
Drengear	22
Fisker på fjorden	33
Til søs	40
Mod fremmede havne	52
I marinen	67
Atter til søs	76
Jeg bliver fisker	92
Fiskerhøjskolen	110
Fiskerne træder frem	128
Min første tale	130
Andelsbevægelsen	135
Organisationsarbejde og tillidshverv	141
Dansk Fiskeriforening	146
Den første verdenskrig og genforeningen	150
Vore forældre	156
Medlem af sognerådet	161
Oplysningsarbejde	168
Fiskeriets udvikling	172
Andelsfisk	183
Rigsdagen	191
Fiskernes sangbog	201
Agitationsmøder	204
Sognepolitik	208
Folketingskandidat	212
Den anden verdenskrig	215
Fiskerhøjskolen i Esbjerg	219
Fiskerimuseet	232
Islandsrejsen	245
Afslutning	248

Forord

Ingen, der har hørt Severin Hansen, fiskeren fra Hølkerup, fortælle om sit fattige barndomshjem, kan være forblevet uberørt deraf.

Hans far var stenhugger. Ofte havde denne to mil at gå til sit arbejde og to mil tilbage igen og det med en arbejdstid på 12—14 timer. Man forstår faderens opvågnen og sejge vedholden ved sin politiske overbevisning. Dette forhold er godt beskrevet i sønnens bog, der her foreligger, og som i enkelte strejf giver et kulturbillede, der nu hører en svunden tid til.

Selv var Severin en egen Isefjordsdreng. Fjorden og dens liv sad dybt i ham fra den tidligste barndom, og det gør den endnu. Men han havde på en eller anden måde fået hang til læsning. Han “gjorde sig så tit tanker, om der da virkelig ikke var andet i livet end bare arbejde og atter arbejde, spise og sove”. Tidligt begyndte han da at købe sine første litterære bøger, og dem slugte han som en “forsulten vagabond”. Det var Skjoldborgs romaner. Og da sognets husmandsforening en dag indbød Skjoldborg til at holde foredrag, hørte han denne tale om “Poesien og Idealerne”, der “slumrer i folket og kan

vækkes til blomstrende liv". På den unge fisker med sit milde, modtagelige, sjællandske sind gjorde dette et dybt indtryk. Han blev vakt til en dyb længsel efter kundskab og viden, *oplysning*, og der blev kaldet frem i ham en stærk trang til at samle alle fiskerne i så at sige een stor familie, så deres fattige og hårde liv kunne højnes og mildnes.

Det er i sig selv af stor interesse at følge sådan et sind gennem alt, hvad det nu måtte igennem, særlig da når det bliver fortalt så oprigtigt og umiddelbart, som Severin fortæller sit livs historie.

Men i og med alt dette bliver hans selvbiografi et lille stykke dansk kulturhistorie — af særlig betydning, fordi det giver en række bidrag, der velsagtes ellers ville være gået tabt.

Vi får en beskrivelse af Isefjordsfiskeriet — lige fra, hvad Severins far og mor kunne huske, og til i dag. Den findes spredt rundt i bogen, men giver et glimrende indtryk af, hvor ofte fiskerne har måttet skifte fangstmetoder og redskaber selv inden for et tidsrum af mindre end 100 år.

I det korte afsnit om Severins ungdom til søs får man et indtryk af forhold og vilkår for sejlskibene og af sejladsen på Isefjordshavnene.

I hovedbeskrivelsen, der omhandler hans liv som fjordfisker, er det kulturhistorisk mest interessante hans beskrivelse af organisationsarbejde, af højskolesagen, af andelssagen og af museumssagen. På disse områder forfægter han standpunkter, som for-

længst er passeret hos de danske landboere, men som aldrig har nået at trænge igennem hos fiskerne.

På en tid, hvor højskolen for unge landmænd er nået så langt frem, at nogle endog vil tale om “sentyd” og “krise”, kæmper han for at få oprettet en fiskerhøjskole, og da den endelig er oprettet, for at holde den i live. Tilsvarende kæmper han for andelstanken inden for fiskerkredse, medens samme idé forlængst er ført ud i virkeligheden hos landboerne, og noget ganske tilsvarende gælder hans arbejde for fiskeriets eget museum. Vi har her hos fiskerne lejlighed til at iagttage bevægelser, som forlængst er passeret inden for andre befolkningsgrupper. Dette giver bogen en betydelig kulturhistorisk værdi. Men forfatteren ved også at give sin egen forklaring på, at det ikke har kunnet komme sig på samme måde hos fiskerne som hos de andre.

Severin Hansen synes selv, at det har været stort at være med i den udvikling, han har oplevet, med teknikkens store fremskridt og højnelsen af den sociale standard. Men han mener ikke, der har fundet en tilsvarende etisk højnelse sted. “Det er for mig, som råhed, misundelse, jalousi er meget mere fremtrædende i vor moderne tid end før...”. Her rører denne stilfærdige Isefjordsfisker ved et af den nye tids ømmeste problemer. Den åndelige kultur har ikke fulgt trit med den materielle kultur. At han ser dette så klart, hænger sammen med det *sind*, hvormed han iagttager udviklingen.

Severin Hansen er nok en primitiv mand i den forstand, at han ser helheden i hver sag forenklet og jævn, uden grublende og tvivlende svinkeærinder; og han er nok en praktisk mand i den forstand, at han, der kender fiskernes mange problemer til bunds, ikke viger tilbage for at tage en ål eller rødspætte eller skrubbe eller brisling med i sin mappe ind på rigsdagen for at lære udvalgsmedlemmerne forskellen på en blank og en gul ål eller fladfisken i yngledragt eller forskellen på en brisling og en lille sild, på det at medlemmerne skal vide besked om, hvad det er, de har med at gøre. Men han er tillige eller netop derved en klartseende mand, der har blik for de værdier, der var i den gamle tid, da livskampen ikke i så høj grad var taget fra den enkelte, men han måtte leve livet på egen risiko, og da man kunne glæde sig over lidt og "notere" selv et lille fremskridt.

Vel blev Severin Hansen organisationsmand og politiker. Men han mistede aldrig den umiddelbare kontakt med sit egentlige erhverv, han kunne stadig tage de lange støvler på, når han kom hjem, og tjære sin båd. Han gør sig ikke til af noget. Han blev ved at være fiskeren, og han blev ved med at være det elskelige menneske, han er for dem, der kender ham.

Men det aner han ikke selv.

FLEMMING HVIDBERG

Grønlandshusene

Når man kører ad landevejen fra Nykøbing til Holbæk over Siddinge og Audebo dæmninger, kommer man igennem Egebjerg by, der ligger så smukt lige ved kirkebakkens fod. Går man en lille tur op ved kirken, har man en storslået udsigt. Her kan man se udover store dele af det skønne Odsherred. Mod syd skyder Isefjorden en af sine lange arme ind og danner Siddinge og Lammefjorden. Mod vest troner Vejrhøj som en konge over alle andre bakker i Odsherred. Og ind imellem alt dette ligger de mange små velholdte gårde og huse i små landsbyer og stationsbyer. De danner tilsammen et så idyllisk billede, at man egentlig aldrig kan se sig mæt i dets skønhed.

Jeg har stået her på denne bakke mange gange i min tid. Og jeg står her atter en varm sommerdag i 1952. Jeg stiler imod mine forældres gravsted, der ligger i den vestlige del af kirkegården, frit for vestenvindens sus. Det passer så godt til mors og fars liv. Thi det var langt fra i det stille. Livets barske storme havde sat deres præg på hele deres liv, lige til de blev stedet til hvile her på kirkegården.

Når jeg står her og læser inskriptionen på den lille beskedne gravsten:

Minde over
STENHUGGER HANS HANSEN, HØLKERUP
Født 1841 Død 1927
og
MAREN KRISTINE HANSEN
Født 1837 Død 1917

da føler jeg stor taknemmelighed for, hvad de var for mig og mine søskende. Jeg synes slet ikke, at jeg fik sagt dem rigtig tak, før det var for sent. Men således er det vist også gået mange andre. Man ser først rigtig klart, hvad man har ejet, når man har mistet det.

Og hvad var så mine forældres liv? Evig og altid et evindeligt slid. Arbejde og atter arbejde. Egentlig var de altid økonomisk fattige; men de var rige på mange andre områder. Gæstfrie, godgørende og hjælpsomme overfor deres medmennesker eftersom deres fattige evne tillod.

Fattigdommen havde også gjort sig gældende hos deres forældre igen. Min fars forældre, Hans Bertelsen og Inger Hansdatter, var bosiddende i Hølkerup som indsidderfolk. Min mors forældre, Rasmus Jacobsen og Bodil Jensdatter, der også boede i Hølkerup, havde ganske vist et lille hus med 5 tdr. land jord og 2 køer, som lige kunne give smørret til deres eget forbrug. Min bedstefar måtte gøre pligt-dage hos bønderne for at få jorden pløjet og sået,

og ved siden af var han kurvebinder. Jeg husker svagt disse mennesker. De var yderst fattige og uden sans for andet i livet end blot dette ene: arbejde og atter arbejde, dag ud og dag ind, årle og silde.

Hverken mine søskende eller jeg havde fået nogen arv i form af penge eller andet materielt gods efter vore forældre. Men 3 af mine brødre havde fået lov at stå i lære. De to som skomagere og den tredie som snedker. Det havde selvsagt været meget vanskeligt for mine forældre at gennemføre det. Men vi fik noget andet i arv, nemlig det at være glad og tilfreds i tilværelsen, selv om vi måtte leve i stor nøjsomhed. Senere lærte livet os, hvor værdifuldt det er for os mennesker at blive opdraget med dette for øje.

Et andet stort aktiv havde også bundfældet sig dybt i os børn: At arbejde og udnytte den kostbare tid, som kun er så kort. At udnytte den til nyttigt arbejde, hvad enten det er legemligt eller sjæleligt. Jeg husker også tydeligt i dette øjeblik min mors formanende ord til os: “Undgå altid misundelse overfor andre. Det fører kun til ærgrelse for jer selv.”

Ja, her på Egebjerg kirkegård finder man så mange navne på mennesker, man holdt af og satte pris på, men som nu forlængst er borte. Skolekammerater er der herimellem, og det er vanskeligt at forstå, at tiden iler så hurtigt. Det er, som det kun er få år siden, vi legede sammen, men inde

i den gamle præstegård ligger kirkebogen og fortæller, at jeg kom til verden den 19. juli 1880.

Lad os forlade Egebjerg og tage 1 km sydpå, til vi når sognets nye mejeri "Sankerbjerg". Her deler vejen sig til alle 4 verdenshjørner. Mod vest over Vig til Høve strand og Sejro bugt og mod øst igennem Bråde og Hølkerup, hvor den til sidst ender på en smal og udhulet strandvej. Her har min hustru og jeg vort hjem, ikke mere end 20 meter fra Isefjordens bred.

Men før vi når så langt, standser vi ved mit nu 88-årige barndomshjem, et lille lerklinet hus, der ligger 200 meter fra kysten på en lille bakke, der skrånede langsomt ned mod mit nuværende hjem. Som før nævnt ejede mine bedsteforældre en lille jordlod, og det var en parcel af denne, min mor fik i arv, og som mine forældre byggede huset på. I sin tid kostede det kun 400 kroner at bygge. Vi kan lige se indenfor, hvorledes det gamle hus er indrettet, her, hvor 8 drenge kom til verden. Her er to stuer på 5×5 alen, et lille køkken på 4×4 alen, og den store, gamle ovnskorsten står her endnu; men ingen bor her mere. Da far og mor døde, købte jeg huset, fordi jeg ikke kunne tænke mig, det skulle gå over på fremmede hænder. Og det gør stadig gavn, idet vi nu bruger det til oplagring af vore redskaber, som vi også reparerer i en af de små stuer.

Mange, mange mennesker, der igennem årene er kommet forbi det gamle hus, er standset her for at

beundre Isefjordens store kyststrækning, der her når halvdelen af kompasset rundt. Mod nord ligger Nykøbing, østpå Nakke og Rørvig, den store fiskerby Hundested, Lynæs og Jægerspris godser, — i fint vejr kan man se slottet omgivet af godsets smukke skove — videre kommer Hornsherred med det store Isefjordsværk ved Kyndby og den smukke ø Orø ikke at forglemme. Mod syd Bramsnæs og indsejlingen til Holbæk.

Der er noget særligt ved dette sted, også fordi huset ligger midt i et lille husmandsrig, som består af 13 selvstændige husmandsbrug på fra 5 til 10 tdr. land. Det er nu altsammen veldyrket jord i modsætning til for 100 år siden, da det lå hen som overdrevsjord og tilhørte gårdene længere oppe i sognet. Når man fra gammel tid har kaldt denne samling huse for Grønlandshusene, må grunden være, at disse marker lå ubebygget og meget afsides i sognet, helt ned mod Isefjorden. Siden min barndom har de for en stor del forandret sig meget. De lerklinede huse er blevet afløst af moderne bygninger, og de mange tegltage har med tiden ændret billedet væsentligt.

Jeg har set mange smukke landskaber i Danmark, men for mig syntes altid Grønlandshusene noget af det smukkeste, man kan have for øje. Særlig smukt er det, hvis man tager en lille tur ud på fjorden en sommermorgen. Det er en dejlig oplevelse at se, når solens stråler falder ned over dette

smukke panorama. Kongsøre skov mod syd og Stokkebjerg mod nord danner en grøn ramme udenom landskabet.

I det gamle hus på bakken stod min vugge, rød-malet som den var og lavet af nogle brede, svenske brædder. Malingen var omtrent slidt helt af, for mine 7 brødre havde ligget i den før mig. Når der på min dåbsattest kom til at stå Ludvig Valdemar Severin, så var grunden den, at 2 år før jeg kom til verden, døde 3 af mine brødre i løbet af ganske få dage. De var i alderen fra 2—7 år. Der raserede dengang en ondartet skarlagensfeber-epidemi på egnen, og også mange andre børn i sognet døde. Det var naturligvis et meget hårdt slag for mine forældre, og jeg så dem tit mange år efter sidde med hinandens hænder i dyb sorg over den store ulykke, som havde ramt dem og deres lille fattige hjem. Mine andre søskende var forlængst fløjet fra reden, så jeg var nu alene tilbage og blev vel derfor noget forkælet. Jeg fik god tid til at passe min leg, og der var ikke særligt meget, jeg skulle hjælpe til med i hjemmet. Vi havde kun halvanden tønde land, og hele besætningen bestod af en ged, en gedebuk, en gris og tolv høns.

Min barndom

I næsten hele min barndom arbejdede min far som stenhugger og ved forskelligt byggeri omkring i Odsherred. Mange af de kampestenslænger, der endnu er tilbage i herredet, har han været med til at opføre. Og selv om der var et par mil hjem fra arbejdsstedet, gik han alligevel turen næsten hver eneste aften. Cykler var dengang et ukendt begreb.

Så snart jeg kunne begynde at gå på egen hånd, gik min vej til stranden. Her tilbragte jeg min tid tidligt og silde. De små strandskaller var mine første både; men eftersom jeg voksede til, blev de mig for små. Jeg havde nu kun eet stort ønske: at få en rigtig lille båd at sejle med. Far hørte desværre ikke til dem, der var fingernemme og snilde, så her lå altså ingen mulighed. Men en aften kom han hjem med 2 nye træskobunde. De gamle skulle kasseres efter de mange mil, de havde gået, og da det gamle læder sad på de nye bunde, stod de slidte bunde tilbage. Jeg fik da straks den idé, at den ene, som var hel, kunne bruges til en båd. Næste dag stod den allerede tjæret og malet, og selv om den lignede en af de gamle hollandske kuffer, var jeg ikke så lidt

stolt, da jeg som skibsfører gik til stranden med min træsko under armen — min første egentlige ejendom. Jeg var da imellem 5 og 6 år.

Men efterhånden som tiden gik, blev også dette mig for primitivt. Jeg følte trang til noget endnu større og bedre i retning af både. Udviklingen skulle jo gerne gå fremad. En dag havde vores gamle nabo Niels Jensen fældet en stor gammel pil, og jeg havde både hørt og set, at piletræ egnede sig udmærket til at lave både af, så jeg traf aftale med manden om, at han skulle udhule en pileklods til mig. Ved fælles bestræbelser lykkedes det os at få lavet noget, der skulle ligne en båd. I hvert fald var det et ret fint resultat i forhold til træskoen, som nu blev lagt op.

Jeg fik nu lige så travlt med at fiske som de rigtige fiskere. Jeg kunne nu sejle, for far havde hjulpet mig med at rigge båden til, og sejlene havde mor syet. På dette tidspunkt blev Middelgrundsfortet bygget, og en masse mindre fartøjer kom ind på Isefjorden og fiskede sten. Jeg skulle naturligvis også sejle med sten, men det blev kun hen til et lille stenrev, der lå nogle få meter ude i vandet, hvortil man kunne vade.

Jeg var så meget optaget af min nye grønmalede båd, at det var ikke med nogen glad mine, jeg hver dag måtte følge mor i skoven for at hente gammelt kvas. Hun slæbte det selv hjem på ryggen, og hun måtte støtte sig med en stok i den ene hånd; for hun

havde haft brud i den ene hofte siden sit femogtyvende år.

Jeg var dog ikke altid alene i min leg med mit primitive fartøj. En af vore naboer, en forhenværende sømand, havde en dreng, der hed Kristian. Han kom jævnligt ned til stranden for at lege skipper; men det var rigtignok med et anderledes komfortabelt skib end det, jeg havde. Kristians skib havde både rigning og sejl, og jeg kunne ikke andet end føle mig lidt flov, når jeg sammenlignede mit sølle skib med hans.

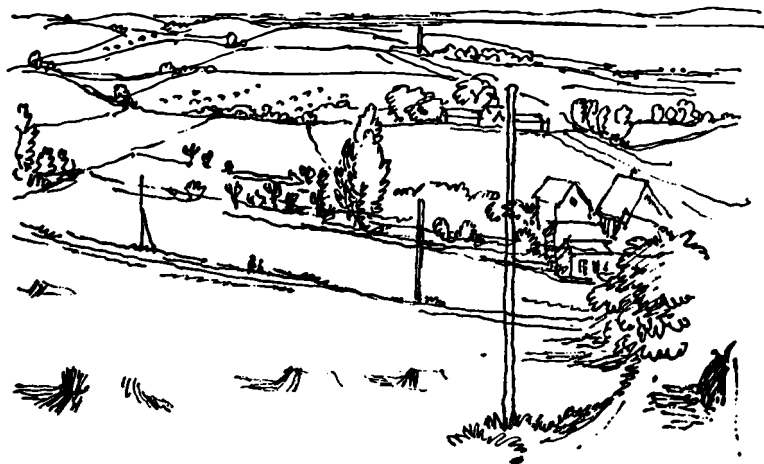
Men denne flothed havde sin grund i, at Kristians far var meget fingernem til at lave skibe, så dygtig, at han var kendt for det. Det viste iøvrigt også en meget smuk skibsmodel, rigget som bark, der stod hjemme hos Kristians forældre i øverste stuen. Samme skibsmodel havde været ophængt i kirken og var blevet meget beundret af de forholdsvis få, som kom der. Min egen beundring for den elegante model var der naturligvis ingen ende på. Jeg kom ikke en eneste gang i min kammerats hjem, uden jeg spurgte, om jeg måtte se den. Hver gang jeg så den, vækkedes alle mine slumrende længsler og drømme om flotte skibe på store have og eventyr ude i den vide verden.

Der var også andre børn, om end ikke mange, der boede i Grønlandshusene; men Kristian, som var eneste barn, var nu min allerbedste legekammerat. Da vi havde nået den skolepligtige alder, be-

gyndte vi skolen på samme dag, og efter 7 års forløb forlod vi den samtidig. Vi havde da i disse år gået ialt 6.000 km på vore ben. Ikke med sko eller støvler, men med træsko lige fraregnet den tid om sommeren, hvor vi gik på vores bare ben. Kristian var mig overlegen i dygtighed i skolen, men han var en rigtig kammerat og hjalp mig altid, når det kneb for mig med regnestykkerne.

Inden jeg selv begyndte at tjene lidt, var det meget småt med lommepenge. Der skulle jo gerne engang imellem blive en enkelt 2 øre tilovers til brystsukker. Navnet bolsjer kendtes ikke den gang. Heldigvis skete det, at jeg fik lejlighed til at tjene en lille skilling i drikkepenge. Jeg var endda så heldig at have en fast årlig indtægt.

Ude på vores lille mark stod en lille vidjebusk. Lige fra det tidlige forår, når vidjerne begyndte at skyde op, fulgte jeg væksten med spændt interesse fra uge til uge. Jeg syntes altid, de groede alt for langsomt. Når vidjerne var store nok til kurvefletning, kom den gamle mergelgraver Jens Christensen, der nu på sine ældre dage var endt som kurvemager. Han boede i et lille hus ikke så langt fra os sammen med sin hustru Karen. Jeg skulle altid med Jens ud og skære vidjerne af, sådan som Jens nu ønskede, det skulle gøres. Når arbejdet var endt, kom så det for mig så spændende øjeblik, da Jens tog sin gamle fedtede pung frem og gravede en hel 25 øre op til mig. Det var min faste årlige indtægt,

Udsigten fra Egebjerg kirke.

som jeg længe i forvejen så hen til med forventning. Bagefter gik Jens med mig hjem til min mor, som havde kaffen færdig. Og Jens fik sig så en to, tre store kaffepunche, der rigtig satte kulør i hans gamle, furede ansigt.

Gamle Jens var ellers en kæmpeskikkelse; men han var nedbrudt af slid og slæb og var egentlig vred på hele samfundet. Når vreden rigtig steg op i hans hjerte, søgte han sin trøst i brændevinen. Den kostede jo ikke stort den gang.

Jeg husker, når vi kom ind under jul i de første 2—3 år af min skoletid, fik vi børn det hverv at dele offersedler ud mellem beboerne i sognet. Lærersens seddel var blå og præstens seddel gul. Ofrene, der blev bragt indpakket i disse sedler, var ganske frivillige og efter den enkeltes økonomiske evne. Jeg havde engang fået offerseddel til Jens og Karen, og 3 dage før jul trådte jeg ind ad den lave, skæve dør til deres lille stue. “Hvad er der dreng?” råbte han mig imøde. Beskedent rakte jeg ham de to sedler. Han så på dem med et vredt blik og skreg mig ind i øret: “Vil du virkelig have, at jeg og Karen af vore småøre skal ofre penge til et par mennesker, der aldrig gør for een øres gavn?” Han vendte sig resolut om mod kakkelovnen, lukkede op og smed sedlerne ind i flammerne.

Jeg var selvfølgelig ved at gå ud af mig selv over det skete. Ville Jens nu komme for politiet og blive straffet, eller hvad ville der ske med ham? At han

vovede dette mod præst og degn var for mig forfærdeligt. Selvfølgelig skete der ikke andet, end at de offersedler aldrig nåede kirkens alter, hvor de skulle afleveres med offerbeløbet 2. juledag. Og så var den historie ude af verden.

Skolens eksamensdag var en dag, som der — ganske særligt i de første skoleår — blev set hen til med stor og bange forventning, højtidelig og afgørende som den var. Vi børn fik altid det bedste tøj på den dag og rigtige sko på i modsætning til hverdagens træsko. Vi skulle jo være sammen med den højvelbårne præst og to af sognerådets medlemmer. Med forventning så vi også hen til middagspausen, hvor frokosten ventede de tre herrer hos læreren i hans hyggelige spisestue, men som vi børn holdt på vores egen måde.

Vi vidste, at i det frikvarter kom Lussesofie fra fattighuset og solgte hvedebrød. Hun stod altid med sin hvedebrødskurv på armen på en eller anden trappe ved skolen i læ for vinden. Hvedebrødet havde hun sorteret i to afdelinger. En til 2 øre og en til 4 øre. De hvedebrød, der kostede 4 øre, var ikke så lidt bedre end de andre; der var nemlig noget specielt sukker på. Det var nu meget afgørende, hvem af os drenge der havde de fleste penge med. Vi arbejderbørn kunne jo ikke stå mål med gårdmandsbørnene rent lommepengemæssigt set. For os lå beløbet kun omkring de 25 øre, så vi måtte holde os til den billige afdeling. Vi skulle jo også

have lidt tilovers til bolsjer. Og resten — 5 øre — skulle gemmes til harmonikamusikken; for når eksamen var vel overstået, dansede vi en times tid i skolestuen, så det var alt i alt en meget stor dag.

Hvem var nu denne kvinde, Lussesofie, med det uhyggelige og grimme øgenavn? Ja, det fik jeg aldrig rigtig at vide. Jeg vidste kun, at hun var fattig og boede i sognets fattighus. Sofie var en af de venligste koner, man kunne møde. Hun kom iøvrigt jævnligt til vores hjem, og min mor gav hende lidt af sine egne sparsomme midler. Sofie tjente selv lidt ved at gå ud til den grove rengøring, og ind imellem solgte hun altså hvedebrød. Man så hende gerne slæbe af sted med en stor kurv på hver arm, mindst to gange om ugen det halve sogn rundt i al slags vejr. Ja, det var gået hende som så mange andre ulykkelige kvinder. Hun havde fået et par uægte børn og var efterhånden kommet på samfundets skyggeside.

I fattighuset boede desuden to andre kvinder, som også var på sognet. Også de havde øgenavne. Sidsel hed den ene, men kaldtes Kanetsidsel. Hun var lille med krumbøjet ryg, svagelig og selvfølgelig meget fattig. Jeg ville vel aldrig være kommet så nær ind på disse menneskeskæbner kun 9 år gammel, hvis jeg ikke af og til havde lejlighed til at besøge dem i deres uhumske stuer. Derved kom jeg til at se den dybe forskel, der var mellem deres livsforhold og dem vi levede under i mit barndomshjem, selv om

vi også havde det fattigt. Disse kvinder og mange andre levede i sløvhed og fattigdom, underkuet og tilsidesat i alle retninger, fordi de var på sognet og boede på fattighuset. Når jeg nu i dag besøger vore moderne alderdomshjem, går mine tanker uvægerligt tilbage til disse menneskers elendige livsvilkår den gang for kun 60 år siden.

Drengear

Jeg var nu blevet 9 år, og alle mine små både og fiskerier passede mig ikke rigtig mere. Jeg voksede ligesom fra legen og ønskede mig nu en rigtig, virkelig båd; men vi havde nu ingen penge til den slags ting. Så skete det, at min ældste broder, som arbejdede ved landbruget, en dag forbarmede sig over mig og lovede at købe en rigtig båd til mig. I løbet af 3 måneder stod en 11 fods jolle færdig fra bådebyggeren, og jeg var både lykkelig og stolt over det ansvar, som blev pålagt mig som fører af dette fartøj. Der var den gang et meget stort fiskeri efter skrubber her på fjorden, og selv om jeg og en kammerat skulle begå os mellem de voksne fiskere — mange kom den gang fra Rørvig, Hundested og Orø — gik det så godt, at da jeg skulle konfirmeres, havde jeg tjent så meget, at jeg selv kunne betale mit udstyr, da far og jeg sammen gik på indkøb hos Harald Nielsen i Nykøbing.

Alt som jeg voksede til og selv begyndte at fiske lidt med mine 3 rødspættegarn, fik jeg lyst til at komme på tur med de voksne fiskere. Det var ikke altid så let, når de blev ude om natten, enten deres

fiskeri nu var med sildegarn, kroge eller andre redskaber. Men i nærheden boede en ældre fisker, Jørgen Hansen. Han ejede en lille sejlbåd, "Karoline", 17 fod lang. Han var egentlig ikke fisker af profession, men havde både været hestehandler, ejendomsbesidder og meget andet, inden han nu var endt som fisker, 50 år gammel. Det var ikke, fordi han havde nogen væsentlig indtægt af fiskeriet, men tiden gik med det, og det var det vigtigste for ham. Han var uhyre elskværdig og meget skikkelig, så jeg blev meget fine venner med ham og fik mange dejlige ture ude på fjorden. Jeg skulle blot være sikker på at komme hjem til aften, hvis jeg skulle i skole den næste dag.

En dag i september måned tog vi ud for at sætte vore sildegarn som sædvanligt, men så fik Jørgen pludselig nykker. Vi skulle lidt på langfart, vinden var S.S.Ø. og bar ret mod Nykøbing. Det var en gammel regel, at når der var sild på fjorden, ville de altid med denne vind samle sig i Nykøbing bugt, hvad der dog aldrig slog til. Men den ene fjordbåd efter den anden gik nu nord på, og Jørgen styrede "Karoline" den samme vej. Jeg havde heldigvis i forvejen så småt forberedt min mor på, at det måske godt kunne gå sådan den dag. Alligevel var jeg nu ikke glad ved denne tur. Jeg huskede, hvad jeg så tit havde hørt, at når alle bådene var samlet i Nykøbing om aftenen, skulle fiskerne i byen. Så var jeg ganske sikker på, at Jørgen blev drukket fuld.

Det gik, som jeg anede. Jeg måtte gå med Jørgen i byen, og vi havnede nede i en gammel beværtning. Resultatet blev som ventet, at mange havde morsskab af at øse ud til Jørgen, og han kom mægtig i stødet. Omsider begav vi os dog på vej til havnen, og de mange træskoklap gav genlyd i byens natte-stille gader. Vi sov i vores åbne båd under et sejl til det blev lyst, og før vi forlod havnen, blev der taget nogle morgenforfriskninger, så aftenens rus blev spædet op, inden den helt var forduftet. Jeg spekulerede et øjeblik på, om jeg skulle løbe fra det hele og gå de 2 mil hjem; men jeg besluttede mig dog til at blive om bord og sejle med Jørgen.

Desværre havde vinden ikke ændret sig, men var stik imod. Frisk vind til fulde sejl. Da vi endelig var sejlklar, var vi kun 2 både tilbage. Alle de andre var forlængst sejlet ud. Nu traf Jørgen og folkene på den anden båd den aftale, at vi skulle følges ad, og at vi ikke måtte sejle fra hinanden. Det blev noget op ad formiddagen, inden vi nåede ud, hvor vi havde sat sildegarnene. Nu kom det aller-mest spændende. Var der sild? Ja, sild var der jo. Da vi havde fået halet garnene indenbords, var fangsten 11 sild. Akkorden mellem Jørgen og mig var, at jeg skulle have 10 % af fangstens udbytte. Det blev selvfølgelig aldrig til andet end nogle få øre. Efter endt haling af garnene skulle vi igen fortsætte vores krydssejlad, hvis man kunne kalde det for sejlad, det vi stillede op. Jeg ønskede bare, at

jeg kunne få lov til at sejle. Jeg tog mod til mig og tillod mig at spørge Jørgen, men fik til svar: “Nej, min dreng! Du er sgu for grøn endnu til at styre “Karoline”! Der var sikkert noget om, at jeg var grøn, men det var af kulde som følge af den lange tid, vi havde måttet sidde i den lille åbne båd.

Vi var omsider kommet halvvejen, og så fandt man på, at frokosten skulle indtages. Vi skulle lægge de to både ved siden af hinanden. Det var meningsløst under de urolige vejrforhold. Smult vande var det jo langtfra. Men det gik, og madkassen kom frem, efter at man havde bjerget sejlene. Snapsen manglede naturligvis heller ikke, og hele selskabet kom hurtigt i stemning. Jeg var nærmest tilskuer. Alt får en ende, og det gjorde dette fælles måltid også. Vi måtte atter på farten, men nu viste det sig at være umuligt at komme fra hinanden. Mastetoppene havde fået fat i hinanden ved noget tovværk, der hang ud fra sejlfaldene. Så fandt man på, at sejlene alligevel skulle hejses for at se, om vi ikke på den måde kunne komme klar af hinanden. Jeg stod og gruede for, hvorledes det ville gå. I eet nu krængede “Karoline” over og slog hele den ene side under vand. Samtidig faldt Jørgen ned netop i den side, hvor vandet væltede ind. — Åh! der slap endelig bådene fra hinanden, men nu lå vi som en flydende havarist en 500 meter fra land. Vi slap med skrækken og fik tilsidst alt vandet udenbords, hvor det hørte hjemme, og kom igen under

sejl. Aldrig så snart var det overstået, før Jørgen udbrød: “Nu trænger vi til en hjertestyrkning igen”. Men vores proviant var ødelagt. Dog Jørgen var en forudseende mand. Han havde et mindre reservelager, som bestod af fåremælk og blommer.

Endelig langt om længe nåede vi hjem. Den bevægede tur havde varet i 7 timer. Almindeligvis blev den tilendebragt på 2½ time. Det blev en af mine sidste ture med Jørgen i den omgang; men jeg husker den stadig, vist ikke mindst på grund af de 2 øretæver, jeg fik af far, da jeg kom hjem, og som jeg synes var meget uforskyldt.

Hvordan det nu end gik i min barndom, var det jo meget vigtigt, at jeg passede min skolegang. Og jeg var vel heller ikke den dårligste i klassen, men heller ikke den bedste, dertil havde jeg for meget andet i hovedet. Mit fiskeri skulle passes, og samtidig hermed gik jeg med meget store planer om at komme rigtig til søs — ud i den vide verden på eventyr. Jeg gik i Bråde skole hos lærer Illemann, og det var så som så, hvad man lærte her, særligt når lysten ikke var for stor i forvejen. Jeg kom dog kun til at sidde efter 2 gange og fik kun een øretæve i hele min skoletid.

Mine brødre, som arbejdede i København, kom jævnligt hjem. Og så var der altid sang og halløj. En gammel travet var, når en af dem klædte sig ud og agerede rigsdagsmanden fra Ledøje og viste, hvordan han var blevet rigsdagsmand ved at love

alt muligt. Jeg kunne til sidst den ramse udenad. En dag i frikvarteret kravlede jeg op i en gammel pil og talte til mine skolekammerater, som om det var rigtige vælgere, jeg havde for mig. I det samme kom læreren ud og udbrød: "Det går bedre end med dine lektier, min dreng." Det var netop en af de dage, jeg måtte sidde efter, mens de andre børn gik hjem.

Jeg blev allerede som dreng interesseret i politik. Far havde holdt Social-Demokraten siden 1876, og det var næsten altid politiske problemer, der blev drøftet i hjemmet, når der kom fremmede. Mine brødre var også meget inspireret af det politiske. Vi mødtes aldrig uden at synge sangen: "Snart dages det brødre, det lysner i øst". Min far var en stor idealist på det politiske område, og selv om han ikke gik dybt i realiteter, var han dog alligevel en god agitator.

Far holdt som sagt Social-Demokraten, der endnu ved min konfirmation i 1894 kun havde 2 abonnenter i hele Egebjerg sogn. Men han var forsigtig med at lægge den frem; for det at være socialist blev den gang nærmest betragtet som noget revolutionært. Han var bange for, at de, der kom og bestilte ham som stenhugger, skulle se bladet, og at han af den grund skulle miste sit arbejde, hvoraf hele vor eksistens afhang. Ud over bladet havde vi ikke megen litterær læsning. Der hang en lille beskeden boghylde på væggen med tre hefter: Grund-

loven af 1849, Maren Avlskarl og Slaget ved Helgoland. Disse hefter har jeg læst igennem mange gange, særlig det sidste; for far havde netop af-tjent sin værnepligt i 1864, men nåede dog aldrig at komme længere end til Orlogsværftet.

Men var min far interesseret i politik, var min mor det stik modsatte. Jeg tror faktisk, at det virkede som en plage for hende, når hun alene skulle være tilhører ved fars højtlesning om aftenen af forhandlingerne på rigsdagen. Selv var jeg altså hele min barndom under en vis påvirkning af hele den socialistiske atmosfære, der herskede i mit hjem. Og jeg mindes endnu, at mine brødre en dag kom hjem med et stort fællesbillede af P. Holm, C. C. Andersen, P. Knudsen, Wiinblad og Hørdum, og det var med stolthed og andagt, vi hængte det op i en af vores stuer.

Jeg var heller ikke ret gammel, før far tog mig med til Nykøbing, når der var folketingsvalg. Forhandlingerne foregik oppe ved Frederik d. 7.s statue ved rådhuset. Det var med spænding og interesse, jeg fulgte diskussionen mellem redaktør Korsgård, der da var kredsens folketingsmand, og Peter Madsen, Eskilstrup. En sådan valgdag var en stor dag for Nykøbing. Her foregik afstemningen, og der blev ikke sparet på de våde varer. Øretæverne manglede heller ikke, når venstre og højre krydsede klinge. Socialdemokratiet opstillede ikke nogen kandidat her før efter århundredskiftet.

Blandt de største dage i min barndomstid var vel nok dyrskuedagen i Nykøbing. Jeg havde såmænd endnu ikke begyndt at gå i skole, da jeg på mine ben gik de 13 km frem og tilbage sammen med far. Men jeg tror nu ikke, det var så meget selve skuet, der virkede tiltrækkende på mig, som det at vi skulle ned i gæstgiver Hans Nielsens kælder på hjørnet, som lå lige overfor apoteket, og spise dejligt smørrebrød. Jeg havde på dette tidspunkt endnu aldrig set sky på maden — hvilken oplevelse. Og smørrebrød kostede kun 15 øre pr. stk., en bajer kostede 10 øre og en snaps 6 øre. Det var naturligvis også en stor oplevelse at se de mange dyr, og yderligere kendte min far så mange af de odsherredske bønder, for hvem han arbejdede, og som ved rejsegilderne havde sunget hans bekendte “Mandagsvise”.

Men det altovervejende i hele min barndom var alligevel det, som foregik på søen. Far havde sejlet i sine unge dage på Island og Færøerne og fortalte tit om sine oplevelser. Han kendte alle de skibe, som den gang var hjemmehørende i Rørvig, Nykøbing og Holbæk. Hvor tit har jeg ikke stået ved det gamle hus og set, når skonnerten “Marie”, “Anna”, “Harald” eller “Karoline” o. s. v. krydsede fjorden op til Holbæk. Jeg kendte dem alle og vidste, hvad last de havde om bord, kul fra England. Før jeg blev konfirmeret, gik jeg selv til Nykøbing for at kigge lidt nærmere på alle skibene i havnen der.

Det var i Nykøbings velmagtsdage, hvad skibsfarten angik. Til tider kunne havnen være helt fuld af skibe, som næsten alle var hjemmehørende der. Og så var der dampskibsfarten. Det var altid en stor dag om tirsdagen, når den, vi kaldte for den store damper, "Horsens", kom fra København til Nykøbing, og ligesådan når den gik igen om onsdagen. Der var liv på havnen de dage. Vognene holdt i lange rækker med svin og kreaturer. Jeg mindes tydeligt flere af havnens arbejdere: Jens Mortensen, Karl Olsen og Peter Madsen. Sidstnævnte var bekendt for sine gode kræfter. Det skete tit, at grisene var stædige og ikke ville om bord, men når P. Madsen fik fat i bagdelen på dem, var der ingen pardon. Men så kom Odsherredsbanen, og hele skibsfarten på København ophørte. Til mine barndoms minder hører også det lille dampskib "Isefjorden", der gik i fast fart mellem Nykøbing via Siddinge bro og Holbæk, altid præcis kl. 7,30 passerede den Grønland. Da der dengang kun var slagteri i Holbæk, blev svinene sejlet derud, og fra Siddinge bro kom de så om bord.

En af de største dage i min barndom var i 1888, da jeg skulle rejse ind med far og mor på udstilling i København. Jeg husker det hele, som det var i dag. Vi gik om bord i "Isefjorden" ved Siddinge skibsbro for at sejle til Holbæk. Kaptajn Henriksens lille, tætte person, skægget og vejrbitd, akkurat sådan måtte en rigtig skibskaptajn se ud, matroserne

Lars og Hans fra Stårup, maskinmester Hansen og fyrbøder Svendsen. Disse mennesker fæstnede sig så stærkt i min bevidsthed, at jeg endnu ikke har glemt dem. Og siden, da jeg selv kom til søs og sejlede på Nykøbing, var det stadig "Isefjorden"s besætning, der tiltrak sig min opmærksomhed. Dog må jeg ikke forglemme den gamle havneformand Peter Hansens lille hund, der bjæffede såvel ved skibets afgang som ankomst.

Men lad mig nu slutte erindringen fra min barndomstid med min konfirmation. Det var en søndag sidst i september 1894, at far og jeg side om side gik den 4 km lange tur til Egebjerg kirke. Min mor var ikke med. Det var alt for langt at gå for hende, og vi havde ikke råd til at køre som gårdmandsbørnene, men måtte altså tage turen til fods.

Jeg var meget stolt af mit færdigsyede tøj, selv om det kun havde kostet 28 kr., og af mine nye sko. I modsætning til mine 3 første brødre, hvor det samme par sko stadig havde gået i arv, efterhånden som de blev konfirmeret, havde jeg jo al mulig grund til at føle mig stolt over mine flunkende nye sko. Det vil sige, for mig var de nye. I virkeligheden havde min mor købt dem lidt brugt, og egentlig var de også meget for store; men det gik alligevel. Mine forældre havde jo ikke kunnet give mig fuldt udstyr, selv om den fri fattigkasse kunne yde os en 5 kr., var det jo ikke store sager. Tøjet havde jeg som fortalt selv tjent til.

Vi var ialt 14 konfirmander, piger og drenge. Fatig og bedrestillet, stod vi på kirkegulvet imellem hverandre. Her ved denne kirkelige handling var vi alle lige børn. Den gamle præst, C. Spleijs, tilspurgte os meget forsigtig, alt som han vidste vore evner strakte til. Jeg kendte iøvrigt præsten ret godt. Længe inden jeg gik til konfirmationsforberedelse, havde han ofte været på besøg i mit hjem for at se til min bedstefar Rasmus Jacobsen, som gammel og hjælpeløs var flyttet hen til mine forældre. Selv om vi i forvejen havde ringe plads, havde mine forældre dog et stort hjerterum og en ærlig vilje til at pleje ham til det sidste. Bedstefar fik lidt i aftægt fra huset, han havde solgt. Der var ikke noget, der da hed hjælp fra det offentlige.

Konfirmationsfesten i mit barndomshjem var kun lille og beskednen. En af mine brødre, som havde giftet sig i København, var flyttet hjem igen til Egebjerg og begyndt en skomagerforretning der. De var naturligvis med til festen, og ligeledes var en gårdmand blevet inviteret med, fordi han havde været min husbond en tid. Jeg havde nemlig i de 2 sidste efterår vogtet hans køer og havde tjent til kosten og havde fået 6 kr. for de 6 uger. Det blev således en dejlig dag i selskab med familie og gode venner; men gaverne var det lidt småt med. De bestod kun af en lommekniv til 35 øre, en pung til 50 øre og et lykønskingskort fra min onkel, som jeg engang imellem havde tilbragt min sommerferie hos.

Fisker på fjorden

Min bestemmelse var, at jeg ville ud at sejle straks efter konfirmationen; men mor bad mig så inderlig om at blive hjemme, til jeg i det mindste var fyldt mine 15 år, at jeg gav efter for hendes ønske. Min far stillede sig fuldkommen neutral overfor spørgsmålet om min fremtid. På den anden side kunne jeg også tjene mere ved at fiske, så jeg besluttede mig til at forsøge det et år. Mine redskaber bestod da i 3 sildegarn og 4 nedgarn (rødspættegarn). Den gang var det de mest almindelige redskaber på Isefjorden. Der var dog enkelte både, som fiskede ål om sommeren på kroge med levende agn, og andre fiskede med åleruser om efteråret.

De største både var op til 20 fod lange. De blev benyttet på selve fjorden, og de var alle sejlbåde. Min mor fortalte mig ellers engang, at der i begyndelsen af 80'erne havde været et ret stort bundgarnsfiskeri, som særligt var drevet fra Halsnæs. Men det var, som om en stor, ædende torskebestand helt fortrængte silden. Omkring mit fødselsår bragtes der så store mængder torsk i land, at bønderne kunne hente dem i læssevis til 25 skilling (50 øre)

og bruge dem til gødning på deres marker. Bundgarnsfiskeriet ebbede derfor ud og tog først sin begyndelse igen omkring århundredskiftet. Midt i halvfemserne var det særligt vårsilden, der blev fanget, når den legede, som det hedder, d. v. s. når den gyder sin rogn og mælk.

Jeg gik nu i kompagni med en mand her fra Grønlandshusene, og selv om vi nu ikke havde så mange garn, kunne vi dog dage imellem have alt den sild, vores lille båd kunne bære i land. Var der mange, var vi glade for at få 25 øre pr. ol (80 stk.). Til tider kunne vi jo nok sejle en 30 ol sild i land, og så var daglønnen sikret. Til andre tider måtte vi kaste mange sild ud igen. I forårsfiskeriet, som gentog sig hvert år, deltog også både fra Gilleleje og Hornbæk. Det var et flot syn at se disse hurtiggående både sammen med de her på kysten hjemmehørende tage ud ved en bidevindssejlads for fulde sejl for at sætte eller hale deres garn. Fiskerne fra det fremmede, der til dels havde åbne både, boede for det meste om bord. Faldt det ind med meget dårligt vejr, gik de gerne i land og søgte til bøndernes høløfter.

Tre kilometer syd for Grønlandshusene skyder der sig et næs ud nord for Lammefjorden, der kaldes Kongsøre Næbbe. Her ude på spidsen lå et kongeligt færgested med krobeværtning. Før banen kom mellem Holbæk og Nykøbing, blev mange rejssende her færgen over til Tuse Næs, hvorfra de gik

videre til fods en mil over land og videre med fær-
gen til Holbæk. Små sejlbåde blev brugt til denne
fart, og det var altid temmelig anstrengende og ab-
solut ingen lystsejlads. Passagererne blev, når vin-
den var frisk, oversprøjtet med vand og ofte gen-
nemblødt til skindet.

Her ved denne pynt kunne såvel fremmede som
hjemmehørende både ligge til ankers, alt som vin-
den nu var, og hvor der var mest læ. En af kroens
udlænger stod som regel til rådighed for fiskerne.
Nogle knipper halm blev spredt ud til at ligge på,
og så holdt fiskerne fællesspisning, som naturligvis
næsten altid bestod af kogt sild eller anden fisk. Jeg
kom der ofte i min barndom for at se på det liv,
som udfoldede sig her. Og når silden rigtig satte ind
om foråret, var der livlig trængsel i den gamle kro.
Ja — kroen ligger der stadig, men den er nedlagt
og bruges nu kun til sommerhus.

Det store spørgsmål for fiskerne var altid afsæt-
ningen. Den gang var der så godt som ingen eksport-
muligheder til Tyskland, og Københavnermarkedet
var gerne overfyldt af sild i sæsonen. Hertil kom, at
de fiskere, som boede i den sydlige del af fjorden
og havde nærmere til Holbæk, hvorfra der var god
baneforbindelse, havde en fortrinsstilling fremfor
dem, som fiskede i den nordlige del af fjorden. Vin-
den var den gang afgørende for, hvorvidt man
nåede frem. Faldt det ind med stille, var der kun
årene at ty til, brødmotoren, som de altid blev kaldt.

Det tog meget lang tid, og det gik ud over sildens kvalitet. Var der mange sild, blev de presset så hårdt, at de fleste blev bugsprængt og blev en meget dårlig handelsvare.

Vi i den nordlige del af fjorden måtte i væsentlig grad stole på landhandelen. Transporten foregik dels med hestekøretøjer, dels med hjulbør. Jeg kendte flere af disse handlende, der ofte boede en mils vej fra stranden. De kom om morgenen med deres store vidjekurve og tog gerne 12 à 14 ol sild, d. v. s. en 100 kg. Jeg mødte tit disse mænd i skjorteærmer med sveden drivende i strømme ned ad deres ansigter, arbejdende sig frem på de grusede og yderst dårlige veje. Selv det at være almindelig fodgænger var den gang noget besværligt, idet man dårlig kunne undgå at falde ned i de dybe hjulspor, der var på vejene.

Til tider kunne landhandelen langt fra afsætte al den sild, der blev fanget. Fra sidst i 80'erne til århundredskiftet kom der derfor periodevis mange svenske både for at købe sild. De var gerne hjemmehørende i Höganäs og Kullen. Der var særlig en af disse både, der tiltrak sig min opmærksomhed. Vel fordi min kammerat og jeg havde solgt sild til denne båd. Ja, kun få af de mennesker, som jeg igennem et langt liv lærte at kende, har jeg bevaret så frisk i min erindring, som netop denne svenske fiskeskipper. Hans båd var tjæret sort og vel en 7 à 8 tons stor. Den var til dels åben med et lille

lukaf forude, hvor mandskabet kunne søge læ og sove, og om fornødent indtage et lille måltid. Den virkede som et helt admiralskib, når de mindre både lagde ind på siden af den for at sælge deres sild.

Fiskeskipperen havde et vist personligt særpræg, vel ikke mindst fordi han havde et meget stort fuldskæg og var temmelig mørk i ansigtet af vind og vejr. Han blev aldrig kaldt for andet end Kullehans. Hans rigtige navn var ellers Hans Thygeson. Det er, som jeg endnu kan se ham for mig. Hans store knoglede fingre med de lange sorte negle, der greb om kurvene, efterhånden som de blev fyldt med sild. Han var fuld af vittigheder og fortalte mange historier om sine oplevelser i en meget lystig fortælleform, der nok kunne holde opmærksomheden fangen. Kullehans havde nemlig som ung sejlet med engelske sejlskibe, var nu havnet hjemme i Sverige og havde slået sig på sildehandelen i forårsmånederne. Han havde nu ikke nogen særlig fortjeneste ved det; men så var han da lidt ved søen, som han sagde.

Såvel Hans som alle andre svenskere, der kom for at købe sild, standsede købet, hvis de kostede over 25 øre pr. ol. De købte heller ikke, hvis de ikke havde nogenlunde sikkerhed for at få deres last om bord på højst 2 dage. Lasten bestod af 2—300 ol sild. De blev styrtet løse ned med et lille drys salt imellem hver lag. Men var det ikke sild, der

manglede for svenskerne, var det vinden, for det var jo gerne med fint og stille vejr, at silden særligt gjorde gavn. At ro disse både var et hestearbejde og blev ikke til meget. Men svenskerne tog nu altid situationen med en knusende ro, og det var en fast regel, at før de lettede anker, leverede Kullehans en rigtig skrap kaffejækkel, og stemningen blev til tider meget lystig.

Det skete undertiden, at svenskerne ikke nåede ud af fjorden lige den første dag, efter at lasten var indtaget, og der kunne udmærket godt gå 2—3 døgn, inden de nåede Höganäs. Det kunne også træffe, at de ombestemte sig til Halmstad, hvis vejrforholdene var gunstige. Når de endelig kom til deres bestemmelsessted, foregik salget gerne til de svenske bønder, der kom til hest og fyldte sildene i en sæk og hængte den over hestens ryg. Ja, man behøver vist ikke at diskutere kvaliteten af denne vare, når silden engang nåede sin endestation. Når Hans kom tilbage, han var jo en af vore faste opkøbere, spurgte fiskerne ham gerne: “Nåh! hvordan gik det med at få afsat silden. Du var jo længe undervejs?” “Det gik bra,” sagde Hans, “ryggen var god, men bugen var væk”.

Det her omtalte sildefiskeri hørte som regel op i begyndelsen af juni måned. Jeg har foran nævnt, at fiskerne herefter almindeligvis begyndte nedgarnsfiskeri efter skrubber og rødspætter, hvilket jeg også selv tog del i. Her var ingen vanskeligheder

med afsætningen, idet denne fisk kunne afsættes i oplandet. Også her var det landhandelen, der købte fisken. Men prisen? Ja, vi var glade, når vi kunne opnå 16 øre pr. kg, og begejstret, når vi opnåede 20 øre. Her var masser af fisk, og man tog gerne de 100 kg på hjulbøren. Fortjenesten lå omkring 4 à 5 øre pr. kg for de handlende. Spurgte vi landhandlerne om morgenen, når de kom buldrende med deres køretøjer, hvordan det var gået dagen i forvejen, lød svaret: "Åh, jeg tjente da daglønnen." Så vidste vi, de havde tjent 2 à 3 kr. på en hel arbejdsdag.

Til søs

Der var nu gået et år efter min konfirmation, og jeg havde tjent så meget, at jeg havde til mit søudstyr. Jeg havde endda penge tilovers til at stå imod med. Tidligt og silde talte jeg om at komme ud at sejle, og en dag stod far da i sit bedste tøj, og turen gik til Nykøbing; for vi havde læst i avisens skibsliste, at jagten "Emanuel" var kommet i havn. Nu ville far forsøge, om jeg kunne få hyre med dette skib. Det gik i fast fart Nykøbing—København med stykgods, og jeg kom da ikke længere væk fra hjemmet, end jeg kunne komme på besøg engang imellem. Det lykkedes virkelig, jeg blev lovet hyre, når Kristoffer Larsens Peter fra Nakke, nulevende husmand Peter Larsen, gik i land.

Nu skulle skibskisten bestilles. Vi fik en gammel snedker til at lave den. Han havde håndlaget og havde lavet flere til sine egne sønner. En skønne dag stod en solid og grønmalet kiste i stuen. Min mor havde lang tid forud truffet forberedelse med mit tøj, så alt var nu i den skønneste orden til afrejsen, som skulle ske i februar måned 1896. Fra kaptajn Siegfred Jensen var der kommet et brev-

kort, at skibet skulle op til Siddinge skibsbro og laste korn til København, så kunne jeg komme om bord, når skibet passerede forbi Grønlandshusene. Min egen båd lå så klar ved strandbredden, lastet med køjesæk og skibskiste parat til at sejle ud til jagten. Et par af mine skolekammerater skulle med ud for at sejle min jolle tilbage.

Vi nærmede os nu "Emanuel". Vi kunne tydeligt se, at styrmanden om bord halede stagfok og klyver bak, så skibet omtrent lå helt stille. "Goddag gutter," råbte skipperen over til os i den lille båd, "det er nok den nye mand, vi skal ha'." "Ja!" tilføjede han, "han ser jo forresten meget fornuftig ud. Se så at komme om bord." Og det varede kun et øjeblik, så stod den grønmalede kiste og køjesækken på dækket sammen med mig selv.

Endelig var min barndomsdrøm gået i opfyldelse. Selv om det ikke var det store eventyr, der ventede mig, var det da en begyndelse. Men nu måtte jeg gøre mig fortrolig med at være overladt til fremmede mennesker. Det havde ikke været helt let for mig at tage afsked med hjemmet. Jeg var ærlig talt meget morsyg, og mange tårer havde jeg fældet i dagens løb, og jeg måtte sætte alt ind på at dæmme op for mine følelser.

Skipperen var en lille tyk mand med et mørkt, rødligt fuldskæg, et godt menneske at se til. Det viste sig hurtigt, at jeg ikke tog fejl i min bedømmelse. I de måneder, jeg sejlede med ham, var han

i alle måder venlig og let at omgås, blot man forstod at tage ham på den rigtige måde, hvad jeg hurtigt lærte. Styrmanden eller rettere bedstemanden, som han kaldtes i småskibe, Lauritz Christensen hed han, var også et behageligt menneske. Han gjorde sit til, at jeg kom til at lære så meget sømandskab som muligt, selvfølgelig alt efter forholdene i et mindre skib. Han havde i flere år været ansat ved fyrvæsenet og her høstet god erfaring i skibmandsarbejde, og det kom mig til gode.

Vi nåede snart den gamle skibsbro, som vi for-tøjede ved. Flere vogne holdt parat med deres korn-læs og ventede på os, så vi kunne straks begynde med indladningen. I løbet af et par dage var vi færdige og påbegynde rejsen til København. Vinden var frisk vestlig, og vi gik derfor ind under Grøn-landskysten. Jeg havde travlt med at gøre klart skib, men mens vi satte kursen ud af fjorden, gav jeg mig alligevel tid til at kaste et blik ind til det lille hus på bakken. Jeg så da til min store glæde, at mor stod ved den hvidkalkede gavl, der vender mod øst ud mod fjorden. Hun så, vi sejlede.

Vinden blev stadig ved med at friske, og da vi var kommet Isefjorden ud, begyndte søsygen at plage mig. Jeg var påmønstret som kok, så nu skulle jeg endda til at tænke på at lave middagsmad, kogt, salt sild med løgsauce og kartofler. Jeg gav pokker i det hele og ønskede mig allerede hjemme igen; men midt i mine kvaler huskede jeg alligevel på,

hvad far havde sagt til mig ved afskeden fra hjemmet: "Nu har du at blive ved med at sejle, min dreng. Der er ikke noget, der hedder at rende hjem." Så der var ingen vej tilbage foreløbig.

Der blev mere og mere sø, eftersom vi nærmede os Gilbjerg hoved, og den modmydelige kvalme, ydermere forøget af løgsmagen fra middagen, plagede mig. Det blev først noget bedre, da vi kom ned mod Kronborg, hvor søen stilnede af og dermed min søsyge. Og det var godt.

Det var nemlig noget af en oplevelse for en Isefjorddreng at se det skønne Kronborg; den gamle historiske fæstning fra Øresundstoldens dage, som vi i skolen havde hørt så meget om. — Vinden var stadig frisk, og med et reb i storsejlet kunne vi ligge Sundet op, mens bovandet brusede højt op over "Emanuel"s forskib. Det blev noget ud på aftenen, inden vi nåede Københavns inderred. Det var for mig et meget imponerende syn med alle de klare, grønne og røde lys ved indløbet til havnen, ikke alene fra havnemolen, men også fra alle de skibe, der var for udgående. Det stærke fyr på Tre kroner kastede sit vældige lysskær over det hele, så det i mine øjne lignede et helt panorama.

Vi ankrede op her på inderreden, og ankerlanternen blev hængt op i fokstaget. Vagten blev sat. Så snart det blev lyst om morgenen, blev flaget sat i vantet som tegn på, at vi ønskede assistance af en slæbebåd. Ja, disse mange små bugserbåde, der var

den gang, forsvandt ud af det københavnske havnebillede, alt eftersom der kom motor i sejlskibene. Der kom hurtigt en båd på siden af os og slæbte os ind til Larsens Plads, hvor losningen af vores kornlast skulle foregå.

Jeg havde hele tiden været af den opfattelse, at det var et stort skib, jeg var om bord i, selv om det ganske vist kun var på 40 tons. Men her blev min opfattelse snart ændret, for vi kom til at ligge foran Tingvallaselskabets store amerikabåd "Island". Ved siden af den var vores skib kun af legetøjsformat. Jeg beundrede dybt det store, flotte skib; for stort var det jo efter forholdene den gang. Nu om dage havde vi kaldt det samme skib for "en lille kasse".

Der gik et par dage, før vi fik udlosset vores kornlast. Der var jo ingen dæksmotor i de dage, så det blev hevet op af vores håndspil. Men alt gik jo alligevel; for man kendte ikke til andet. Og man kendte heller ikke kapløbet med tiden i den forstand, som man gør det nu.

Endelig blev vi slæbt op i Nyhavn, hvor stykgodspaketterne almindeligvis havde kajplads. Det var små sejlskibe, de fleste jagtriggeret og hjemmehørende på små steder som Bandholm, Stege, Nykøbing Falster, Nykøbing Mors, Marstal o. s. v. Da det altid var de samme skibe, som kom og lagde ind her, lærte vi snart hinandens besætninger at kende. Og både skippere og menigt mandskab søgte meget selskab med hverandre.

Jeg var som allerede fortalt kok om bord i “Emanuel”, men jeg havde ingen vanskeligheder ved madlavningen. Jeg havde lært en hel del kogekunst hjemme hos mor og havde øvet mig længe inden jeg tog til søs. Maden var upåklagelig, og vi spiste alle ved samme bord i agterkahytten. Det skete dog engang imellem, at vi gik i land og spiste. Det foregik gerne i en eller anden nærliggende kælderbeværtning, hvor et måltid kostede 65 øre for 2 retter mad.

Længe inden jeg rejste hjemmefra, havde min mor skrevet til min bror Kristian i København og bedt ham tage sig lidt af mig, når det var, jeg kom til byen. Vi havde ligget et par dage i Nyhavn, da han en eftermiddag dukkede op nede ved skibet for at hilse på mig. Vi fik en lille passiar, og han lovede at komme og hente mig til fyraften, så kunne vi tilbringe aftenen sammen. Han var gift og boede i Prinsensgades skumle kvarter, i en snæver og meget uhumsk baggård, hvor rotterne havde lige så fast ophold som de uappetitlige latrintønder. En elendig smal trætrappe eller hønsestige førte op til en 3die sals lejlighed, hvis man kunne sige sådan om den. Den bestod af 2 meget bitte stuer, hvoraf det ene var sovekammer, det andet opholdsstue og tillige værksted. Køkkenet var endnu mindre, man kunne lige vende sig i det. Nej! så synes jeg alligevel meget bedre om mors køkken, selv om maden måtte laves i den åbne skorsten, hvor soden ofte

faldt ned i gryden. Men den lille lejlighed var dog holdt i ren stand, de ydre forhold taget i betragtning. Der manglede i allerhøjeste grad kalk på væggene og maling på døre og karme, og stuernes bohaver var meget tarveligt og svarede godt til omgivelserne. Jeg husker, som det var i dag, at konen havde været i byen at købe varme, kogte kartofler til vores middag, som skulle stå på stegt medisterpølse. Familien, som foruden de voksne bestod af 2 børn, blev nu ikke alene om den middag. Der indfandt sig snart to af mandens kammerater, der havde gjort sig ærinde for at se mig "bondedreng". Straks efter deres ankomst blev der sat drikkevarer på bordet. Der var både øl og brændevin, så her var ingen smalle steder. Alt blev nydt med stort velbehag til maden, lige til flaskerne var tomme.

Så foreslog Kristian, at vi skulle gå en lille tur ud at se på byen. Nu skulle jeg endelig se noget af København, men jeg havde allerede fået nok af det, jeg havde set, og jeg ønskede mig kun om bord igen. Men jeg syntes, jeg måtte følge selskabet, skønt jeg nødig ville. Vi kom nu ikke ret langt, før vi havnede i en kælderbeværtning i Borgergade. Det var langt fra noget hyggeligt syn, der mødte os her. En flok råbende og støjende mennesker i en gennemtrængende dunst af bayersk øl, og hvor tobaksrøgen lå over det hele i en tæt sejlende tåge.

Mine ledsagere var allerede før vi tog hjemmefra blevet godt beduggede, og de blev det ikke mindre

her. Jeg blev naturligvis ustandseligt presset til at drikke sammen med dem; men udover et enkelt glas vin for selskabs skyld holdt jeg stand med sodavand. Jeg sad kun og tænkte på, hvordan jeg skulle slippe væk fra det hele.

Jeg havde imidlertid om bord fået slået min ene finger og havde flere gange i dagens løb talt om at få noget carbololie på et apotek. Det var ikke blevet til noget, og nu var det efterhånden blevet noget ud på aftenen. Derfor ville jeg nu bryde op fra selskabet, og Kristian lovede at følge mig om bord. Det er ikke vanskeligt for en københavner at finde fra Borgergade til Nyhavn; men for mig var det den gang noget af en labyrint, desuden har min stedsans aldrig været særlig udviklet. Omsider kom vi da af sted, og Kristian førte os nu hen til Gothersgade apotek for at få den carbololie til min finger. Apoteket havde forlængst lukket, men vi fik ringet på natklokken og fik omsider carbololien udleveret, dog ikke uden Kristian først havde været oppe at skændes med farmaceuten om prisen. Mens vi stod og ventede uden for apoteket, kom der et par løstagtige piger hen og tilbød sig. Da vi ikke viste dem nogen opmærksomhed, og da et vindstød blæste nogle gnister fra min pibe op i en af pigernes ansigt, blev de meget fornærmede og benyttede lejligheden til at blive grove i munden. Og før vi rigtig fik samlet os, stod der en betjent og krævede mig anholdt. Men nu trådte Kristian frem til assistance

og sagde: "I vil da vel ikke anholde denne bonde-dreng, første gang han er i København?"

Endelig kom vi videre, støjende og råbende. Nu skulle vi have et ekstra glas ovenpå den historie. Og atter faldt vi ned i en kælder. Om det nu var i Gothersgade eller Borgergade, husker jeg ikke; men jeg husker ganske tydeligt, at der var flere løsagtige kvinder. Aldrig så snart havde vi sat os ved et bord, før vi var omringet af dem. Sjofle og påtrængende som de var, var det svært for mig at forstå, at der virkelig kunne herske sådanne forhold. Selvfølgelig undgik jeg ikke at blive tiltalt og omfavnet som den søde unge mand, de syntes, jeg var.

Det varede ikke længe, før jeg havde fået nok og brød op. "Du, René!" råbte den ene af kammeraterne til en pige, "følg den unge mand til Nyhavn." Selv om jeg var fra landet og ikke havde været i København undtagen den ene gang, da jeg fulgtes med mor og far til udstillingen i 1888, var jeg dog klar over, hvor det bar hen, så jeg forsøgte at komme fra hende, men hun fulgte mig energisk. Til sidst stod vi sammen ved bolværket, hvor "Emanuel" lå. Atter sagde jeg godnat til pigen og gik ned på dækket; men til min forfærdelse sprang hun med. Nu angrede jeg min egen dumhed. Jeg havde nemlig tidligere på aftenen fortalt hende, at jeg boede alene i skibets lukaf forude, så nu nyttede det ikke, jeg påstod, at styrmanden og jeg delte kammer. Det kunne ikke klare situationen. Vel var jeg

Udsigten fra det gamle hus.

kommet ganske ufrivillig ind i det, men bange var jeg; for skipperen kunne komme hvert øjeblik. Og så var jeg klar over, hvad følgerne ville blive.

Jeg bad hende både på den ene og anden måde at forlade skibet, både venligt og strengt, men alt var forgæves. Stærk nok til at smide hende i land var jeg ikke, så jeg skød lynhurtigt kappen tilbage og forsøgte at smutte ned i lukafet, men René kom lige så hurtigt ned trods alle mine forsøg på at hindre det. Jeg blev mere og mere nervøs, jeg var lige ved at gå til over alt det. Hun derimod bemærkede blot roligt, at vi jo godt kunne ligge to i køjen, men til et sådant fællesskab havde jeg hverken mod eller lyst. Endelig langt om længe forstod hun, der ikke var noget at gøre, og forlod skibet, idet hun skældte og smældte over det store bondekvaj, der ikke ville sit eget vel.

Flere sensationelle oplevelser havde jeg ikke på denne min første Københavnsrejse. Efter et par dages forløb forlod vi hovedstaden med kurs mod Isefjorden for at losse stykgods i Nykøbing.

Alt gik planmæssigt på de følgende Københavnsrejser, og jeg vil dog også bemærke, at Kristian senere kom til mig og beklagede forløbet af den første aften. Sådan noget skulle ikke ske mere. Efterhånden som jeg blev kendt i København, fik jeg da også interessantere oplevelser. Mit indtryk af byen blev en fuldstændig modsætning til den første aften. Når der var lejlighed til det, besøgte jeg mine

to brødre, og traf det sig, vi lå en søndag i hovedstaden, var det gerne museerne, jeg besøgte. Jeg opnåede også tilfældigt en dag at se rigsdagen, som den gang lå i Fredericiagade. Det besøg var egentlig for mig den allerstørste oplevelse. Det var jo her alt det foregik, som far læste højt for os om i avisen derhjemme. At jeg senere selv skulle komme i rigsdagen, gjorde jeg mig ingen tanker om den gang. Jeg var jo ikke ved dette første besøg kommet den nærmere, end da jeg talte fra skolens gamle piletræ.

Mod fremmede havne

Med "Emanuel" sejlede jeg et år, men det blev alligevel for lidt for mig. Jeg længtes stadig ud i den vide verden, så året efter mønstrede jeg ud med skonnerten "Frederikke" af Rørvig med Jens Madsen som kaptajn. Hans broder, Ole Madsen, der boede i Nakke, havde en lille jagt, "Karen Kristine", som gik i fast fart på Nykøbing og Limhamn med kalksten, og en tredie broder, Laurits Madsen, havde en lille sletskonnert, "Den unge Lods", der gik i indenrigs fart. Ham kom jeg forresten senere ud at sejle med. Med "Frederikke" gik vi ballastet til Falkenberg i Sverige. Med ballastet skib skulle vi helst have en god vind, og det hører til et af mine kæreste ungdomsminder, når vi ankrede op på Rørvig red for at afvente gunstig vind. Her lå tit mange andre skibe, som hørte hjemme i Isefjorden; for skipperne boede som regel i Rørvig. Når jeg i dag besøger Rørvig og betragter de små huse, hvor skonnertskipperne boede, går mine tanker tilbage i tiden. Der boede Lars Petersen med "Marie" af Holbæk, Niels Villumsen med "Ora Labora", Mads Olsen med "Axel" af Holbæk o. s. v. Tit lå vi en 10—15

skibe på reden, og det var et flot syn, når vinden gik i vest, og de alle gjorde sejl og gik fjorden ud. Ja, det var i Rørvigs storhedstid. Hvor er det dog forandret nu, på samme måde som i Nykøbings havn.

Det kunne nu blive lidt kedeligt at ligge der på reden; for skipper og styrmand var som regel i land og hygge sig hos lilleemor. Så slog man sig sammen med et andet skibs besætning, søgte landlov og spadserede turen til Nykøbing. Biograf fandtes der ganske vist ikke den gang, men så slog vi nogle timer ihjel i Frelsens Hærs mødelokaler, fik til slut en billig bajer, og så gik turen til Rørvig igen.

Med "Frederikke" fik jeg min første Englandsrejse. Fra Falkenberg gik vi til Charleston i Skotland med props, tømmer, der bruges til afstivning i kulminerne. Derfra gik vi til Leith for at laste kul til Nykøbing. Vi lå i lang tid på tøm i Leith, og her stiftede jeg bekendtskab med en ung dansk styrmand på et andet skib. Han var meget socialt indstillet, vel oplyst og talte desuden godt engelsk. Sammen var vi flere gange i Edinburgh, hvor vi stiftede bekendtskab med det engelske proletariat. Vi var så heldige at komme i forbindelse med en dansker, der levede af at tatovere søfolk, og som var godt kendt i byen. Hvad jeg her erfarede gennem selvsyn, gjorde et dybt indtryk på mig. Alle disse fattige arbejderkvarterer, hvor både mænd og kvinder førte en drikfældig tilværelse. I de år, jeg havde

sejlet på København, havde jeg ofte set beværtningenslivet i Nyhavn og alt, hvad der foregik her. Ikke fordi jeg selv var ynder af spiritus, og hvad der ellers hørte hjemme der, men helt isolere sig fra sine kammerater kunne man jo ikke. Man måtte tage del i de almindelige foreteelser. Men det, jeg så på mine rejser til Skotland, var i mine øjne langt mere nedværdigende end livet i Nyhavn. Herovre fulgtes mand og kone på bar, når det var lønningdag, for i fællesskab at få en glad aften. Jeg så ofte, hvordan der stod barnevogne i række med vrælende unger uden for disse barer, alt mens faderen og moderen nød deres beer, og de var langt fra ædru, når de forlod stedet. Heldigvis var det jo ikke alle arbejdere, der førte et så moralsk nedbrydende liv.

Efter seks ugers forløb gik "Frederikke" Skagen ind, og en fin nordvestvind førte os ned gennem Kattegat til Isefjorden. Da vi atter ankrede op på Rørvig red, blev Dannebrog hejst til tops på stormasten, og fra Jens Madsens hus gled flaget også op som et velkommen hjem. Alt dette gentog sig år efter år, når de hjemmehørende skibe standsede op ved toldvæsenet i Rørvig. For os, der var hjemmehørende i Isefjorden, var det en stor glæde, når vi atter var i de kendte farvande og kom frem ved Nakkehage og havde det lille, hyggelige Nykøbing foran os, smilende os i møde med sin gamle kirke og Grønnehave mølle med sine fire sejlfulde vinger i baggrunden. Hvor er det kedeligt, at byen mangler

sin smukke mølle nu, men Ringholm ligger der da stadig som en forpost, når man kommer til Nykøbing ad søvejen.

Seks uger, tænk seks uger tog det for at hente 90 tons kul fra Skotland til Nykøbing. At det kunne betale sig? Ja, det var andre tider den gang.

Nogen større afvigelser var der ikke i den fart, vi sejlede de første par år. Det var udelukkende mellem Danmark, Sverige og Skotland. Fra Isefjorden til Varberg, Falkenberg eller Halmstad for at laste props til Skotland, og fra Skotland til en af Isefjordens havne eller til en af de små anlægsbroer, der lå inde i dens små lune fjorde og vige. De fleste af disse broer stammede jo helt fra det forrige århundrede, da Danmark havde sin store korneksport til England, og hvor sejlskibene fik deres last fra de store herregårde, der havde ejendomsretten over disse anlægsbroer. Mange af dem er nu helt forfaldne, og andre er forlængst faldet sammen og gået over i historien. Fra Isefjorden til Varberg, Falkenberg eller Halmstad for at laste props til Skotland og så fra Skotland tilbage igen. Det blev regnet for normalt, når et skib i denne fart kunne opnå 6 rejser på et år. Kun i de strenge vintermåneder var skibet gerne lagt op.

Jeg mindes ofte de skotske pladser, vi kom til på Leithsfjorden. I mange af dem fandtes ikke dokanlæg, så vi var afhængige af ebbe og flod for at komme til kaj. Ebben kunne til tider være så stærk,

at vandet helt løb væk fra skibet, og vi kunne gå rundt omkring det med et par langskaftede støvler. Vi benyttede ofte den stærke ebбетid til rengøring af bunden og til fornyelse af bundmalingen. Også her havde jeg mine små oplevelser: det skete, at en enkelt rødspætte ikke rettidig var kommet ud med vandets udløb, men lå og gispede på mudderbunden.

Helt oppe i bunden af Leithsfjorden ligger to små pladser: Nordaløa og Sydaløa. Engang lå vi ved førstnævnte plads sammen med skonnerten "Ora Labora" fra Isefjorden. Som vi en dag gik nede omkring skibene, blev skipperen på skonnerten opmærksom på en stor havål, der spillevende lå i mudderets overkant. Vi fik hurtig bjærget den om bord, og der blev stor fællesspisning. Der var rigelig til os 10 mand, der udgjorde de to skibes besætninger. Det viste sig, da vi fik ålen på en gammel bisp (vægt), at den vejede 13 kg. — Ja, det var jo noget andet end en Isefjordål, selv om en enkelt kunne komme op på 1 kg.

Vi kom engang til en af disse småpladser på Leithsfjorden, hvor kulminerne lå under selve byen. Vi lå der i temmelig lang tid, da flere andre skibe skulle indtage deres last før os. Ca. 150 meter fra kajen lå indgangen til minen, hvor en elevator kom op med den ene tipvogn efter den anden, fyldt til randen af kul. Vognene kørte på små skinner direkte ud til kajen, hvor de blev tippet, så kullene

styrtede ned i skibenes lastrum. I lastrummene arbejdede kulleperne med at lempe dem ud i skibets sider. Det skulle gøres meget grundigt, der måtte ikke være nogen som helst tomrum, hvor lasten kunne forskyde sig, når skibet rullede i søen.

Jeg ser tydeligt de engelske arbejdere for mig. Næsten alle med en stump kridtpibe i munden eller snarere hængende i mundvigen, alle gennemvåde af sved, hvori kulstøvet sad i tykke lag. Vi så hvert døgn disse arbejdere komme op med elevatoren, trætte, forslidte og blege i ansigterne af den usunde og iltfattige luft i minerne. Alle havde en lille lygte foran på deres sixpence. De bevægede sig næsten alle i den samme retning, for de havde deres hjem i umiddelbar nærhed af minen. De boede i arbejderboliger, som lå i lange rækker, meget små og ikke særligt vedligeholdte. De gjorde i hvert fald et meget forfaldent indtryk.

Sammen med en kammerat fra Vejle besluttede jeg mig til at opleve den tur de ca. 100 meter ned med elevatoren for at se, hvordan kulbrydningen gik for sig. Vi var nu ikke helt glade ved situationen. Det var uhyggeligt at gå ned igennem den mørke gang med elevatoren. Der var afstivet overalt for at hindre jorden i at skride sammen. Nede i minen arbejdede vel omkring 100 mand, travlt beskæftiget med at bryde kullene frem fra det mørke svælg. Langs gangene var skinner til tipvognene, som blev trukket med hestekraft hen til op-

gangen. Hele dette sceneri og alle disse arbejders endeløse slid vil altid stå prentet i min erindring. Det var i virkeligheden sådan, at når en arbejder var 40 år, var han allerede nedbrudt og til dels arbejdsudygtig.

I 16 måneder sejlede jeg med "Frederikke" på Nordsøen. Vi var altid afhængig af vejrforholdene; for vi kendte jo kun til sejl og måtte derfor tage vejret, som det var. Mange dejlige dage oplevede vi, men også det modsatte, når de hårde storme satte ind.

Jeg oplevede engang at have 29 døgn, fra vi gik Skagen ud til vi nåede Skotland. Hjemme nærrede man stor bekymring for "Frederikke"s skæbne. Vi havde på denne rejse fået en ny kok om bord, som led meget stærkt af søsyge. En dag var han pludselig forsvundet, og vi kunne ikke finde ham nogen steder på skibet. Jeg fandt da på at se efter ham nede i kulrummet, hvor vi havde brændsel til skibets eget behov, og her fandt jeg min stakkels kammerat meget medtaget. "Åh, gør mig en tjeneste," sagde han næsten som en døende, "kast mig over bord og gør en ende på disse lidelser." Det gjorde vi nu ikke, og han kom da også levende over Nordsøen lige så vel som alle os andre.

Men jeg glemmer aldrig den Nordsørejse, for vi gennemgik så store strabadser og var så medtaget, da vi kom til vort bestemmelsessted, at vi i flere dage ikke kunne få fodtøj på benene, så ophov-

nede var fødderne. Vi havde jo været godt gennemblødt under hele rejsen og havde kun fået lidt hvile og søvn. Mange frivagter havde vi måttet ud af køjerne for at rebe eller bjerge sejlene. Tænk en besætning på 5 mand skiftes til rortørn, stående på åbent dæk i 4 uger. Men alligevel, havde vi den gang talt om turen, havde man blot trukket på skulderen og smilet: "Det er da ikke noget at tale om; for det har vi, der sejler, da oplevet tit og mange gange." Og det var jo også rigtigt.

Heldigvis har forholdene siden udviklet sig til det bedre for skibsbesætningerne. Tilstandene nu og den gang kan slet ikke sammenlignes.

Havde vi kun sejlene, gjaldt det samme for de tyske og engelske trawlere, vi observerede undervejs. Et hundeliv var det for de mennesker, der arbejdede ved det fiskeri. Nu vi nævner fiskeriet, der altid har stået mit hjerte nær, kommer jeg til at tænke på vore rejser over Nordsøen i sommerens skønne tid, hvor også dette store hav kunne have sine smilende dage. Så kom Jens Madsen frem med fiskegrejerne, for så skulle vi dørke makrel. Spændende var det, når den ene fisk efter den anden bed på, og så vidste vi jo, hvad middagen kom til at stå på.

Et par år efter jeg havde forladt Jens Madsen og "Frederikke", løb jeg en dag tilfældigt på ham i Nykøbing havn. "Hør, Severin! Vi skal lige en enkelt tur til England, men når vi kommer hjem, skal du

komme ud til Trine og mig og spise andesteg!” Det blev aldrig til noget, for “Frederikke” forsvandt på vejen hjem fra England, og man hørte aldrig noget om skib eller mandskab.

Men som før nævnt, da de 16 måneder var gået, gik jeg i land fra “Frederikke” og fik hyre på en anden skonnert fra Isefjord, der sejlede i mere afvekslende fart. Den første tur var til Norge og derfra med en last is til en lille havneby i Bretagne. Det var en fiskerby, hvor der var op mod 100 både hjemmehørende. Det var udelukkende sardin-fiskeri, der foregik her, og i tilknytning til dette fiskeri lå der et par konservesfabrikker, hvor vi skulle losse isen.

Fartøjerne havde ingen lighed med de danske både. De var helt åbne, ca. 10 tons, med to master med latinersejl, eller de var, om man vil smukke- rigget. Redskaberne bestod i 10 til 15 garn pr. fartøj. De lignede danske sildegarn, men var dobbelt så dybe og meget småmaskede for at kunne holde på de små sardiner.

Jeg gik og spekulerede på, hvordan jeg kunne få lejlighed til at komme ud med sardin-fiskerne en nat. De gik gerne ud lidt før aften og kom tilbage om morgenen meget tidligt. Men hvordan skulle jeg komme på talefod med fiskerne og få det bragt i orden. Jeg kunne jo ikke et ord fransk. Men en skibsmægler ordnede det for mig, så jeg kunne komme ud med en af bådene en enkelt nat. En af-

ten med fin vestlig brise stod vi havnen ud for fulde sejl, der havde samme smukke blå farve som deres garn. Efter godt 2½ times kryds var vi på fiskepladsen, og der satte vi garnene i en samlet længde. Under sætningen begyndte der et skænderi mellem fiskerne. Jeg fattede ikke rigtig grunden, men jeg tror, det var fordi en af mændene gav for stærkt ud på undersiden af garnet. Da garnene var sat færdig, blev vi liggende for enden af dem og drev på må og få, som strøm og vind førte os. Storsejlet blev trukket over det åbne fartøj, og mandskabet, der var på 5 mand, satte sig til at afvente dagens komme. Maden kom frem, og der manglede ikke på spiritus. Jeg selv sad som tavs tilskuer. Ikke et ord kunne jeg veksle med dem. Jeg kunne kun gøre mig forståelig gennem tegn og fagter, men jeg blev dog hurtigt klar over, at skænderiet ikke var forbi, men at det trak op til et nyt uvejr mellem mandskabet. Som et lyn var de fire af mandskabet i et vildt slagsmål. Egentlig var det intet under, at jeg følte mig ilde til mode, for hvad ville det udvikle sig til. Men da de havde sloges et lille stykke tid, blev de trætte og trak sig blodige og forrevne tilbage, og lige så hurtigt, de var blevet uvenner, blev de nu gode venner igen. Det hele fik en lykkelig afslutning med fyldte glas. Alt i alt var den lille episode vel kun et udslag af et gnistrende temperament og næppe noget usædvanligt for deres vedkommende. Da morgenen begyndte at gry, blev gar-

nene halet indenbords, og udbyttet var fire kurve sardiner til 3½ francs stykket. Snart lå vi ved kaj, og jeg var en oplevelse rigere.

Rejsen gik nu til en af de engelske kanalhavne, og herfra skulle vi til Tyskland. Det var altid med en vis forventning, jeg kom til en ny havn. Måske var der en hilsen fra det gamle hus i Hølkerup, en kær hilsen fra far og mor, eller fra en ven hjemme i Danmark. Der var virkelig denne gang en hilsen fra mine forældre. De havde hver skrevet sit brev. Fars brev var nu ikke så let at læse. Jeg måtte gætte mig til det meste af, hvad der stod. Min mors breve var lettere at læse, og af de mange breve, hun har sendt mig, husker jeg netop det, jeg modtog her i Kanalhavnen. Ud over hendes sædvanlige nyheder om, hvor mange par strømper hun havde liggende færdige til mig o. s. v., omtalte hun en særlig stor nyhed, som skulle være en stor overraskelse, til jeg kom hjem. Jeg spekulerede meget på, hvad det kunne være. Jeg vidste jo, at der ikke skete større sensationer derhjemme. F. eks. kunne mis have fået killinger og en af dem have fået lov at leve. Mor vidste jo så godt, at jeg holdt meget af mis, som jeg havde haft, fra jeg var barn, og som tit var min sengekammerat, når jeg var hjemme. Vi kunne også have fået en ny ged; for den vi havde, da jeg sidst var hjemme, var nær ved at falde for aldersgrænsen. Men inderst inde opgav jeg at gætte mors overraskelse.

I Kanalhavnen fik vi Kinalér ind. Det er et navn, som vist kun kendes inden for sømandskredse, og det betegner en art råstof, der anvendes til fremstilling af porcelæn. Det var bestemt til Stettin. På vejen op igennem Nordsøen fik vi et dårligt vejr. Til sidst lå vi underdrejet i flere døgn, d. v. s. vi lå kun med en lille stump agtersejl og holdt forskibet så meget op imod søen som muligt. Ifølge vort bestik drev vi ind mod Horns rev. Til sidst erklærede skipperen, at flovede vinden ikke snart af, ville vi i løbet af et døgn være nået ind til revet. Vi var 6 mand om bord, og stemningen blev noget nedtrykt efter denne meddelelse. Vi håbede alle, at vejret ville bedres snarest muligt, men efterhånden som timerne gik, svandt håbet. "Enten vi dør på den ene eller den anden måde, kan vel være ligegyldigt," sagde skipperen, "skal vi prøve at sejle os klar?" Det kunne vi i og for sig godt give ham ret i, men jeg lagde mærke til, at han slog kors for brystet, før vi satte sejl til. Nu var det store spørgsmål, om sejlene kunne holde. Vi var heldige. Sejlene holdt, skibet tog fart fremover og var snart lige så meget under vandet som over det. Jeg skal ikke fordybe mig i enkeltheder om, hvad vi kom ud for de følgende to timer. Man skal have oplevet det, for at forstå det. Men så begyndte heldigvis stormen at fløve af, og vinden gik mere sydvest. I løbet af et døgn blev det fint vejr. Nordsøen opgav at vise tænder og sende sine skumfyldte kaskader ind over

vort lille skib. Vi fik en dejlig rejse Skagen rundt. Jeg følte altid en særlig glæde, når vi kom Skagen ind vest fra. Det var lige som Skagen fyr bød os velkommen. Vi nåede Stettin alt vel og lagde direkte til ved den porcelænsfabrik, der skulle modtage vor lerlast.

Vi gjorde endnu et par rejser på England og kom til sidst til København, hvor skibet lagde op på grund af manglende fragter.

Lad mig lige tilføje, inden jeg slutter min beretning om dette skib, at nogle år efter forliste det på Skotlandsysten. Det eneste, der blev fundet, var en tom kasse med skibets navnetræk på. Det var sandsynligvis gået ned med mand og mus. Man hørte aldrig noget om mandskabet.

Jeg tog så hjem til Grønland, og det var med spænding i sindet, jeg gik nedad den smalle vej til mit barndomshjem. Nu — om et øjeblik kunne mor ikke længere få lov til at holde på sin nyhed, og hvad mon den bød på? Jeg indrømmer, at den var stor; for da jeg trådte indenfor stuedøren, var det gamle forslidte hul i lergulvet forsvundet, og der var nu lagt et fint bræddegulv.

Jeg stod længe i stum forundring og så på det nye gulv, medens mor udbrød: "Åh, Severin! Er det ikke dejligt, og jeg er så glad for det, så jeg kan slet ikke fortælle dig det." Det kostede den gang 16 kr., og det var mange penge at få skrabet sammen til den post alene; men min mor havde selv

tjent dem ved at samle agern i skoven. Ja, så lidt skulle der den gang til for at bringe glæde i et fattigt arbejderhjem. Mor gik nu hen imod den gamle kommode, der stod under det ene vindue og tog de to porcelæns Hunde i sine hænder og sagde: "Ja, også disse to, som du selv har købt til mig på din første rejse, dem er jeg så glad for og ser så tit på dem, når det rigtig stormer; for så er jeg så bange. Jeg er så bange for at miste flere af mine drenge." Min mors øjne var blevet duggede, som hun stod der. Kun 61 år gammel, men allerede opslidt af årene. Det gjorde mig oprigtig ondt, at mor og far nu sad så alene tilbage; men det var nu engang livets lov.

Jeg gik udenfor og kastede blikket udover den dejlige Isefjord, der lå helt blikstille. Solen kastede sin glans over den spejlblanke havflade. Et stykke ude var en tysk tjalk på vej til Holbæk, og to mand i jollen gjorde forsøg på at bugsere skibet. Og nede ved stranden lå som altid den store brune sten, hvor mit første lille skib fra mine lykkelige barndomsdage, "Træskoer", lå til ankers i læ for østenvinden. Oppe i det gamle poppeltræ sad stæren ved siden af den stærekasse, jeg selv havde slået op, og bebudede forårets komme.

Jeg kæmpede en stund med mig selv. Skulle jeg blive hjemme og lægge sømandskabet på hylden? Nej, jeg måtte atter af sted. Ud for at høre og se og også for at tjene flere penge. Min hyre var nu

50 kr. om måneden, en betydelig fremgang fra de 15 kr. jeg fik, da jeg kom ud med "Emanuel". Men jeg besluttede mig dog til at blive nogle dage hjemme i Hølkerup for at glæde mig sammen med mor over det nye brædegulv. Og så — netop i de dage — fik jeg indkaldelsesordre til søværnet. Jeg havde nemlig tidligere indsendt begæring til min udskrivningskreds for at få værnepligten overstået så snart som muligt.

I marinen

Jeg skulle melde mig på Orlogsværftet i løbet af 14 dage. Jeg var så heldig at få følgeskab af en af mine skolekammerater, en gårdmandssøn ved navn Elias Petersen. I den første tid kom vi til at ligge sammen på logskibet "Sjælland", der var stationeret i Flådens Leje. Vi skulle først gennemgå en skole, hvad jeg dog kom meget let over. Det værste for mig var roøvelserne; for jeg behøvede jo ikke at komme på Orlogsværftets kanaler for at lære at ro. Jeg havde jo brugt et par årer, fra jeg var 5 år gammel, så det er vel forståeligt, at det irriterede mig pludselig at skulle ro efter kommando; men jeg måtte naturligvis følge trop med mine kammerater. Men snart var de 3 ugers skole omme.

Snart skulle jeg gense min kære Isefjord, idet jeg kom med torpedoskibet "Esbern Snare", der blev stationeret ved Bramsnæs søminestation. Der var for mig noget særligt ved at komme med dette skib, som jeg i min barndomstid havde kigget så beundrende efter. Det lå tit på Isefjorden sammen med krydseren "Absalon", begge træskibe. Selv om far altid bandede al militarisme langt væk og tit talte

om Estrups provisoriske militærlove, så var han nu alligevel interesseret, når flådens skibe kom ind på fjorden for at afholde efterårsmanøvre.

Efter 2 måneders tjenestetid med "Esbern Snare" lagde vi atter ind i Flådens Leje, og det hjemlige togt var afsluttet. Det var samme år, i 99, at den store arbejder-lock-out var udbrudt, så der var ingen malere på holmen til at male flådens skibe, som skulle gøres klar til den årlige efterårsmanøvre. Det drejede sig om skibene "Ivar Hvidtfeldt", "Tordenskjold", "Geyser" og 4 torpedobåde, "Nordkaperen", "Hajen", "Makrellen" og "Havørnen".

Som tilhørende det mere befarende mandskab blev jeg nu udtaget til at udføre de organiserede arbejderes malerarbejde sammen med 25 andre værnepligtige. Vi arbejdede først i nogle gamle transportbåde, der var brugt til at føre militærmateriel over Bælterne. Jeg har altid i min erindring bevarer mindet om et uheld, jeg var ude for den gang. Det var en morgen, jeg var på vej til arbejdsstedet med en stor beholder fyldt med maling på ryggen. Og allerbedst som jeg gik, ville uheldet, at bunden gik ud af beholderen. Jeg fik selvfølgelig det meste af indholdet ned over mig, så fra at være i hvid arbejdsdragt blev jeg ganske forvandlet til gråt, den samme farve i grå som skibet skulle have. Naturligvis blev jeg overfuset med alle arter skældsord som kvajhoved, bondekarl o. s. v.

Som tidligere nævnt boede mine 2 brødre den

gang i København. Den ene som skomager og den anden som snedker. Sidstnævnte hed Hans Peter, og det var særlig ham, jeg holdt mig til hos, når jeg havde orlov. Han var gift og havde 4 børn og boede i Sct. Annægade på Christianshavn.

Jeg var jo nu blevet maler på Holmen, en lidt mærkelig måde at aftjene sin værnepligt på, så når jeg besøgte Hans Peter, drillede han mig altid med at kalde mig skruebrækker — en hentydning til mit arbejde. Jeg var den gang ikke særligt inde i fagforeningens struktur, men meningen forstod jeg så udmærket. Hans Peter var derimod godt inde i fagbevægelsen, og vi kunne sidde i timevis og snakke om alt vedrørende den. Og der var rigelig stof at tale om, for på daværende tidspunkt var der lige blevet iværksat lock-out. Det var den 2. maj. Den havde først ramt snedkerforbundets medlemmer, men var blevet udvidet den 24. maj til også at omfatte andre fag. I over 4 måneder varede denne konflikt, og jeg forstod så godt hans bitterhed mod arbejdsgiverne. Han havde en lille rulleforretning i en kælder; men den gav ikke nok til, at 6 mennesker hver dag blot kunne opretholde livet nogenlunde. I vore mange samtaler fortalte Hans Peter mig, at flere af hans kammerater havde måttet tage ud på landet til noget familie for at lette på husholdningsbudgettet hjemme. Det blev også til sidst for megen belastning for hans vedkommende, og resultatet blev, at min svigerinde med 2 af de mindste

børn måtte tage op til mine forældre i Hølkerup. Selv om her ikke var for meget i økonomisk henseende, gik det dog bedre på landet. Fisk havde vi jo altid i huset, og kartoflerne blev høstet på egen mark.

Selv besøgte jeg stadig flittigt min bror, og lockouten var jo i lange tider dagens samtaleemne. Men intet er jo så galt, uden det er godt for noget, siger man. Jeg fik i hvert fald et godt udbytte af min brors mange ledige stunder. Jeg fik erhvervet mig så meget kundskab om fagbevægelsens betydning for arbejdere, som jeg ikke tidligere havde haft.

Jeg kom tilfældig en aften til at overvære et møde indenfor den lokale afdeling i hans fagforening. Bølgerne gik meget højt på grund af den store arbejdskonflikt, man var inde i. Jeg mindes endnu, at diskussionen i høj grad drejede sig om de 8 bekendte punkter, som arbejdsgiverne havde stillet for en bilæggelse af konflikten. På daværende tidspunkt lå jeg stadig på orlogsværftet. Og jeg fik sammen med min broder den glæde at se, at konflikten blev afsluttet ved septemberforliget af d. 5. september. At jeg senere hen i livet skulle komme til at beskæftige mig med disse tilbagevendende arbejdsstridigheder igennem studiekredsarbejde, drømte jeg ingeniende om.

Tiden var nu inde til efterårsmanøvrerne i de danske farvande. Jeg var så heldig at komme ud med "Havørnen", en af de allernyeste torpedobåde.

Jeg havde her mine kronede dage, i hvert fald hvad kosten angik. Vi fik ekstra forplejning. Jeg ved ikke grunden; men lammene var så billige det år, så vi fik lammesteg flere gange i ugen. Vi blev egentlig ked af det til sidst.

Alle skibene forlod København på samme dag for at nå op i Samsøbæltet, hvor vi foreløbig skulle afholde fællesøvelser. Det var blevet temmelig mørkt, da vi nåede Helsingør, og meningen var nu, at torpedobådene skulle rette deres angreb imod de store skibe i løbet af natten. Vi gik derfor med slukkede lanterner. Vi var kommet et godt stykke vej oven for Nakkehoved fyr, det blæste en ret frisk vind N.V., og den lange smalle torpedobåd rullede som en tom tønde i søen. Jeg havde rørtørn og nikkede genkendende til de mange lanterner, vi passerede på vejen op forbi Isefjorden. Det var jo drivgarnsbådene fra Gilleleje, Hundested og Lynæs, der havde sat deres sildegarn. Der var 2 lanterner på båden, som vi naturligvis søgte klar af, men hvad angik lanternen på selve garnlængden, var de umulige at finde ud af. Jeg kunne ikke se, hvordan garnene stod. Jeg vidste, at vi oversejlede mange af disse garnlængder, og at fiskerne ville bande over det, når de ved indhalingen så, at så mange oversimmer var knækkede. Men herved var der jo intet at gøre. Det var de danske søstridskræfter, der skulle frem, og alt andet måtte selvsagt vige. Nu var vi ud for Isefjorden, og vi var kommet så langt ind på "Peter

Tordenskjold", at vi kunne gå til angreb. En rød raket blev straks sendt op, og det lykkedes at sende ham en torpedo. Vor chef på "Havørnen", kaptajn Amundsen, var ikke så lidt stolt over det vellykkede angreb.

Efter et par ugers øvelse i Samsøbæltet med at udskyde torpedoer og fiske dem op igen, gik alle skibene med "Hvidtfeldt" som admiralskib i spidsen op til Frederikshavn. Her fik vi landlov og holdt søndag.

Iblandt mine kammerater var et par fiskere, og vi besluttede, straks vi kom i land at benytte lejligheden til at få et lille indblik i, hvordan fiskeriet foregik i den store fiskerby. Hovedfiskeriet foregik med snurrevod efter rødspætter. Kutterne, som blev benyttet hertil, var på 15—20 tons. Så godt som alle kutterne havde en motor stående på dækket, som kun for få år siden havde afløst dampkedlen. Dæksmotoren blev benyttet til at hale voddet indenbords med. En væsentlig bedring fra tidligere tid, hvor det måtte gøres med håndspil. Det var med stor opmærksomhed, vi så, at enkelte af kutterne havde en stang fra motoren, der gik agter ud, hvorpå der var rigget et slags kædeetræk som på en cykel, således at skruen i vandet ved kædestrykket trak fartøjet frem. Men kun når det var stille vejr. Det var store fremskridt den gang, og for os var det ganske nyt at se. Kutterne havde tillige en stor jolle, hvormed de roede voddet ud og tilbage til skibet. Vi så

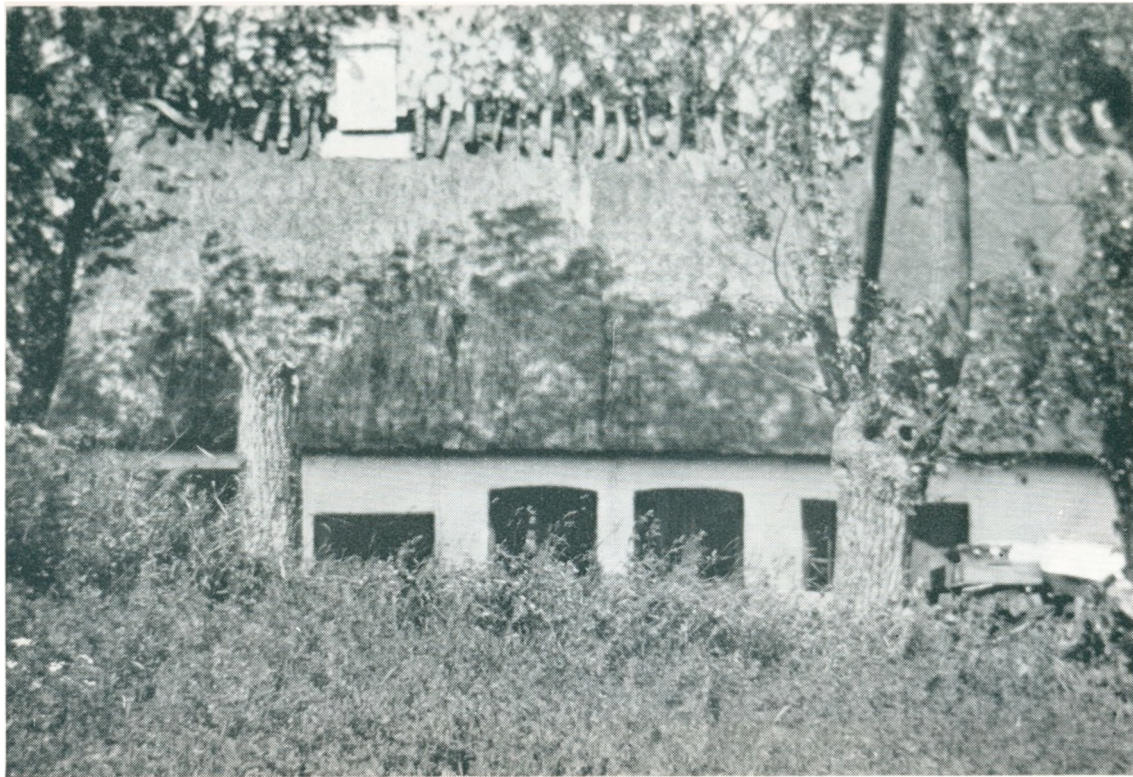
Familien på udstillingen i 1888.

Min mor.

Min kone og mine svigerforældre, 1898.

Det gamle hus.

ingen joller med indlagt motor; det kom vist først nogle år senere. Da vi tre raske marinere havde gennemtrawlet havnen og havde fået en passiar med fiskerne, syntes vi, at vi egentlig havde haft et væsentligt udbytte af vores landlov, og vi besluttede nu at tage hen et godt sted og spise en rigtig Frederikshavnerrødspætte.

Vi gik ind i en hyggelig restaurant i byens udkant, hvor en hel del af vore andre kammerater også var havnet. Forresten flere af dem, jeg havde ligget sammen med på "Sjælland", bl. a. min ven Elias hjemme fra Egebjerg. Humøret stod højt hos de fleste. De sad ved et dækket bord med en stor hakkebøf med høje løg. Snaps og øl var der rigelig af. Nu blev det ikke til noget med rødspætten, vi havde bestemt os til. Nej, mig og min kammerat måtte tage del i fællesmåltidet sammen med de andre. Jeg gjorde som sædvanlig, hvad jeg kunne for at undgå al den megen spiritus, men til sidst faldt jeg alligevel for fristelsen. Efterhånden blev alt omkring mig så forvirret, at jeg forstod, jeg måtte om bord, medens jeg endnu kunne stå på benene. Det samme blev tilfældet med de andre. De måtte forlade skansen, efterhånden som månen blev fuld. En mærkelig idé havde jeg forresten fået. Jeg ville absolut gå på gadens fliser, hvilket var umuligt, og det tiltrak naturligvis alle de andres opmærksomhed, jeg mødte på gaden. Endnu når jeg kommer til Frederikshavn, kan jeg ikke lade være med at

tænke på, om de gamle fliser fra 1899 er der i byen endnu.

Da jeg var kommet ned til havnen, traf jeg en af mine kammerater fra "Havørnen". Han sad på nogle gamle fiskekasser og halvsov. Da han hørte mig, råbte han: "Jeg er smaskende fuld, kammerat! Hjælp mig om bord." "Jeg kan sgu' knapt hjælpe mig selv!" råbte jeg tilbage. Hvordan vi egentlig kom ned til skibet, husker jeg ikke. Men vi støttede os til hinanden, det bedste vi kunne, og nu var det bare om at komme ubemærket om bord. Det var endnu ikke helt mørkt, men det lykkedes heldigvis mod al forventning.

Næste dag forlod hele flåden Frederikshavn, og vi fordelte os ad flere veje ned igennem Kattégat. De 4 torpedobåde skulle have skydeøvelse med kanoner omkring øen Hjelm. Under disse øvelser blev jeg sat til at skyde med den revolverkanon, der stod agter på "Havørnen". Jeg frygtede noget for det job den dag med alle de tømmermænd, der arbejdede i mit hoved. Det følte fuldstændig, som om mit stakkels hoved sprang med, hver gang jeg løsnede et skud. Almindeligvis gik skyderiet ellers fint for mig, selv om jeg aldrig havde betjent et gevær, før jeg kom ind i tjenesten. Jeg havde endog modtaget en udmærkelse for min skydefærdighed. Men den dag gik det mig mindre heldigt. Jeg havde mange forbriere og få træffere, og jeg blev skældt ud dagen lang af min overordnede.

Vi nærmede os nu efterårstogtets afslutning, og kursen blev atter sat mod København. Nu skulle vi hjemsendes. Før jeg forlod orlogsværftet, blev jeg kaldt ind til chefen sammen med en kammerat fra Hanstholm. Han antydede, at der forelå den mulighed for os, at vi kunne søge ind til fyrvæsenet, og i så fald kunne vi regne med hans anbefaling. Jeg havde dog ingen interesse herfor, og det blev ikke til noget for mit vedkommende. I de 2 sidste måneder havde jeg nu ikke mærket meget til, at jeg aftjente min værnepligt. Vi menige gik som var vi hjemme, og der herskede et dejligt kammeratligt forhold imellem mandskab og officerer, som ialt bestod af 18 mand. Da jeg bød farvel til næstkommanderende, løjtnant Nørregård, forærede han mig til afsked en helt nye oliekatte og 2 pakker tobak. Men alle de gode dage i "Havørnen" til trods, forlod jeg alligevel Orlogsværftet med den opfattelse, at de ca. 7 måneder havde været en tid, som var gået fra mig, og som jeg følte var forspildt.

Atter til søs

Jeg tog hjem til Hølkerup et par dage; men før jeg forlod København, tog jeg en tur i Lille Kongensgade, som altid når jeg var der. Her lå nemlig min stamkælder, hvor man kunne få 6 æbleskiver — bagt i hestefedt — med en god portion syltetøj til for kun 25 øre. Et glas mælk kostede kun 6 øre. Jeg kom hurtigt tilbage til København igen, efter at jeg havde været hjemme og overbevist mig om, at de fangede godt med fisk. Jeg kyssede mor på kinden og fik en lang passiar med far om de politiske spørgsmål — og sidst men ikke mindst kælede lidt for mis. Mor spurgte naturligvis, om jeg havde talt med mine to brødre Laurits og Hans Peter og om, hvordan de nu havde det. Jeg kunne berolige hende med, at alt stod vel til. Nu var det ikke længere så slemt at tage afsked med hjemmet, nu var jeg efterhånden blevet hærdet og afvænt med min hjemvæ.

Det var sløjt med at få hyre i København. Jeg gik der i nogle dage og forhørte jævnlige, om der skulle være et job hos forhyringsagent Jeppesen i Nyhavn. Han havde ord for altid at have de bedste skibe. Endelig en dag skete der noget. Jeg var just på vej

over Knippelsbro, da den skulle op for en gennemsejling. Og imellem de ventende fik jeg pludselig øje på Lars Madsen, en broder til Jens Madsen med "Frederikke". Vi kom hurtig i samtale, og da han hørte, at jeg søgte arbejde, udbrød han: "Det passer mig udmærket. Jeg står lige og mangler en mand på "Den unge Lods". Jeg betænkte mig dog lidt; for det var jo en mere indskrænket fart end den, jeg var vant til. Jeg besluttede mig dog til at modtage tilbudet for 60 kr. om måneden fremfor at gå og drive i København.

Næste dag gik jeg om bord. Skibet hed altså "Den unge Lods" og var en lille for- og agterskonert på 36 tons. Den lå ude ved Islands Brygge og var lastet med gamle ben. Måske ville jeg slet ikke have omtalt netop dette i mine erindringer, hvis det ikke var fordi, at rejsen med disse rådne ben, kohoveder, hestehove o. s. v. blev en tur, jeg aldrig vil glemme. Vi skulle til Rendsborg og gik syd om Sjælland og kom til at ligge nede i Grønsund for modvind i flere dage. Lars Madsen, der havde meget svært ved at få det hele til at gå rundt, havde kun proviant til få dage. Da vi havde ligget til ankers i 2 dage, spurgte han mig, om jeg havde nogle penge på mig. Joh! Jeg havde lidt at stå imod med — en ca. 50 kr. Jeg lånte ham de 25 kr., og vi gik sammen i land for at proviantere. Og bagefter havde vi det forresten hyggeligt, når vi så bort fra den modbydelige rådne stank, der kom fra skibets last.

Det var i oktober måned, og vejret var meget mildt. Jeg lå forude i lukafet, og det er som regel således, at stanken om bord i skibene trækker mod vinden. Da "Lodsen" lå vindret, var det særlig slemt forude og ikke slet så galt agterude. Det var, som hele lasten kogte og sydede, og dampen stod ud af hver en sprække i skottet. Resultatet blev, at jeg måtte flygte agter hos skipperen, idet jeg frygtede, at en eksplosion ville slå hele skottet ud. — Det blev efterhånden værre og værre for hver dag, der gik. Der begyndte nu at spadsere små dyr på alle vore madvarer. Til sidst var både ost og smør helt sort og levende af smådyr. Ja, det udviklede sig til en højst uhyggelig og kritisk situation. Lars Madsen var ellers det man kalder for en hærdet sømand, som aldrig lod sig kue af vind og vejr. Men denne her situation var næsten ved at blive ham for meget. Da det stadig blæste meget hårdt, udbrød han til sidst: "Det ender fan'emene med, at vi kommer til at smide hele skidtet over bord, inden vi bliver helt forgivenet." Han så opgivende på de mange kogende kohoveder. Jeg var klar til at gå i gang med det samme; men vi blev dog enige om at have tålmodighed lidt endnu. Og endelig fik vi god vind, kom under sejl og nåede vort bestemmelsessted. Men på det tidspunkt var der også krybende maddiker overalt på skibet, foruden stanken havde forpestet alt, hvad vi havde af tøj. Selv køjetøjet lugtede stramt.

Vi fik losset i en fart — en hård omgang. Vi fik

også lovet en ny last, men forinden fik vi travlt med en hovedrengøring af skibet. Vi spulede og vaskede af, men lugten var ikke nem at blive kvit. Den varede en hel måneds tid efter.

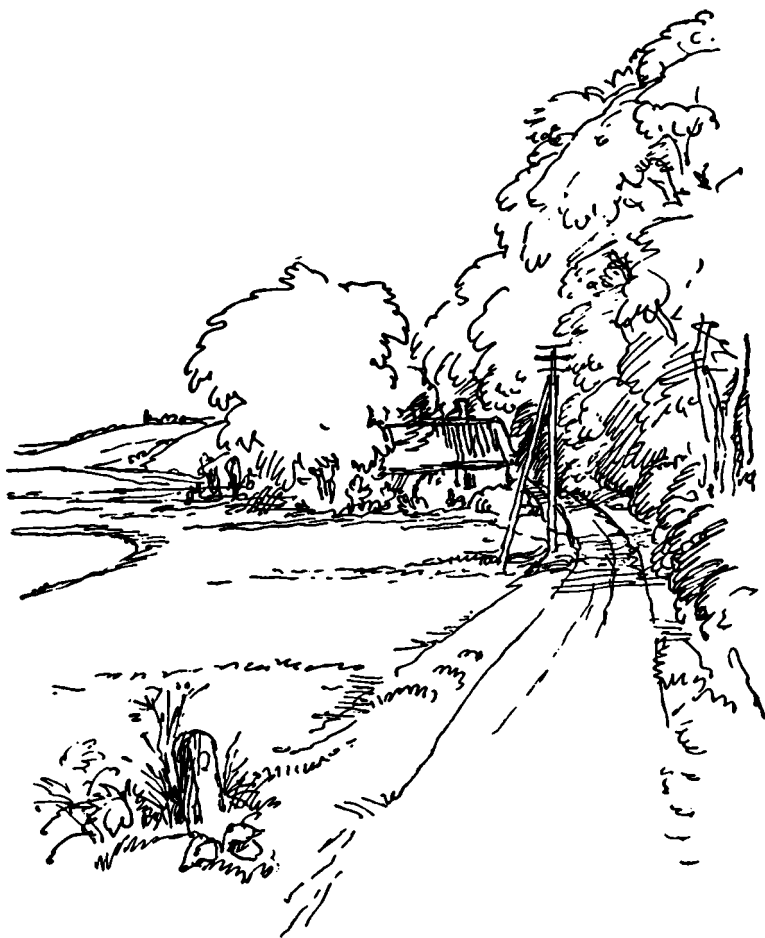
Efter en last mursten til Hellerup gik vi i fast fart imellem Landskrona og Lübeck. Det endte med, at vi frøs inde i Tyskland. Lars Madsen rejste så til København, hvor han havde sit hjem. Jeg blev om bord som fast skibsvagt, hvilket var et meget nemt job. Det var et rent driverliv, som jeg dog blev træt af til sidst, selv om jeg havde et udmærket selskab i en anden sømand, som var vagt om bord i en Marstal-galease.

Jeg havde en anden fornøjelig adspredelse, idet jeg daglig fik besøg af en tysk arbejder. Han kom for at lære mig at tale tysk. Da vi hen på foråret skiltes, og jeg forlod mit vinterhi, var jeg det tyske sprog mægtig, i hvert fald den daglige tale. Jeg havde også mange andre oplevelser, medens jeg lå i Lübeck. Jeg besøgte den vidunderlige Mariakirke med evighedsuret. Når klokken slog 12, kom de 11 apostle frem på rad. Det blev fortalt mig, at når der kun kom 11 og ikke 12, var grunden den, at han, der havde lavet uret, var blevet dømt til døden. Man turde ikke den gang lade ham beholde sit liv af frygt for, at han senere skulle opfinde noget frygteligt, der kunne skade riget. Som et sidste ønske inden han skulle dø, bad han om endnu engang at se sit store værk. Da det blev tilladt ham, stak han sin

ene hånd ind i uret og lavede en slags ravage. I hvert fald viste der sig efter den tid kun 11 apostle, når uret slog sine 12 slag.

Men isen smeltede atter, vandene åbnede sig for sejladsen, og rejsen gik igen til Landskrona med en last hvede. Som før nævnt udgjorde Lars Madsen og jeg hele skibets besætning, og siden den uhyggelige benlast, da jeg måtte flytte fra forlukafet til agter hos skipperen, boede jeg stadig her sammen med ham. Vi havde derfor rig lejlighed til diskussioner om de bestående samfundsforhold. Selv om jeg ikke var meget bevandret heri, havde jeg dog en mening. Den sociale indstilling jeg havde fået i mit barndomshjem, blev jeg ved at fastholde. Jeg havde også i den tid, jeg havde været til søs, set så mange eksempler på social uretfærdighed, at det havde gjort et dybt indtryk på mig. Lars Madsen var, selv om han var en ret fattig mand, alligevel højremand. Han var som runden af Estrup og holdt stærkt på militærvæsenets beståen. Om dette spørgsmål drejede vore samtaler sig tit. Nu var jeg jo lige selv kommet ud fra værnepligten og havde fået et vist indblik i det. Men vi kunne nu aldrig blive helt enige om militærrets gavn i samfundet.

Når vi diskuterede de sociale spørgsmål, var Lars Madsen af dem, der var imod alle hjælpeforanstaltninger. Nu var han selv i besiddelse af en stærk selvopholdelsesdrift og satte en stor ære i at klare sig selv, og således mente han, at alle andre også

Vejen til Nykøbing.

kunne. "Det er altid på nåde og barmhjertighed, når man skal have hjælp fra det offentlige," udbrød han tit. Hvilket jeg selvfølgelig måtte give ham ret i, i året 1899. At vi senere skulle opleve en lovgivning, der fjernede nådebegrebet en del, var der ingen af os, der tænkte den gang.

Vi diskuterede også tit de rent politiske spørgsmål. Her var vi ligeledes bunduenige. "Gå aldrig ind i socialismen," sagde han, "for det betyder revolution. De små i samfundet kan endnu ikke styre land og rige." "Du har altså et håb om, at det engang vil ske," spurgte jeg. "Det vil tiden vise," var svaret. "Men," tilføjede han lidt efter, "jeg tror aldrig det sker."

Men trods det, at vi sjældent var enige, satte jeg stor pris på Lars Madsen. Han var sømand med liv og sjæl, og sparede aldrig stærk sejlføring, hvilket ofte gik ud over skibets ret spinkle bygning. Han var som hans broder Jens Madsen godheden selv, der altid undgik at gøre uret imod andre.

Da vi efter nok et par smårejser kom til Holbæk midt i maj med en last gødning, besluttede jeg mig til at gå i land. Det faldt svært for mig at sige min hyre op. Lars Madsen var glad for mig og bad mig om at blive lidt endnu. Jeg betænkte mig lidt, men sagde dog nej. Da jeg få dage efter forlod "Lodsen" med min grønmalede kiste og køjesækken, stod Lars på dækket og bød mig farvel. Det gjorde mig egentlig ondt for den halvgamle skipper. Jeg var no-

get beklemt om hjertet, da jeg gik henover Holbæks havneplads; men det blev nu ikke anderledes. Livet er ubarmhjertigt.

Jeg gik straks efter hen i bådehavnen for at se, om der skulle ligge en båd hjemmefra, som jeg kunne sejle med til Hølkerup, — og jeg var heldig. Nu kom selvfølgelig samtalerne til at dreje sig om fiskeriet på Isefjorden. Det havde min store interesse som altid. Jeg blev hjemme et par dage for at være lidt sammen med mine forældre, som havde det så godt, som de nu kunne have det efter deres fremskredne alder. Snart rejste jeg til København for at søge ny hyre.

Det sidste koffardiskib, jeg kom til at sejle med, var et af de gamle af Nordens skibe fra København. Jeg havde gået nogle dage i hovedstaden for at søge hyre, da der bød sig en lejlighed med dette skib, som kom fra Finland på rejse til Frankrig. Det skulle stoppe op på Helsingør red for at proviantere og udskifte en del af besætningen. Her kom jeg om bord den 6. maj 1900. Rejsen blev fortsat til den franske kanalhavn Nantes, hvor trælasten blev losset. Uden nogen særlige oplevelser forlod vi denne havn og gik videre til Newcastle og lastede kul til Århus. Her i Danmarks næststørste by oplevede jeg noget, som jeg fik en stor lede ved.

Uden for byen lå den gang en art anstalt eller optagelseshjem for unge piger, og vi havde vel ligget i havnen et par dage, da nogle af de unge piger

indfandt sig hos os for at tilbyde sig. Besætningen om bord i skibet var vel som i de fleste skibe mere eller mindre eller slet ikke modtagelige for de fristende tilbud. Men der var jo nogen imellem, som bed på kroen og tog pigerne om bord. Aftenen gik med overflod af spiritus for at afslutte med sidste akt i køjen. Meget utiltalende var det, hvor 12—14 af skibets besætning var forsamlet i samme rum. Uden at det blev bemærket af styrmanden, blev et par af pigerne om bord om dagen. Da der jævnlige kom politiuundersøgelse om bord, skønnede jeg, at det ikke var en sjælden foreteelse her i havnen. Iøvrigt fik det slemme følger for flere af dem, der havde haft omgang med pigerne fra hjemmet.

Efter denne rejse blev vi beordret op i Hvidehavet til en lille plads Solombole, der lå tæt ved udmundingen af den store flod Onega. Hvad jeg oplevede her i de 14 dage, det tog at få indtaget vor last af fyrreplanker, var meget interessant. Aldrig kan jeg glemme den kategori af mennesker, vi her kom sammen med. Når sommeren var inde, og vandene åbnede sig for isen, kom skibene til denne lille plads for at hente træ, der kom inde fra Ruslands nordlige skove. Der herskede i den tid stor travlhed med at få træet bjerget og til savværk. Arbejderne var hovedsageligt kommet sydfra for at arbejde her i sommersæsonen, og efter min mening hørte disse mennesker til det rene proletariat, elendige og fattige som de var. De fleste af dem boede på træflå-

der, hvor de havde indrettet sig med lidt træskærm til læ for vinden. Deres føde var yderst spartansk, kød og fedtstof fandtes ikke, kun brød med lidt salt og purløg og ellers fisk, som de selv fangede i floden. Men fisk var der heldigvis nok af. Der var mennesker i alderen 25—30 år, hvis ansigt aldrig havde været i berøring med en barberkniv.

Jeg var spilmand om bord, d. v. s. jeg passede skibets spil ved losning og ladning, og i de dage, vi lastede, havde jeg fået personlig kontakt med den af arbejderne, der var lugemand. Han talte lidt engelsk, så vi kunne da veksle et par ord. En dag, vi havde frokost, fik jeg stærk medynk med ham, da jeg kom til at se hans bare, sorte rugbrødklemmer. Jeg skyndte mig ned i lukafet og smurte to dejlige stykker pålægsmad til ham og gav ham dem. Han så på mig med dyb taknemmelighed, men i samme øjeblik han havde fået maden, tog han sin kniv op, skrabede smør og pålæg af og gav mig det tilbage. Han fortalte mig senere, at han aldrig havde smagt disse sager. Ja, det var den gang. Der er forhåbentlig sket en ændring til det bedre også i disse egne gennem de forløbne 50 år.

En søndag var vi en del af mandskabet, der tog en længere landlov. Vi ville se den lille by. Her var ingen stenbelægning på gaden, kun nogle træplanke ude ved siden, så man kunne gå nogenlunde tørskoet. Da vi havde gjort vore indkøb, russiske æg, tobaksvarer, syskåle m. m., endte vi selvfølgelig

på en stor beværtning. Nu i sommertiden, da der var gang i skibsfarten, var der kommet mange tilrejsende handelsfolk sydfra, så gæsterne, der opholdt sig her i beværtningen, var bogstaveligt af alle nationer. Kun pigerne var vel hjemmehørende på stedet. Værten, der havde denne bordel, som jeg nærmest vil kalde den, var tysker. Her oplevede jeg det største slagsmål, jeg nogen sinde har set mellem piger. Grunden var, at en af pigerne havde fået fat i en svensk sømand og havde aftalt med ham, at de skulle op på hendes værelse, da pludselig en af de andre piger erobrede svenskeren. I eet nu var det hele i virvar. Flasker knustes, kopper og tallerkener fløj gennem rummet, og blodet flød fra de sårede kvinder. Alt blev forsøgt for at stilne det vældige opgør, men det var forgæves. Til sidst måtte politiet tilkaldes, men forinden det kom, havde vi søgt ud ad en bagdør for ikke at blive indblandet.

Endelig kom dagen, da vore fortøjninger kastedes los. Turen gik nu til Middelhavet, til den franske by Marseille. Rejsen forløb uden uheld bortset fra en orkanagtig storm nord om Norge, hvor Atlanterhavet rejste sig i al sin frådende væld. Egentlig var jeg vist som et barn, opfyldt af glæde og forventninger over at skulle til Middelhavet, for da vi passerede Gibraltar, følte jeg en vis stolthed over, at netop jeg havde rørtørn på det tidspunkt.

Vi blev liggende et par dage i Marseille, så jeg fik tid til at beundre folkelivet i den smukke Mid-

delhavshby. Al handel syntes baseret på lækre, spiselige varer. Der var overfyldt med appelsiner, vindruer og andre lokkende frugter, der var fisk tilberedt på de forskellige måder, og der var især nogle små røgede sardiner, som man så overalt, og som smagte ganske fortræffeligt.

Medens vi lå her, spurgte 2. styrmand en dag, om jeg ville med ind og se det fine Marseille. I den tro det var en særlig smuk bydel, vi skulle se, gik jeg med kammeraterne, men det viste sig snart, at det mere var visse sider af livet end selve byen, vi skulle se. Vi nåede nemlig en smal, men stærkt oplyst gade. Fra hvert eneste hus var der udbygget små altaner, der var åbne mod gaden, og i den dejlige, lune aftenluft sad på hver eneste altan en halvnøgen kvinde og udfoldede sit mest tiltrækkende væsen. Selv om sceneriet var nok så fristende, indskrænkede vi os dog til kun at se og høre på alle de lokkende udbud. Jeg kunne heller ikke helt frigøre mig fra tankerne om episoden med pigerne fra optagelseshjemmet i Århus, hvoraf vi endnu kunne se følgerne om bord på skibet.

Fra Marseille blev vi beordret til Lissabon, og her blev skibet indsat i fast fart mellem Lissabon og Cardiff i Vestengland. Vores fragt bestod af svære props til Cardiff og tilbage skulle vi have kul. Kullosningen i Lissabon foregik endnu den gang på den måde, at vi hejste kullene op i tønder og styrtede dem ud på en stor træplatform, hvorfra de blev

båret i land af kvinder i store flade kurve, som de bar på hovedet. Dag ud og dag ind så man kvinderne ved dette strenge arbejde.

Vi var nu kommet ind under jul, og vi havde håbet at kunne holde denne højtid i Lissabons havn. Håbet bristede, for dagen før lillejuleaften stak vi til søs. Vi tog det med godt humør, men lidt aftog det, da vi juleaften fik en frygtelig storm over Biscayen. Vi nåede dog at få vores risengrød og julesteg så nogenlunde i fred, og også juletræet blev tændt. Det havde vi sikret os, da vi forrige gang var i England, hvor vi ligeledes fra Sømandsmissionen havde fået en tildeling af gaver til hele skibets besætning. Mens vi stod i messen og så på juletræets lys herude midt på det store åbne hav, gik mine tanker tilbage til mit første juletræ. Det var i 1892, da jeg var 12 år gammel. Træet bestod af nogle grangrene, som vi havde bundet på et kosteskaf, og pyntet bestod af 5 lys og nogle uldgarnstråde i forskellige farver. Det var for mig, som om jeg i tankerne kunne se mine forældre sidde, nu helt alene, og holde deres juleaften ved det lille fyrretræsbord, og ikke at forglemme lille mis på brændekassen, som altid spandt så veltilfreds.

Jeg huskede også ganske tydeligt en anden jul, da jeg var 6 år gammel. Mor havde lavet en lille pyramide af 10 tomme tændstiksæsker, som hun havde klistret sammen, så de dannede et helt lille skab med skuffer. Og i disse skuffer var der lagt for-

skelligt juleknas. I en lå der pebernødder, i en anden rosiner, i en tredie bolsjer o. s. v. Det hele var sølvbronceret, så det skinnede. Da jeg gik i seng i den gamle slagbænk, hvor jeg altid lå om natten, trak jeg en stol hen til den og anbragte mit lille tændstiksskab derpå.

Jeg var gledet helt hen i disse minder fra barndomstiden og kom først rigtig til mig selv, da 1. styrmand begyndte at synge: "Glade jul, dejlige jul". De fleste af os følte os som børn igen, da julegaverne nu blev delt ud. Det var alt sammen gode, nyttige ting: tørklæder, strømper, tobak o. s. v. Min egen gave var et par gode, varme vanter, hvori der lå et lille brev med ordene: "Den sømand, der får denne gave, ønsker jeg en rigtig glædelig jul med et par vanter, som jeg selv har strikket. Fra en gammel mor i Hålsingborg, der har mistet sine to sønner på søen."

Julemorgen ved daggry var stormen på sit højeste. En voldsom brådsø væltede ind over os, og skibet tog en katastrofal overhaling. Søen brød de svære jernkæder, som holdt dækslasten, hvorved en hel del gled over bord og andet hang ud over siden. Der var kun eet at gøre. Hele besætningen — 21 mand — måtte, hvor farefuldt det end var, forsøge at få varpet det over bord. Ved overhalingen havde skibet fået stærk slagside og kunne ikke manøvreres, da også rorkæden var knækket. Vi fik dog ved egen hjælp bragt roret i orden, så vi kunne styre og

holde skibet op imod søen. 2. juledag løjede stormen endelig af, og vi kunne fortsætte vor rejse. Men vi havde lidt et betydeligt havari, så da vi efter nogle dages forløb ankom til Cardiff, blev der afholdt søforhør. Da vi endelig var færdige til at forlade Cardiff, gik vi til Sunderland i England, hvor vi skulle reparere og laste kul til dansk havn.

Efter 3 ugers forløb var vi atter klar, men så skete det næste uheld, mens vi lå i dokken. En hård storm bevirkede, at et amerikansk fuldskib sprængte sine fortøjninger og drev ned på os og raserede vores bagbordsside, rigning, kommandobro, redningsbåde o. s. v. Atter igen måtte vi på værftet et stykke tid. Da vi så igen var klar til at gå over til kulpladsen for at laste, skete det tredje uheld, idet vi kom for nær kajen med agterskibet, så skruen blev beskadiget. Vi måtte så i tørdok for at få en anden skrue påsat. Endelig — efter alle disse uheld — kunne vi indtage vores last, men det blev ikke til Danmark, som vi havde glædet os til, men til Kiel.

Det var nu blevet min bestemte mening, at selv om vi ikke kom til dansk havn, ville jeg i land. Hjemme var kølen blevet lagt til en ny båd. Jeg ville nu til at arbejde selvstændigt med fiskeriet. Min længsel til Isefjorden og hjemstavnen var efterhånden blevet så stærk, at jeg måtte hjem.

Da jeg som dreng tog ud at sejle, havde det været min faste hensigt at gå navigationsvejen og få styrmandseksamen. Men efterhånden som årene gik, er

farede jeg, at søsygens kvaler vedblivende plagede mig. Jeg havde altid en ubehagelig fornemmelse at slås med. Vel ikke mere end at jeg altid kunne gøre mit arbejde tilfredsstillende, men det blev alligevel trættende i længden.

Lige fra den dag jeg gik om bord i “Emanuel” ved min barndomskyst i Isefjorden og til nu, da jeg gik i land i Kiel, havde jeg et væld af rige minder og oplevelser. Vel kom jeg aldrig til at passere Ækvator eller til at gøre de lange oversøiske rejser, alligevel var jeg glad for at have set de europæiske havne, jeg havde passeret. Jeg havde haft lejlighed til at se den storslåede natur og de frugtbare områder. Og jeg havde oplevet folkelivet med alle dets forskellige mennesketyper i broget mangfoldighed. Ja, alt det genoplevede jeg i mine tanker, da jeg for sidste gang pakkede min grønmaledede kiste, og da jeg gik ned ad landgangen, var det med vemod, jeg skiltes fra mine kammerater. Vi havde jo haft så mange oplevelser tilsammen, både glædelige og sørgelige, og det er bånd, der binder. Tankerne gik atter på flugt — langt tilbage — til min første rejse med “Emanuel”. Jeg huskede alle mine kammerater, gode og dårlige, som menneskene nu engang er. Nu skulle jeg forsøge at finde nye venner.

Mit skib fik udskiftet en del af besætningen og fortsatte rejsen til den Botniske Bugt. Kort tid efter blev det skruet ned af isen. Det blev skib nr. 3, der var forlist kort efter, jeg var gået fra borde.

Jeg bliver fisker

Det var egentlig et helt nyt liv, jeg skulle begynde på hjemme i Hølkerup. Det var lidt vanskeligt for mig at springe lige fra sømandslivet ind i fiskeriet, selv om det langt fra var mig fremmed. Men nu skulle jeg til at være helt selvstændig og have egen bedrift.

De småredskaber, som min far overlod mig, bestod kun af nogle gamle rødspættegarn og sildenættinger. Min båd, som jeg efterlod, da jeg tog ud at sejle, var i bedste stand; men det fiskeri, jeg kunne føre med disse få redskaber, ville ikke give noget særligt udbytte. Jeg måtte have en større båd, og den kom hurtig under bygning hos den gamle bådebygger, som havde lavet min første lille jolle. Efter datidens forhold blev det som fjordbåd en af de største, 22 fod lang med heldæk og et lille lukaf til 2 mand. En helt ny jolle måtte jeg også anskaffe til brug for krogefiskeriet efter ål om sommeren og torsk om vinteren, og et agnvod måtte jeg have. Alt skulle betales kontant. Men jeg havde da så nogenlunde magt over det, idet jeg i min sejltid havde opsparet ca. 1800 kr.

Blandt mine kammerater på det sidste skib, jeg sejlede med, var en ung mand fra Nykøbing. Han gik i land på samme tid som jeg, og vi havde aftalt en slags kompagniskab, idet han også havde stor lyst til fiskeriet. Han blev altså min første medhjælper, da jeg fik min nye båd "Jenny", som den blev døbt. Men samarbejdet varede kun kort, for vi tjente alt for lidt. Han søgte ind ved Københavns brandvæsen og fik en god stilling der. Resten af året gik så for mig, uden jeg havde nogen nærværdig fortjeneste af mit fiskeri, og jeg indså nu klart, at det kom til at koste mig nogle lærepenge, inden jeg fik rigtig plan over mit arbejde. Og jeg måtte anstrenge mig til nogen mere stadighed.

Når min nye båd blev døbt "Jenny", var grunden den, at min tilkommende hustrus navn var Jensine. Det lød jo lidt herefter, skønt hun blev nu ellers aldrig kaldt andet end Signe. Da vi indledede vort bekendtskab, troede vel ingen af os på, at vi skulle komme til at dele livet sammen i over 50 år.

Da jeg rejste med "Emanuel", havde jeg ellers, skønt jeg ikke var andet end en dreng, sluttet den aftale med en pige fra Hølkerup, at vi skulle giftes engang, når vi blev gamle nok til det. Det vil sige, hun var gammel nok, ca. 7 år ældre end mig, så det var jo mig, der skulle skynde mig. Og selv om det nu kunne blive til hvad som helst, regnede jeg alligevel med hende inderst inde. Men da jeg havde sejlet i 4 måneder og en dag lå i Nyhavn med "Ema-

nuel”, fik jeg brev fra hende. Hun skrev, at hendes bedstemor havde frarådet hende at vente på mig; for søfolk var aldrig til at stole på. De havde en pige i hver havn. Hun mente derfor, det var bedst at ophæve venskabet. Jeg må indrømme, at det be-
drøvede mig meget. Jeg havde haft så mange barn-
domsminder ved stranden sammen med hende. Men
der var jo ikke andet at gøre, end jeg måtte tage
meddelelsen til efterretning.

Der gik en tid, inden jeg igen kom til Nykøbing. Det var med “Frederikke” på en af vore Skotlands-
rejser. En aften gik jeg til et møde i Frelsens Hær,
og her kom jeg til at sidde ved siden af Signe, og
vi kom til at tale lidt sammen. Møderne gentog sig
flere aftener i træk, og vi mødtes stadig. Den sidste
dag, inden jeg skulle sejle igen, blev vi enige om,
at vi skulle skrive til hinanden. Det venskab, der
efterhånden udviklede sig imellem os, blev så afgø-
rende, at vi giftede os i 1902, da jeg kom hjem.

Signe boede den gang hjemme hos sine forældre,
der havde eget hus. Hendes far var en almindelig
arbejdsmand. Han hed Hans Christensen og hendes
mor hed Hanne. Hun var datter af en snedkerme-
ster i Nykøbing, der følte sig som en af byens store
borgere, som man så særligt op til. Min svigerfar
var derimod fra et meget fattigt hjem ude fra den
magre lyngjord. Hans far døde, da svigerfar var 7
år gammel, og han kom ud at tjene bønder med det
samme. Hans mor sad tilbage med 4 mindre sø-

skende. Det blev derfor en meget dårlig skolegang, han fik. Han fortalte mig så tit om sin barndom og sagde, at der ofte kunne gå en hel måned imellem, han kom i skole, fordi han skulle passe sit arbejde hos husbonden. Løn fik han selvfølgelig ikke noget af. Kosten og lidt tøj var det hele.

I de første års bekendtskab mellem min svigerfar og mig, havde vi mange skærmydsler. Han kunne ikke lide, at jeg læste, så snart jeg havde lejlighed dertil. Han sagde så tit til mig: "Hvad læser du så meget efter? Du bliver alligevel aldrig hverken præst eller rigsdagsmand. Nej! Bestil hellere noget og lad de kloge om at læse!" Jeg mente jo nok, at begge dele kunne forenes; men om dette spørgsmål blev vi nu ikke enige.

Politisk interesse havde min svigerfar heller ikke meget af i de første år, jeg kendte ham. "Jeg tror, det går galt, hvis socialerne kommer til magten. Men det tror jeg nu heller aldrig, de gør!" trøstede han altid sig selv. Og alligevel, tiden gik og forandrede så meget. De sidste år før han døde, stemte han alligevel på Socialdemokratiet. Det sagde han da. Som menneske var min svigerfar meget stræbsom. Aldrig så man ham ledig, altid glad og tilfreds og altid meget hjælpsom, hvilken arv han efterlod til sin eneste datter Signe, hvad der kom mig til gode under vort fælles arbejde. Min svigermor var godt begavet. Hvad angik det nye Testamente og hele verdensgeografien, da kunne hun det udenad

på fingrene. Men skrive kunne hun ikke og efterhånden heller ikke læse, idet hun mistede sit syn allerede i en yngre alder.

En søndag sad Signe og jeg i Nykøbing kirke, da provst Bostrup udtalte: "Der lyses første gang til ægteskab imellem sømand Ludvig Valdemar Severin Hansen af Hølkerup og pigen Ellen Boline Jensine Kristensen af Nykøbing. Har nogen indsigelser at gøre, bedes det ske i rette tid og på rette sted." Vi så til hinanden, det var som der skete noget med os, og at vi kom hinanden nærmere.

Snart oprandt bryllupsdagen, men den var uden store ceremonier. Jeg havde et sæt gammelt blåt tøj på, som jeg havde købt den vinter, jeg lå i Lübeck. Det var rensat og presset, så det så alligevel helt pænt ud. Og Signe — ja, hun var naturligvis meget finere end jeg den dag. Min far kom gående til Nykøbing, hvor brylluppet skulle holdes hos mine svigerforældre. Min mor måtte som altid blive hjemme på grund af hendes dårlige ben. For første gang kørte vi nu i lukket vogn til og fra kirken. Det var i styrtende regn, men det betød jo kun guld i brudens skød, som man sagde. Alt så meget lovende ud. Bryllupsfesten foregik i al beskedenhed. Vi havde kun inviteret den allernærmeste familie og min gamle trofaste skolekammerat Kristian fra Hølkerup, som jo absolut skulle med.

Ja, nu begyndte det mere alvorlige med at få vores hus bygget færdigt hjemme i Hølkerup. Far og

jeg havde selv lagt grunden for at spare arbejds-lønnen, og endelig hen på sommeren stod huset færdigt. Grundmuret med gule sten, 11 × 12 alen stort. Tækket med flotte røde tagsten havde det kostet 1290 kr. Tømmeren fik for døre og vinduer 220 kr., mureren fik i arbejds-løn 125 kr., og resten gik til materialer, og så var der endda bræddegulv i alle 3 værelser. Male det gjorde jeg selv. Men hvad med at betale huset? Ja! Jeg havde ingen penge til det, men måtte låne det hele. Det første prioritetslån, vi fik, var på 800 kr., og 600 kr. lånte jeg som et kautionslån. Min far og svigerfar gik beredvillig med i vor sognebank for at skrive deres navne på gældsbeviset. Som vi gik på vej, vi 3 mænd side om side til banken, udbrød min svigerfar pludselig: "Ja! Det er ikke så farlig med at gå i kaution. Det er værre med, at jeg ikke kan se at skrive mit navn." Jeg trøstede ham med, at det nok skulle gå, og tænkte mit. Jeg vidste nemlig, at det var ikke så meget med at se, der var det afgørende. Han kunne simpelthen ikke skrive sit navn. Da vi stod i banken og alt var klar til underskriften, måtte jeg støtte Hans Christensens krogede og barkede arbejdsnæve. Men det hele blev taget fra den gemytlige side. Ikke mindst fordi det var min gamle lærer Illemann, der var sognets bankbestyrer.

Endelig kom dagen, da jeg kunne hente min Signe i Nykøbing; for nu var huset så godt som færdigt. I mine øjne meget flot, som det lå der ved

Isefjordens smukke kyst og med "Jenny" liggende til ankers på reden, medens garnene i den svage sommervind bevægede sig i små bugter omkring tørrepælene.

Det gjorde mig helt beklemt om hjertet, at jeg nu tog mine svigerforældres eneste datter fra dem. Tårene fandt vej ned over deres furede kinder. "Jeg skal nok være god ved Signe," lovede jeg, "men hun skal bestille noget." Der kom intet svar. De vinkede blot et stille farvel med hånden, og husets dør lukkede sig efter dem.

Jeg har endnu bevaret mit første årsregnskab, som på udgiftssiden viser følgende:

Fiskeriets drift	kr. 78.—
Ildebrand	- 35.—
Tøj	- 34.—
Renter og Afdrag	- 72.—
Foreningsbidrag	- 12.—
Blade og bøger	- 12.—
Kommuneskat	- 0.76

Ialt kr. 243.76

Der var så 386 kr. af min indtægt tilbage. De skulle anvendes til købmandsvarer; men de kostede jo ikke meget. Brød 50 øre, margarine 42 øre, kød 34 øre, ost 24 øre o. s. v. Fisk og kartofler havde vi jo selv. Det skal alligevel tilføjes, at da det første

år var gået, var vi kommet i en købmandsgæld på 68 kr.

Men en stor lykke var det at sætte foden under eget bord. Det allermest spændende for os begge var nu, hvorledes vi skulle få anskaffet lidt bohavet til huset. Vi havde kun 100 kr. ialt, og det skulle slå til. Vi havde fået opspurgt noget, som vi i vore dage ville kalde for gammelt skrammel; men vi var glade for det. Det bestod af en kakkellovn til 1 kr., sofa og 4 stole 12 kr., en seng 5 kr., et vækkeur 3 kr. Et gammelt klædeskab fik vi foræret, ligesom det var tilfældet med 3 brædestole og et ældre bord, som vi havde mange kvaler med, idet benene skrædede indad forneden og væltede ved den mindste berøring. Der gik imidlertid henved 6 år, før vi fik råd til at få dette bord udskiftet, og det gik til på følgende måde. Jeg havde en gammel skolekammerat, der boede en halv mils vej borte, og som både var tømrer og maler. I al hemmelighed bestilte jeg et nyt bord hos ham. Det skulle laves således, at det nøjagtig passede til de penge, jeg kunne tillade mig at bruge til dette formål — nemlig 8 kr. Endvidere skulle det være færdigt til afhentning lillejuleaften. Det skulle nemlig egentlig være en juleoverraskelse til min hustru og vore to drenge, Emil og Valdemar, der var henholdsvis 3 og 4 år gamle. Da tiden var inde, startede jeg bilen, d. v. s. hjulbøren, og gik i spændt forventning om, hvad familien ville sige til overraskelsen juleaften.

Da jeg i den mørke vinteraften stod i tømrerens værksted og ved en svagt lysende petroleumslampe betragtede det færdige bord med den smukke, ege-malede plade, ja, da følte jeg mig som en hel Krøsus. Det gik virkelig fremad. Og da jeg stolt trillede bordet hjem den lange vej, kunne jeg ikke lade være et par gange at stryge en tændstik for at se på bordpladens stafferede årer. Og selvfølgelig bragte bordets ankomst til hjemmet stor glæde.

Men udgifterne var altså efter indtægterne, og fordringerne til livet var små. Vi kendte ikke noget bedre og var tilfreds med dem, som de var. Og skatterne tyngede jo ikke budgettet.

Jeg mindes tit de første år af vores ægteskab. Sognerådet havde ansat en fast skatteopkræver. Det var nu i dette tilfælde graver og klokker Jacob Jensen, der aflagde skatteyderne besøg 4 gange årlig. Han kom selvfølgelig også til os. Jeg ser endnu denne mandsskikkelse for mig med stok i hånden og den sorte vadmelsfrakke og skattebogen i et blå tørklæde under armen. Iøvrigt var denne liste over skatteyderne langt fra ren; men det var der sådan set ikke noget mærkværdigt ved, idet den var i brug ved hvert besøg. Og det var heller ikke så hemmeligt, hvad hver enkelt gav i skat. Jacob "Ringer", som vi kaldte ham, var ellers meget pligtopfyldende og meget ordknap. Der var ikke nogen snak. Kort og godt tog han skattebogen frem og meddelte i embeds medfør, at jeg skulle betale 18 øre + 1

øre i kirkeskat, det var ialt 76 øre om året. Jeg hørte antagelig til de mindste skatteydere inden for Egebjerg kommune. Den største var en gårdmand oppe i sognet. Han betalte 38 kr. om året, men heri var også al anden skat iberegnet. Han havde en ejendom på 60 tdr. land god jord.

Kommunen havde heller ikke noget særligt stort budget, kun på 22.800 kr. ialt til skoler, fattigvæsen og veje. Men i året 1888 havde det kun ligget på 8.700 kr., og da lå vejbudgettet kun på 147 kr. Ja, det var andre tal, vi regnede med den gang, og det ville vist have været vanskeligt at få nogen til at tro, at en landkommune på omkring 2.000 indbyggere ville komme op på et budget på 400.000 i 1951.

Men som sagt, det var altsammen i det små. Jeg husker også, at da vi havde været gift i 2 år, var jeg så uheldig at brække mit ben, så jeg var arbejdsudygtig i en hel måned. Vi havde ikke noget at stå imod med ud over dagen og vejen, og det var jo inden hjælpekaselloven af 1907 var kommet, så ad den vej kunne vi ikke vente noget. Vi ønskede iøvrigt også helst at klare os selv. Men alligevel modtog vi en dag 5 kr. af sognets hjælpekasse. Det var jo ikke meget; men vi var desværre nødsaget til at modtage beløbet med tak.

Straks efter jeg var taget ud at sejle, var der kommet et stort bundgarnsfiskeri på Isefjorden. Der blev anskaffet det ene garn efter det andet; for nu var afsætningsforholdene blevet noget bedre,

idet eksporten af sild til de tyske markeder var blevet åbnet med nogenlunde lønnende priser, og særlig de tyske silderøgerier aftog meget store partier. Det var fine kvaliteter, der ilandbragtes, men man kendte på daværende tidspunkt ikke noget til 2. og 3. sortering sild, som vi gør i dag.

Selv om det bundgarn, der i dag koster 10 à 12.000 kr. at anskaffe, dengang kunne købes for 2.000 kr., ville jeg alligevel ikke sætte mig i gæld for dette beløb. Mit faste princip var, at alt skulle betales kontant. Jeg erfarede dog efterhånden, at det ikke altid betalte sig.

Jeg blev derfor ved at fortsætte med det mindre fiskeri. Sildegarn om foråret som de andre både, der ikke havde bundgarn. Om sommeren fiskede vi ål på kroge, det gav altid en arbejdstid på 16—18 timer, en lang arbejdsdag. Agnen til krogene skulle fanges i vod, og dette arbejde kunne ofte tage hele dagen, idet vi altid var afhængige af vinden. Vi drev også fiskeri med de gammeldags åleslæbevod. Når jeg kalder dem gammeldags, er det ud fra den betragtning, at et drivvod af den art ikke kendes i vore dage; men drivvodsfiskeriet går ikke længere tilbage end til omkring 1867. Drivvodsfiskeriet gav stødet til en rask udvikling i vore sydlige farvande, en udvikling, der med tiden kom til at omfatte samtlige danske fjorde og vige. Her på Isefjorden fik det først betydning i 80'erne.

Vi brugte det især, når krogene svigtede, men og-

så her spillede vinden ind. Det indtraf ofte, at vi lå i flere dage med vindstille uden at kunne arbejde. Når vinden så endelig kom, ja, da skulle der arbejdes på fuld kraft. Det skete tit, at vi tog 1½ døgn i eet træk uden hvil.

Nu er det fiskeri for en del gået i glemsel, og jeg tænker tit tilbage på, når vi om efteråret i de kolde og stormfulde nætter måtte opgive arbejdet og søge læ i en krog af fjorden eller under en skov og lade ankeret gå i bund. Hvor var det egentlig hyggeligt, når vi gjorde varme under den lille fyrgrøde og fik lavet os et solidt måltid kogt eller stegt fisk. Det er så slående, når fiskernes forfatter Erik Bertelsen i sin sang "Læ for stormen" siger:

Lampen tændes i kahytten,
og da døren trækkes til,
kan vi lune os ved tanken:
lad det storme som det vil.
Båden rykker hårdt i trossen,
vandets klukken klinger rapt,
som en takkesang for freden,
skovens gode læ har skabt.

Men når jeg taler om vores lange arbejdstid i forbindelse med kroge- og vodfiskeriet i sommertiden, så kunne vi dog aldrig hamle op med jyderne, som den gang fiskede meget på fjorden. De fiskede med håndsnurrevod efter ål, og vi gjorde også forsøg

på det, men fik aldrig noget ud af det. Jyderne, hvoraf de fleste var hjemmehørende i Harboøre og den vestlige del af Limfjorden, var os langt overlegne i tålmodighed og udholdenhed. Vi så dem tit i deres sejljoller, når de om morgenen gik op til Holbæk for at sælge deres fangst, sovende af træthed, sejle i krydskurs selv om vinden var agter ind, eller endog på grund. Og selv om vinden sled i de flagrende sejl, sov de dog fuldkommen trygt og uanfægtet, siddende halvt foroverbøjet.

Var det sløjt med fiskeriet, tog vi et par afstikkere udenfor fjorden. Et par somre fiskede vi i Øresund, og det var en lang rejse, hvor vi som altid var meget handicappet af vindforholdene. Vi havde levende agn med til vores kroge, som vi havde fisket på Roskildefjorden. Var vinden meget ugunstig, kunne sådan en rejse vare op til 10—14 dage. Vi fiskede meget omkring Saltholm, og her kom også fiskere fra Dragør og Kastруп, som fiskede med de samme redskaber som os. Egentlig har jeg aldrig rigtig kunnet tilgive dem deres opførsel overfor os, idet de var meget tilbøjelige til at kappe vore redskaber. Jeg tror, at de så bittert til os fremmede fiskere, fordi vi trængte ind på deres, de hjemmehørendes grund. Vi gjorde også ture både til Havnsø og Kalundborg med vore kroge om sommeren. Ja — undertiden også langt hen på efteråret. Og det var nu ikke helt uden fare med en lille båd som “Jenny”; men selv om det til tider var en meget hård

sejlads, havde vi dog heldet med os. Jeg har senere ofte tænkt, at vi muligvis kunne have tjent det samme og endda mere, hvis vi var blevet på Isefjorden. Men jeg havde desværre en vis ustadighed og rastløshed over mig. Der skulle prøves noget nyt, hvis det ikke straks gik lige efter mit hoved.

Signe og mine to drenge var således henvist til at være alene den meste tid af året. Og hun beklagede sig ofte over, hvor bange hun var, når det satte ind med dårligt vejr, og hvor ked hun var af altid at være alene. Men godt var det, at vi boede så nær ved mine forældre. Signe og børnene søgte altid dertil for at dele deres bekymringer med dem. Der bestod altid det bedste forhold imellem os. Når jeg endelig var hjemme, var det gerne altsammen så forjaget; for jeg skulle jo hurtig ud af døren igen. Forinden skulle jeg gerne nå at veksle et par ord med mine forældre. Med far var det jo som sædvanlig dagens politik, jeg drøftede. Vi holdt Socialdemokraten i fællesskab, så jeg fik gerne alle de aviser med mig, som var kommet siden jeg sidst var hjemme. De var altid overmalet med blåkridt langs spalterne, så jeg hurtigt kunne finde netop det, som far vidste interesserede mig. Jævnligt var der indlæg, som fortalte om Peter Sabroe's arbejde og kamp for børnesagen, som greb os meget stærkt. Selv holdt vi et lokalt radikalt venstreblad; for Signe var altid stærkt interesseret i at høre nyt fra hendes fødeby Nykøbing, hvor hendes forældre

boede. Det var jo et godt stykke vej, vi boede fra hverandre, og når vi besøgte hinanden, foregik det altid de 14 km til fods. Ikke så få gange spadserede Signe med begge vores drenge i barnevogn til Nykøbing for at besøge bedstemor og bedstefar. Og efterhånden som drengene blev større, gik også de den lange vej.

Jeg kunne selvfølgelig ikke klare mit fiskeri alene, så lige fra Frants var gået i land fra mig og til mine drenge blev konfirmeret, havde jeg altid en medhjælper med mig. Jeg havde dem nu aldrig mere end eet år ad gangen. Der skulle jo arbejdes, som allerede nævnt, både dag og nat, hvis man skulle have noget udbytte ud af fiskeriet. Helligdag var et underordnet begreb, hvis vi da ikke tilfældigt var hjemme, og vejrforholdene kunne bidrage til, at vi kunne holde søndag.

Et par år efter, jeg havde begyndt fiskeriet, fik jeg som medhjælper min gamle skipper fra "Karine". Jeg stod netop og manglede en, og han fiskede ikke noget alene, så vi blev enige om at forsøge et samarbejde. Ja, nu var forholdet blevet det omvendte imellem os; nu var det mig, der var skipper og havde kommandoen over skib og redskaber. Det gik udmærket, til det blev koldt om efteråret, så gik Jørgen Hansen i land.

I 1907 havde jeg en annonce i bladene om en medhjælper, og mellem de mange tilbud, jeg modtog, var der også et fra landbrugsarbejder Jens Søren-

sen fra Smørumnedre. Jeg antog den unge mand ud fra hans velskrevne brev, der ikke var pyntet med udsagn om egen dygtighed eller selvros. Kort og godt lovede han at gøre sit arbejde så godt som muligt. En forårsdag i marts sejlede jeg til Holbæk for at hente ham. Jeg bemærkede straks, at han havde jagtgevær med. Det var jeg ikke særlig glad for; for jeg har altid været bange for skydevåben i bådene. Men vi begyndte vort samarbejde med god forståelse og godt humør, og det varede ikke længe, før jeg opdagede, at der var mere indhold i den knægt end i de fleste andre unge mennesker, jeg havde haft med at gøre. Det var nu ikke så meget fiskeriproblemer, vi diskuterede. Nej, det var helt andre spørgsmål. Vi var langt fra enige i alt, men det var forfriskende at komme lidt på afstand fra al den megen tale om torsk og sild.

Der var nu alligevel en enkelt dag, vi talte om sild en hel dag. Vi havde sat vore sildegarn, tolv ialt, og da vi kom om morgenen for at hale dem, var de fyldte af dejlige, fede sild, så "Jenny" var omtrent halvt lastet, da vi endelig var færdige med at hale garnene indenbords. Der var god vind til Holbæk, og vi satte alle de sejl, båden kunne bære, medens vi begyndte at pille sildene af garnene. Resultatet blev 60 ol, den gang blev sildene endnu solgt pr. ol, og de 60 ol svarede vel til en 475 kg. Vi tipsede prisen til omkring 1 kr. pr. ol, hvilket ville give os en ordentlig dagløn. Men da vi løb ind i Holbæk

havn, så vi straks, at også mange andre både var inde med sild, og så vidste jeg besked om, hvordan markedet stod. Da vi var færdige med at få sildene i land, fik vi i afregning siger og skriver femten kr. ialt eller omkring 4 øre pr. kg.

Jeg indrømmer, at vi sejlede noget slukørede hjem. For mig var det ikke noget nyt; for den skuffelse havde vi ofte mødt med vores forårsfiskeri.

Selv om det var på vandet, vi arbejdede, var det morsomt nok næsten altid jordspørgsmålet, vore samtaler endte med. Jeg tænkte ofte, at Jens ville blive til noget med tiden, og det slog godt nok til. Allerede i 1929 var han blevet folketingsmand og endte til sidst som indenrigsminister Jens Smørum i Hans Hedtofts regering i 1947. Ja, et mærkeligt tilfælde var det, at først kom jungmanden på rigsdagen, og så 7 år efter kom skipperen derind. Der var bare den forskel, at med tiden var han som politiker vokset mig betydelig mere over hovedet, end da vi fiskede sammen på Isefjorden.

Fiskeriet med småredskaber fortsatte jeg indtil 1913. Vore fangster afsatte vi, alt efter hvad fiskearter vi fangede. Var vi på Isefjorden, solgte vi gerne til Holbæk og Frederiksværk, eller hvor vi nu lå og fiskede. Medhjælperen fik altid $\frac{1}{3}$ af bruttoudbyttet mod at han selv betalte halvdelen af sin kost. Det økonomiske udbytte var fremadgående, idet jeg i de sidste år før 1913 havde en skattepligtig

indkomst af 11—1200 kr., hvad der var gennemsnittet for fiskernes indtægt landet over. Den gang lå fiskernes og landarbejdernes indtægter almindeligvis på det samme niveau.

Ålefiskeriet havde været i stærk udvikling på Isefjorden siden århundredskiftet, og man forlod efterhånden de små åleruser og fik anskaffet mindre ålebundgarn eller overvandsruser. Den første af denne slags fik jeg i 1913 sammen med et sildebundgarn. Jeg havde desværre ikke alle pengene dertil, men måtte gå den tunge gang for at låne.

Skulle jeg stadig følge med i udviklingen, gik det heller ikke længere med åre og sejl. Nu skulle der motor i "Jenny", og den fik jeg i 1912. Der var i den anledning stor glæde i vores lille fiskerhytte. Ja, flaget var endda hejst, da jeg kom sejlen op imod vinden på vej hjem fra Hundested, hvor jeg havde fået motoren indlagt for 1500 kr. på afdrag. Hvor var det dog en stor dag for os, selv græd jeg af bare glæde. Det store slid med årerne var nu en saga blot, og vinden fik ikke mere lov at bestemme farten; men jeg så, hvad vel så mange andre har set, at dette fremskridt egentlig skulle have været gennemført for længe siden. For mit vedkommende var det jo stadig pengene, det drejede sig om. Altid var jeg bange for at stifte gæld. Jeg havde ikke overblik og udsyn til at bedømme, når det kunne betale sig at låne. For at forklare det, må jeg først gå tilbage i tiden.

Fiskerhøjskolen

I de første år var jeg så bundet af mit erhverv, at jeg ikke havde anden tid til læsning, end den jeg fik, når vi lå på søen og drev med stille og ikke fiskede. Egentlig skulle jeg vel have brugt den til at sove i forskud, men jeg tog noget af den til at udvide min horisont på det litterære område. Det var nu ikke overvældende gode forhold, vi havde i en lille kahyt, hvor vi var to mand og alt, hvad vi havde brug for, bunket sammen på et sted. Madlavningen foregik enten på en fyrgryde eller på et osende og stinkende petroleumsapparat, så de bøger, jeg havde haft i hænderne, talte for sig selv. Af den grund kunne jeg jo ikke låne bøgerne, men måtte selv anskaffe mig dem af de små midler, jeg kunne få til rådighed til en sådan luksus.

Jeg var meget stærkt interesseret i fiskeriets faglitteratur, men den slags fandtes der ikke meget af den gang. I 1906 købte jeg mine første litterære bøger. Det var Johan Skjoldborgs romaner "En Stridsmand", "Bjerregaarden" og "Gyldholm". Som en forsulten vagabond slugte jeg dem, og i flere afsnit af disse bøger fandt jeg mig selv i den grå hverdag.

Men det største indtryk fik jeg igennem hans bog "Kragehuset". Den længsel, jeg altid havde haft efter at komme på højskole, blev endnu stærkere ved at læse denne bog. Ja, jeg følte mig så fattig efter at have læst den.

Jeg gjorde mig så tit tanker, om der da virkelig ikke var andet her i livet end bare arbejde og atter arbejde, spise og sove. Det sidste var der nu mindst af for mit vedkommende. Men var der da ikke noget andet, man kunne finde, som kunne gøre det daglige arbejde lettere? Hvordan skulle en jævn og fattig mand, der aldrig havde gået i andet end i en stråttækket landsbyskole, tilegne sig kundskaber og helst så mange, at han også kunne berige andre mennesker.

Jeg kunne ganske vist finde en berigelse i at læse bøger og blade; men jeg følte, at jeg måtte i personlig kontakt med andre mennesker, dem, hvis horisont lå lidt ud over det kun at tale om vind og vejr, og om hvor mange ål den og den havde fisket o. s. v. Jeg synes, det måtte være dejligt f. eks. at vide noget mere om de samfundsforhold, man levede under. Tænk, hvis man nåede så langt, at man kom til at stå på en talerstol. Ikke for at tiltrække sig andre menneskers opmærksomhed, men for at glæde dem med noget, man vidste besked om.

Jeg mindes engang et møde, hvor sognets husmandsforening havde indbudt Johan Skjoldborg til at tale i forsamlingshuset. Ja, forsamlingshus kunne

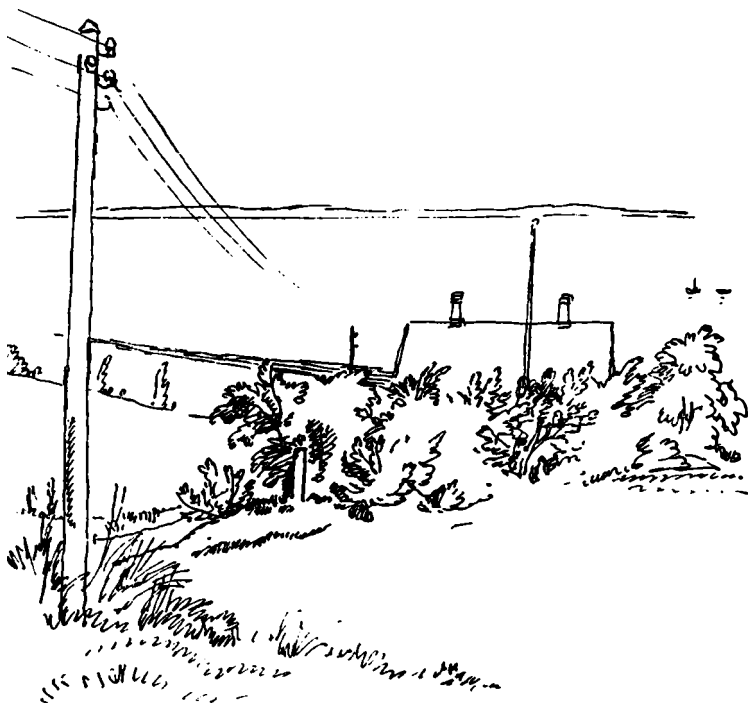
man vel egentlig ikke kaldet det. En høker havde et ret stort lokale i den ene ende af sit hus, hvor der kunne sidde ca. 150 mennesker. Sådanne lokaleforhold var ret almindelige på landet den gang. Man kendte ikke forsamlingshuse, som vi gør det nu.

Min far og jeg fulgtes ad til mødet med Skjoldborg. Emnet han talte om, husker jeg ikke; men han sagde bl. a., at det at et menneske er materielt, ser vi dagligt; men vi regner fejl, hvis vi mener, at mennesket kun er et materielt væsen. Poesien og idealerne slumrer i folket, og de kan vækkes til et blomstrende liv.

Vi var flere, der fulgtes ad hjem, og der blev naturligtvis udvekslet mange forskellige tanker om Skjoldborgs foredrag. Nogle havde slet ikke fået noget ud af det og syntes, det var noget vrøvl. På andre havde det gjort et dybt indtryk, blandt dem var far og jeg. Vi havde stof fra den aften til mange dejlige samtaler længe efter. Efter dette møde arbejdede jeg i mine tanker endnu stærkere for at løsrive mig en lille stund fra det daglige slid.

Da jeg begyndte at fiske, var noget af det første, jeg gjorde at indmelde mig i Isefjordens Fiskeriforening, som var stiftet 1895, og at abonnere på Dansk Fiskeriforenings medlemsblad. Her havde jeg særlig fulgt de mange interessante indlæg og artikler, som Andreas Otterstrøm skrev 1907—08, særlig om oprettelse af en højskole for fiskerne.

Andreas Otterstrøm havde taget embedseksamen

Udsigten over fjorden ved vores hjem.

med naturhistorie og geografi som hovedfag og fysik og kemi som bifag. I 1902 fik han ansættelse ved Biologisk Station, og i de 3 år, han var ansat her, kom han i berøring med fiskerne og lærte denne del af befolkningen at kende. Endnu nærmere kom han fiskerne, da han i 1905 blev ansat som fiskerifoged på Bornholm. Han blev her klar over, at den bevægelse, der rørte sig i vore folkehøjskoler, også måtte have bud til fiskerne. Det måtte være vejen frem til en social højnelse, og Otterstrøm så i andelssagen en løftestang hertil, men der måtte mere til end lidt tilfældig oplysning hist og her. Målet måtte være at få det bedste og dybeste frem og vække livssynet i fiskerne, således som det kun kunne ske på en højskole.

Der var på den tid en afdeling på Vallekilde Højskole, som omfattede fiskerne alene. Den var blevet oprettet 1892 ved henvendelse fra Dansk Fiskeriforenings bestyrelse. Ernst Trier var dengang forstander på skolen. Jeg har senere haft lejlighed til at træffe en enkelt af de fiskere, som har været på Vallekilde Højskole, og for hvem opholdet her fik en afgørende betydning for hans færd videre frem i livet.

Det var mit håb, at Otterstrøm måtte få held til at få sin skole oprettet, så jeg fulgte nøje alt vedrørende denne sags udvikling. I 1907 begyndte Otterstrøm at føre forhandlinger med landbrugsministeriet, som viste sig særdeles velvillig stemt for pla-

nerne, og man havde opmærksomheden henvendt på Kerteminde som en passende plads for skolen. Der blev truffet aftale med Søren Alkærsig fra Vinding Højskole om, at han skulle undervise i historie og dansk på skolen, og med Vallekilde Højskole blev der truffet den aftale, at fiskeriafdelingen skulle nedlægges. Kerteminde byråd stillede 3 tdr. land nord for byen til rådighed, og der var også stor interesse iblandt fiskerne i byen. Det syntes tilmed, som om det økonomiske forhold kunne ordnes.

Otterstrøm opgav nu sin stilling på Bornholm og flyttede til København for lettere at følge sagen. Et lovforslag lå udarbejdet i ministeriet om støtte til skolens arbejde, men det kom aldrig frem i rigsdagen. Det måtte opgives, men dog med den bemærkning, at man ville kunne yde støtte, når skolen var trådt i virksomhed. Planen måtte altså henlægges, men Otterstrøm og hans hustru Eli opgav ikke sagen. Medens forhandlingerne stod på, var Otterstrøm ustandselig på rejse hele landet over for at fortælle fiskerne om den plan, han arbejdede med, og for at interessere dem for skolen.

Sommeren 1908 afholdt Dansk Fiskeriforening generalforsamling i Kerteminde, hvor der blev stiftet en fiskerhøjskoleforening, der satte sig som mål at skaffe midler til opførelse af en bygning til fiskerhøjskole. Det lykkedes aldrig at komme så vidt, men foreningen fik alligevel en nyttig opgave, at yde økonomisk støtte til vanskeligt stillede elever

på skolen. Lærer C. Petersen, Dragør, var den sidste formand for foreningen.

Andreas Otterstrøms første plan mislykkedes altså, men en skole skulle fiskerne have ligemeget under hvilken form, det så blev. Han lejede derfor to villaer lige uden for Kerteminde by, og her åbnedes så skolen den 3. november 1908 med 12 elever, og en ung lærer Georg Larsen blev antaget. I 1909 fik skolen statsunderstøttelse, og en tredje villa blev yderligere lejet til brug for skolens arbejde, men det var meget småt med elever i de første år.

Otterstrøm udfoldede en meget stærk agitation for at få fiskerne til at slutte sig om skolen — nu, hvor denne var blevet en kendsgerning. Jeg havde selv henvendt mig til flere fiskere og foreslået, at vi i fælleskab skulle tage en tur til Kerteminde, men jeg fandt ingen tilslutning. Det var nu heller ikke så lige til for mit eget vedkommende. Jeg havde kun dårlig råd til det og hertil kom, at det var midt i en fiskesæson. Rejste jeg fra den, blev mit økonomiske budget yderligere strammet. Men tiden gik, og da vi kom ind under jul, blev Signe og jeg enige om, at jeg skulle rejse. Det lagde sig ligesom bedre til rette nu, og Signe lovede at være flittig til at binde garn, medens jeg var borte. For at undgå altfor store driftsudgifter bandt vi nemlig selv alt det net, vi kunne overkomme, foruden at vi reparerede alt det gamle. Der var altid nok at gøre.

Jeg havde også talt med min far om højskolen

og om, hvor glad jeg ville være for at komme af sted. Men på dette område var han mærkelig nok fuldstændig kold. Det havde ingen interesse for ham at drøfte det spørgsmål. Vore samtaler blev stadigvæk ført hen på de politiske spørgsmål, f. eks. på den fremgang, socialdemokratiet havde haft ved valget. Det var i 1906, og partiet havde vundet 10 mandater efter valget 1901. Når vi havde uddebatteret det, kom far ind på de militære spørgsmål. Inden for hans egne vægge havde han jo ikke rigtig nogen at drøfte alt det med, der rørte sig i ham. Min mor havde ingen forståelse for det, der gik ud over hendes eget felt i det lille hus. Hun kunne ganske vist Luthers katekismus og en hel del salmer udenad. Men disse færdigheder stammede fra hendes skoletid og virkede altid som en slags opremsning uden nogen dybere tanker bagved. I virkeligheden var hun kun optaget af sine børn og børnebørn. Længere gik horisonten ikke, så noget egentlig råd angående mit højskoleophold kunne jeg altså heller ikke forvente at få hos hende. Nå, selvfølgelig var jeg jo også gammel nok til selv at tage min bestemmelse.

Forsøget skulle nu gøres, så i januar måned 1910 startede jeg fra "Grønland" en morgen kl. 4 i et forrygende snevejr. Jeg havde en stor tøjbylt på nakken, og jeg gik de 12 km til fods, der var til den nærmeste jernbanestation. Jeg skænkede nu ikke vejret megen tanke; det afgørende var, at jeg kom

af sted nu, da bestemmelsen var truffet, og ved aftenstid stod jeg endelig foran en grå villa lidt uden for Kerteminde by.

Det var en mærkelig fornemmelse at komme til at sidde på skolebænk igen efter de mange år, der var gået, siden jeg forlod Brådes gamle skole i 1894. Men jeg fandt mig hurtig til rette i det gode kammeratskab og tog både åndelig og legemlig føde til mig med begærlighed. Hvad det sidste angår, fik jeg her for første gang i mit liv havregrød. Jeg syntes ikke om denne ret lige straks, men med tiden blev det en af mine livretter.

Jeg befandt mig som sagt rigtig godt på skolen, og jeg syntes også selv efterhånden, at jeg havde fået en lille mening om de mange spørgsmål, der blev drøftet. Det beholdt jeg dog for mig selv foreløbig. På skolen var der timer, der formede sig som en slags diskussionsøvelse med en af eleverne som indleder. Enkelte af disse timer, som foregik om aftenen, var offentligt tilgængelige. Jeg havde selv en aften anmeldt mig til Otterstrøm som indleder, dog med den bemærkning, at jeg helst ønskede at holde det inden for skolens egen kreds. Emnet husker jeg ikke mere, men det var i alt fald noget, der havde tilknytning til fiskeriet. Et par dage før mødet skulle finde sted, var jeg en tur i byen, og her fik jeg tilfældigvis kigget i en Kerteminde avis, hvor jeg fandt følgende meddelelse i den lokale rubrik: *Diskussionsmøde på Fiskerhøjskolen Onsdag Aften*

Kl. 8, hvor Severin Hansen, Hølkerup, indleder. For første gang i mit liv så jeg mit navn på tryk. Jeg var jo nok lidt stolt heraf, men jeg følte mig nu pinlig nervøs og forestillede mig det forfærdeligste om, hvordan det ville gå, selv om det kun skulle være en slags diskussionsøvelse med en af eleverne som plekser, og jeg har egentlig aldrig på min vandring gennem det offentlige liv kunnet blive denne følelse helt kvit.

Den aften spekulerede jeg meget på, hvem der ville komme. Jeg kendte flere personligheder inden for fiskeriet, som boede i Kerteminde eller nærmeste omegn. Mon nogen af dem ville komme? Fisker Martin Larsen, Munkebo, vidste jeg var en af dem, som tog stærk del i den socialdemokratiske bevægelse, og som samtidig var meget interesseret i fiskeriets forhold. Og ganske rigtig tænkt, Martin Larsen kom og tog vældig del i diskussionen. Ingen af os anede den gang, at vi senere skulle stifte et nærmere bekendtskab inde på rigsdagen, hvor vi fra 1940—45 havde tid nok til at beskæftige os med fiskeriproblemer og drøftede mangt og meget sammen.

Men tilbage igen til min lille øvelse. Vi nåede onsdagen, og jeg spekulerede mere og mere på, hvordan jeg skulle klare mig, hvis t. eks. 50 mennesker så op på mig. For hver time, vi nærmede os denne frygtede aften, blev jeg mere og mere betænkelig og nervøs. Det foredrag, jeg skulle holde, og som

jeg havde skrevet fra ord til andet, læste jeg igenem, såsnart der bød sig en lejlighed hertil. En time før mødet skulle begynde, gik jeg en tur ned til stranden for at få afkølet min hede pande, og havde det ikke været i januar måned, hvor vandet var så forbistret koldt, havde jeg ikke betænkt mig på at springe på hovedet i baljen.

Nu var klokken 7,40, og jeg kunne ikke trække det ud længere. Jeg måtte ind i foredragssalen, og mit sidste håb var, at kun eleverne havde mødt. Men desværre, lokalet var helt fyldt. Jeg spurgte i sidste øjeblik Otterstrøm, om jeg ikke kunne trække mig tilbage på grund af mit ildebefindende. Jeg følte mig, som havde jeg en temperatur på 40; men her hjalp ingen kære mor. Otterstrøm spurgte derimod, om jeg havde en sang at foreslå. Jeg valgte i farten Bjørnsons "Takt — Takt — pas paa Takt", hvilket egentlig passede meget godt til lejligheden. Da sangen var sunget til ende, måtte jeg samle mine sidste kræfter for at nå op på talerstolen.

Det gik selvfølgelig meget bedre end ventet, kun fuldførte jeg min tale på 15 minutter i stedet for på de 25, jeg havde beregnet. Da jeg atter satte mig på bænken ved siden af min kammerat, sagde han: "Du Severin! Dit manuskript rystede mindre, da du gik ned, end da du gik på talerstolen." Men jeg talte ikke mere den aften, jeg lod de andre om resten, og nu var det særlig Martin, der førte ordet.

Et spørgsmål, som blev meget stærkt diskuteret på skolen, var andelsbevægelsen og brugsforeningsbevægelsen. Fiskernes andelsbevægelse var jo så småt begyndt at spire frem, og andelstanken var et af Otterstrøms grundsynspunkter. Derfor fik vi i skolen en hel serie af foredrag om emnet, og en lærer Petersen, Revninge, som jævnlig kom på skolen, gav en meget udførlig omtale af, hvad andelsbevægelsen betød for dansk landbrug, økonomisk set, sat i forhold til fiskeriet.

Otterstrøm var meget stærkt præget af de grundtvigske synspunkter, der på flere måder kom til at gøre stærkt indtryk på mig. Bortset fra de biologiske foredrag var det gerne om Grundtvig, han talte. Vel nok ud fra det synspunkt, at Grundtvig i forbindelse med Kristen Kold var skaberen af hele den danske højskolebevægelse, der stod hans hjerte meget nær.

Den dag, jeg pakkede mit køjetøj sammen for at forlade skolen, var jeg på den ene side bedrøvet over at skulle rejse, på den anden side glad og taknemmelig for de mange indtryk, jeg var blevet beriget med. Jeg følte mig styrket i troen på, at oplysning og atter oplysning banede vejen for meget, som ellers ville gå tabt for os mennesker. Jeg kom senere hen i livet til at erfare, at de impulser, jeg havde fået her, hjalp mig over mange vanskeligheder. Ikke alene med det, som kunne tjene fiskernes interesser, men også inden for organisationslivet

og det politiske liv, som jeg kom til at beskæftige mig med længere frem i tiden.

To ting var jeg nu besluttet på. At sætte al min energi ind for oplysningens fremme. Og at forsøge at slå til lyd for fiskernes andelsbevægelse. Da jeg kørte hjem med toget fra Kerteminde, tog jeg her den beslutning, at mine to sønner skulle på højskole, så snart de havde nået alderen. Det gik også i opfyldelse. Vores ældste søn Valdemar kom på fiskerhøjskole i 1923—24, og den yngste søn Emil, som arbejdede ved landbruget, kom på Ollerup Folkehøjskole i 1926—27.

Efter min hjemkomst benyttede jeg enhver lejlighed til at tale højskolens sag, ligesom jeg også i vore fagblade agiterede herfor.

I de følgende år arbejdede Otterstrøm stadig på at få bygget en fiskerhøjskole og at komme bort fra de noget primitive, lejede bygninger. Der blev ført forhandlinger med ejeren af "Snoghøjgård", fru Medola, og det endte med, at hun lod opføre en højskole, ganske som Otterstrøm ønskede den.

Den 5. november 1913 blev en historisk dag for dansk fiskeri, da den ny fiskerhøjskole kunne indvies, en skole beliggende på et af Danmarks smukkeste steder, ved Lillebælt, en af de danske farvandes pulsårer. 500 mennesker var stævnet til Snoghøj for at deltage i indvielsesfesten. Der var mødt fiskere fra hele landet, og vejrguderne viste deres milde ansigt i dagens højtidelige anledning med en

dejlig blå himmel og en strålende sol. Ja, det var med den store forventning til fremtiden, at vi som indledning sang de smukke vers af Carl Ploug:

Kundskabs fader, visdoms væld,
til vor gerning giv os held.
Hvad her plantes, lad det lykkes,
hvad her grundes, lad det bygges
på den rette hjørneste.

Lad en slægt opfostres her,
sund og flink til livets færd,
som kan vogte, som kan hædre
arven fra de høje fædre,
Danmarks sprog og Danmarks land.

Det var en stor dag for Andreas og Eli Otterstrøm, som var fyldt af taknemmelighed, ikke mindst til fru Medola. Hun opholdt sig desværre i Paris og var derfor forhindret i at deltage i indvielsen, der blev afholdt på fruens fødselsdag, den eneste form hvorunder man kunne vise hende vor taknemmelighed.

Den ny skole begyndte da sit målbevidste arbejde med vinterskole for unge fiskere og sommerskole for unge piger. Elevantallet var meget svingende, såvidt jeg husker var det største 36 elever, men de korte kursus fortsattes nu med 2 kursus hver vinter, et almindeligt kursus og et specielt motorkursus, ligesom der læstes til fiskeskippereksamen for de

elever, som ønskede det. Her underviste Otterstrøm i navigation, og det var en stor dag, når de unge navigatører skulle til Esbjerg til eksamen.

Alt så således lyst og godt ud, hvad angik skolens arbejde, men der var stadig økonomiske vanskeligheder. Tilslutningen var desværre for lille til at bære de store udgifter til forrentning af bygning m. v., så skolen gik en trist skæbne i møde. Der blev gjort forsøg på at skaffe midler tilveje, men det lykkedes ikke. Der var også forhandlinger i gang mellem Dansk Fiskeriforening og Arbejdernes Oplysningsforbund om at købe skolen i fælleskab, hvilket desværre heller ikke ordnede sig.

Resultatet blev, at i 1924 måtte skolen lukke. Det var med stor vemod, at flaget blev strøget for sidste gang som slut på en god og tiltrængt gerning for de danske fiskere. Men troen og håbet på, at en god sag aldrig kan dø, og at en ny højskole ville rejse sig i fremtiden, blev netop så smukt udtryk i følgende lille vers, som blev skrevet til afslutningen:

Ja, nu rejser så de sidste
unge mænd i dag,
men vor tro vi ej kan miste
til den gode sag.
Under vintersne og kulde
skjules kan et frø,
der en dag står op af mulde.
Intet godt kan dø!

Fiskerhøjskolen ved Snoghøj kom således kun til at virke i 15 år, men arbejdet havde ikke været forgæves. 3—400 fiskere og lige så mange unge piger havde deltaget i skolens arbejde og fået værdier i eje, som satte sine spor i dagliglivets arbejde.

Når jeg nu kører over Lillebæltsbroen og på Jyllandssiden ser den smukke bygning, der er taget i besiddelse af andre, da gør det mig smerteligt ondt, at fiskerne ikke modtog den udstrakte hånd, som kom dem i møde for at højne dem både kulturelt og socialt. Nu vel, vi har jo levet livet, men har vi udnyttet det, som vi burde? Er vi ikke gået glip af livsværdier, som andre fik i eje, og som vi for at være ærlige til dels misunder dem i dag?

Fiskerne træder frem

I sommeren 1912 blev det 4'de nordiske fiskermøde afholdt i København i forbindelse med den skandinaviske fiskeriudstilling. I den anledning skulle Signe og jeg selvfølgelig en tur til hovedstaden. Der var iøvrigt flere fiskere fra Hølkerup, der tillod sig denne særlige fornøjelsestur, noget vi jo ikke var forvænt med. Besøget i København skulle strække sig fra 25.—28. juli.

Til fiskeriudstillingen havde Otterstrøm skrevet en sang i elevbladet "Fra Havet".

Velkommen svenske, norske, finner
og sønderjyder ved vor fest.
Et væld af rige fortidsminder
os nordfolk til hverandre binder.
Og ved et fortsat venskab finder
vi styrken, som os båder bedst.

Et hav om vore hjem sig slynger,
en fælles vej til fremmed kyst.
Her vore både sammen gynger,
og mens i riggen stormen synger,

enhver til samme håb sig klynger,
om brød og liv en fælles dyst.

Vi føler, vi er nære frænder
i sprog, i tanker, håb og tro.
Det samme arbejde kraften spænder,
den samme ild i hjertet brænder,
mod samme mål vor id vi vender:
at dyrke op vor dyre bo.

Velkommen svenske, norske, finner
og sønderjyder til vor fest.
Skab nye væld af rige minder.
Nnyt venskabs bånd, som varigt binder.
Da nordens folk den styrke vinder,
som værner fælles fremtid bedst.

Da vi åbningsdagen mødte på Islands Brygge, var over 2.000 mennesker forsamlede. Fra Sverige var mødt ca. 200 deltagere og fra Norge 150, medens 16—1700 var her fra Danmark.

Så blæstes der til samling, og Dansk Fiskeriforenings præsident, kommandør Sølling, holdt åbningstalen. Han talte meget smukt om, hvad denne udstilling havde at vise publikum. Udstillingens formål var at vise hele fiskeriets udvikling i de nordiske lande. Landbrugsminister Anders Nielsen, hvem fiskeriet sorterede under, berørte det samme emne.

Jeg havde netop få dage før været til et politisk

møde i Nykøbing, hvor han og dr. Munch havde været i en meget heftig diskussion om militærspørgsmålet. Jeg havde således noget kendskab til Anders Nielsen. Hans velkomsttale til de norske og svenske fiskere var meget velformet. Han talte om de nordiske fiskeres fælles samfølelse, og hvad styrke dette samvær i forbindelse med fiskeriudstillingen ville give den enkelte ved, hvad man kunne lære af hinanden. Og han bød et smukt velkommen til de danske strande.

Fiskerhøjskolen havde sin egen stand lige midt i hovedhallen; som det første vi så her var en smuk lille model af den nye skole ved Snoghøj, som var under opførelse på daværende tidspunkt. Også en hel del redskabsmodeller var udstillet — alle forarbejdet af gamle elever på højskolen.

Iøvrigt var motorafdelingen vel nok den, som fangede fiskernes største interesse. Det store gennembrud på det tekniske område satte sit præg på denne udstilling. Der var ganske vist i 1912 endnu mange fiskefartøjer i vore indvande, som ikke havde fået indlagt motor, men jeg tror, at udstillingen satte betydelig fart på det område.

Som en selvfølge fulgte jeg også alle de møder, der blev afholdt, og hvor både norske og svenske gæster havde ordet. Det var særlig eet af foredragene, der fangede min største interesse. Det var det, som fisker Laurits Petersen, Hals, nu direktør ved Fiskernes Fællesindkøb i Fredericia, holdt ude i

Ulvedalene. Emnet var andelssagens betydning, og Laurits Petersen vidste, hvad han talte om, idet han selv var formand for salgsforeningen i Hals. “Det er ingen let opgave at få fiskerne til at indse betydningen af dette fællesskab; men det skal gøres, og vi når målet, når vi holder ud”, sluttede han sit foredrag. Mødet i Ulvedalene er et af dem, jeg husker. Først og fremmest for emnets skyld, men også for det bemærkelsesværdige i, at det var første gang, en dansk fisker betrådte talerstolen for så stor en forsamling som for 4—500 tilhørere. Hele den nordiske presse skrev meget rosende om mødet. Ja, det er nu 40 år siden. Og i mellemtiden er der sket en væsentlig ændring, idet såvel svenske som norske fiskere i langt højere grad end vore egne har forstået at føre andelstanken ud i livet.

Min første tale

Lige fra 1910 havde vi fisket en del af foråret fra Sjællands Odde med rødspættegarn efter stenbider og kulsøer. På Odden havde de indviet deres nye havn i 1909. Nu var fiskerne her ikke længere henvist til at drive fiskeri fra åben kyst og til at trække bådene op på land, når vinden blæste ind fra Kattegat. Der havde ganske vist ligget en lille stenbro, der gav lidt læ for vestenvinden, men ikke nogen som helst sikkerhed for bådene ved skiftende vind. Efter havnen var taget i brug, skete der en stærk udvikling til større og mere moderne både.

Fiskerne inde fra Isefjorden havde før i tiden ligget ude ved Odden om efteråret for at fange sild i garn, og de ældre havde så tit fortalt mig om, hvor vanskeligt det havde været, når bådene skulle hales på land, til tider i mulm og mørke midt om natten. Nu var besværet forbi ved anlæg af den nye havn. Fiskerne havde fået helt andre vilkår at arbejde under, og dem nød jeg nu også godt af sammen med mange andre fremmede, der søgte til Odden. Jeg fik herigennem et godt kendskab til Od-

denfiskerne, og mange forskellige problemer drøftede vi sammen i de ledige stunder. Havnefogeden, Nicolaj Andersen, var en af mine gamle ungdomsvenner. Som ganske ung havde han sejlet på Nykøbing med sin far, der havde en lille jagt "Nicoline", og vi havde tit søgt hinandens selskab, når vi lå i havnen samtidig. Nicolaj var nu formand for Oddens Fiskeriforening, og vi kunne derfor tale godt sammen om fiskernes foreningsanliggender, højskolen, andelsbevægelsen m. m.

Det traf sig nu, at der i juli 1914 skulle være kapsejlad og folkefest på Odden, og nu spurgte Nicolaj mig, om jeg kunne tænke mig at tale ved denne lejlighed sammen med folketingsmand Jensen Nybjerg, der var venstres repræsentant i Odsherredskredsen den gang.

Jeg indvilligede i at tale, selv om jeg var noget betænkelig ved det. Ganske vist havde jeg efter min hjemkomst fra højskolen talt ved mindre møder og sammenkomster og før den tid i min egen fiskeriforening, hvor jeg i 1908 blev indvalgt i bestyrelsen, men ved dette møde på Odden ville der blive et betydeligt større forum; for kun få steder i Danmark har fiskeriet vist haft så stor interesse for så godt som hele sognets befolkning som netop her. Det kommer af, at i gamle dage drev næsten alle bønder og husmænd heroppe sildefiskeri om efteråret som bierhverv, og hertil kom nu, at den nye havn havde trukket mange Odboer til sig.

Nicolaj havde lovet, at jeg skulle blive hentet i Nykøbing med hestekøretøj på mødedagen. Og Signe og jeg gik allerede hjemme fra Hølkerup kl. 5 om morgenen. Vi ville gøre en lille visit hos hendes forældre, inden vi kørte til Odden. Biler var der jo ikke, men det gik alligevel.

Da vi kom ud til Odden om eftermiddagen, blæste der en svag vestlig vind, som lige kunne udfolde alle de mange flag, der i dagens anledning var hejst på bådenes mastetoppe. En stor forsamling var allerede mødt op, og Jensen Nybjerg og jeg aftalte, at han skulle tale først, da han var egnens rigsdagsmand. Lige før mødet skulle begynde, nød vi en kop kaffe sammen, og jeg spurgte ham da, hvad han ville tale om. Jeg var bange for, han skulle tale om noget af det, som jeg ønskede at sige — jeg var jo kun nybegynder. Det var nu dumt spurgt, tænkte jeg senere; for han kunne ikke tage noget som helst fra mig, eftersom det var et decideret fiskeripolitisk foredrag, jeg havde udarbejdet. Nybjerg sagde, at han ville tale om alt og ingenting. Jeg husker kun, at han flygtigt berørte “Skuddet i Serajevo” og de følger, det eventuelt kunne få. Efter min egen opfattelse klarede jeg mit foredrag nogenlunde, hvilket ret fyldestgørende referater i aviserne siden beviste.

Jeg har efter den tid følt mig helt hjemme iblandt Oddenfiskerne. Gentagne gange har jeg siden talt ved deres møder, og samtidig har jeg med et vågent

øje fulgt den enorme udvikling, der er foregået, siden de fik deres egen havn. Det gik her som så mange andre steder, som årene gik og udviklingen fortsatte, blev havnen for lille, og allerede i 20'erne rejste spørgsmålet sig om havnens udvidelse. Forhandlingerne med ministeriet tog som altid meget lang tid og var langt fra ført til ende, da jeg kom ind på rigsdagen. Det var finansieringen, det drejede sig om. Jeg fik da den glæde at komme med ind i disse forhandlinger, og jeg påskyndede dem, alt hvad jeg kunne. Hvad indflydelse det havde, lader jeg andre dømme om. Men havneudvidelsen blev en realitet og kostede omkring 400.000 kr. I 1949 blev der fejret 40 års jubilæum for den faste havns tilblivelse, og vi kunne da synge:

Der er et sted ved Oddens smalle tange,
hvor stejle banker ned til havet når.
Et virksomt liv i dagene så lange
og bølger tit om havnemolen slår,
men her bag denne ly og læ der findes,
når stormen suser højt i bådens mast.
Da er det, som man bedre tryghed kender,
når man i pælen har sat trossen fast.

Her var engang for mange år tilbage
en humpel sten og så lidt tremmeværk.
Men kun få kender disse bitre dage
med slid og savn, når stormen den var stærk,

de mange hårde farefulde nætter
for hvad, der gemtes her på nøgen strand.
Vor ungdom det i tiden ikke gætter,
når bølgen ruller barsk mod Oddens land.

Derfor skal der en tak fra mange lyde
til dem, der bygged Oddens gode havn,
og til de mænd, som kræfter ville yde,
ja, for en sag, som Odden blev til gavn.
Det blev et plus i sognets små finanser,
og gjorde Odden til et velkendt sted,
når fiskestimer på sin vandring standser.
Ja, manges velstand skabtes jo herved.

Men havnen alt for lille blev omsider,
for Oddens fiskerflåde den blev stor,
og mange fremmed gæsted den til tider.
Her fandt man læ i denne havn mod nord.
Se, derfor blev den bygget meget større
og skabte endnu plads til mange fler.
Ja, meget kan i modgang la' sig gøre,
når sammenhold og venskab står os nær.

Andelsbevægelsen

De ideer og tanker om fiskernes andelsbevægelse, der var kommet frem på fiskerhøjskolen, havde nedfældet sig meget stærkt i mit sind. Et plus var det yderligere, at der i Bregvær var oprettet en salgsforening, som vi, der var på skolen, besøgte adskillige gange. Og tankerne om, at noget lignende skulle være muligt for Isefjorden, optog mig meget.

Den første mand, jeg talte med om spørgsmålet, var N. S. Jensen, Holbæk, der havde været medstifter af Isefjordens Fiskeriforening, og som stadig indtog en førende stilling inden for bestyrelsen. Han var derfor langt mere erfaren i organisationslivet, end jeg var på dette tidspunkt. N. S. Jensen var tillige medlem af et af Dansk Fiskeriforenings nedsat andelsudvalg og havde fået til opgave at rejse landet rundt og holde foredrag om andelsproblemerne inden for fiskeriet. Han havde således en god forudsætning for at vide, hvorledes stemningen var ude blandt fiskerne.

Da jeg talte med ham om spørgsmålet, blev jeg nu ikke opmuntret; for — som han sagde — så snart man nævnede ordet “solidarisk”, ville fiskerne ikke

have noget med sagen at gøre. For Holbæks vedkommende, der var afsætningspladsen for al den fisk, der blev fanget i den sydlige del af Isefjorden, lå forholdet tilmed ganske særligt. Her boede der nemlig en enke, Marie Olsen, hvis mand var død i en ung alder af blodforgiftning, som han havde pådraget sig ved at stikke sig på en fiskekrog. Efter mandens død var hun begyndt at handle med fisk fra et lille træskur på Holbæk havn. Hun havde heldet med sig, og forretningen udviklede sig og fik ikke alene en stor hjemmehandel, men blev også eksportmæssigt set meget omfattende. Og enkefru Marie Olsen, som jeg selv afsatte mine fisk til, var meget retfærdig over for fiskerne. F. eks. havde hun i tilfælde, hvor hun havde syntes, hendes fortjeneste var blevet for stor, tilbagebetalt penge til fiskerne. Her var altså ikke store muligheder for at danne en salgsforening. Der ville uvægerligt blive taget hensyn til enkefru Marie Olsen, hvis ærlige vandel gjorde hende meget afholdt og populær blandt fiskerne.

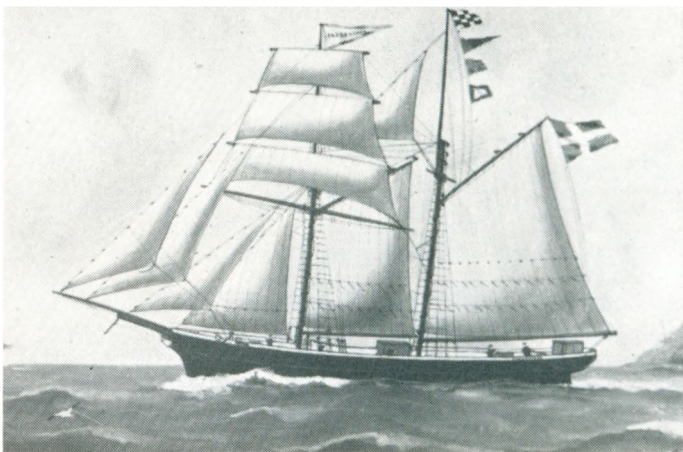
Men tankerne blev ikke skrinlagt af den grund. Man måtte blot afvente og se. Først i 1924 blev det alvor. Hele problemet blev simpelthen løst på den måde, at fiskerne selv købte fru Olsens fiskeforretning for 45.000 kr., hvilket vi alle stod solidariske om. Omsætningen har nu i mange år ligget på omkring 1 mill. kr., og til forretningen er knyttet 2 detailsalg, et på havnen og et i selve byen.

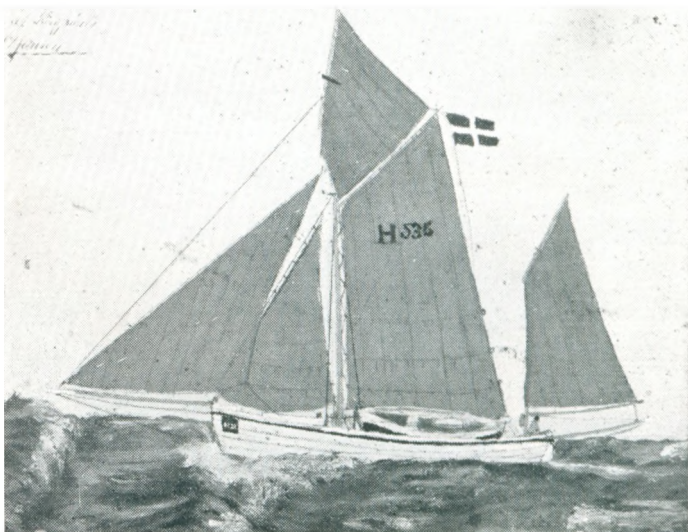
Vores hjem i dag.

Min barndoms jolle.

»Frederikke« af Rørvig.

»Jenny«.

En salgsforening på Bornholm.

Fra Hundested havn.

Den gamle anløbsmøle på Sjællands Odde.

Hundested 1885.

Når jeg nu har nævnt forlængst afdøde enkefru Marie Olsen, må jeg fortælle en oplevelse, jeg havde engang, jeg var i Holbæk for at afsætte min fangst. Dagen før var en af mine drenge blevet indlagt på sygehuset med børnelammelse, og jeg havde talt med Marie Olsen om mine bekymringer. Da tiden nærmede sig, da jeg skulle hjem igen, bad hun mig om at se indenfor et øjeblik. Til min store overraskelse var der på hendes bord opstillet en hel del forskelligt legetøj, som jeg kunne vælge imellem til min dreng. Jeg valgte en lille, dansende neger.

Det var imidlertid blevet mørkt og tåget, og den gang var farvandet ikke afmærket med lysbøjer, så da jeg løb igennem det smalle farvand i Ourø-sund, var jeg uheldig og løb på grund. Alle mine anstrengelser for at komme flot igen mislykkedes. Min daværende medhjælper var den dag blevet hjemme for at ordne redskaber, så jeg havde kun mig selv at gå i råd med. Vinden var rolig, og grunden under bådens køl var ren sand, så jeg tog det forholdsvis roligt og afventede morgens komme, så andre fiskere kunne hjælpe mig. Men ud på natten blev det alligevel storm samtidig med, at vinden blev på land, og vandet slog bogstavelig talt over "Jenny" hele natten igennem.

Men midt i min ængstelse og temmelig nedtrykte sindsstemning fik jeg lyst til at trække den dansende negerdukke op. Den var nu ganske pudsigt

og lavede op på humøret. Alligevel skammede jeg mig lidt for mig selv og tænkte, at jeg opførte mig som et barn. Jeg lagde hurtig negerdukken ned i sin papæske igen og ventede tålmodigt på morgendagens komme. Men først hen på eftermiddagen kom der hjælp, og i løbet af nogle timer blev "Jenny" bjerget flot og slæbt i havn.

Det mest ærgerlige ved hele den historie var, at bladene næste dag skrev, at Severin Hansen var strandet og bjerget i land af en Ourøfisker i forkommen tilstand, hvilket ikke var rigtigt; for hjem kom både sprællemændene og jeg i allerbedste velgående — blot med et døgn forsinkelse.

Efter mit foredrag på Sjællands Odde fik jeg adskillige henvendelser fra fiskere ude i landet om at komme og tale på deres fiskepladser om andelsbevægelsen. Og jeg benyttede selvfølgelig enhver lejlighed til også at tale om fiskerhøjskolens arbejde, som jeg mente havde styrket andelstanken blandt fiskerne.

Hvad angik oprettelse af andelssalgsforeninger, var denne så betydelig mere vanskelig for mig, da jeg ingen personlig erfaring havde at bygge på. Vi havde jo ikke selv nogen forening, men jeg søgte at udnytte alle muligheder for at sætte mig ind i de forhold, som foreningerne arbejdede under.

Under verdenskrigens sidste år ændredes afsætningsforholdene til det bedre, idet Tyskland kunne aftage al den fisk, der overhovedet kunne ekspor-

teres. Kvaliteten blev i mange tilfælde et underordnet spørgsmål. Der var på dette tidspunkt omkring 30 fiskesalgforeninger her i landet, og der kom nu fart i oprettelsen af dem, så i løbet af 10—12 år var vi nået op på 90 foreninger.

Men allerede i midten af tyverne begyndte det at gå galt for flere foreninger, og de måtte likvidere. Særlig galt blev det, da erhvervskrisen indtrådte i 1930. Da gik det stærkt baglæns. Man havde glemt at konsolidere sig i de gode tider, og man søgte endda sine steder at gennemføre et sparesystem ved at ansætte billigere bestyrere, men opnåede derved kun at komme fra dynen i halmen. Resultatet blev, at de 90 foreninger blev reduceret til 55 i 1936, men hermed kulminerede også tilbagegangen, og det viste sig, at de, der levede videre, havde ført en god økonomi, orden i regnskabet og medlemmerne forstod at holde sammen.

På Bornholm, hvor andelsbevægelsen er 90 pct. indenfor fiskerne, stod man krisen igennem og er den dag i dag meget stærke i andelsbevægelse. Man begyndte her at danne forening i 1918, og bevægelsen tog fart over hele øen, så der i dag er salgforening på så godt som alle betydelige fiskepladser. Man er her nået længere frem end noget andet steds her i landet, også med tidssvarende industrielle anlæg, salt- og fryserier og kølehuse o. s. v. Der findes ikke mange salgforeninger på Bornholm, som jeg ikke har besøgt og draget lære af til

fordel for andre steder i landet, og de har altid givet mig rigeligt stof til agitationsarbejdet for denne sag.

Når den stærke tilbagegang kom for salgsforeningerne ude i landet, var en af grundene muligvis den, at man havde meget vanskeligt ved at se, at 1. classes varer med en god sortering var en meget vigtig betingelse, ganske særlig under vanskelige afsætningsforhold, hvor fiskeriet kom ud for en stærk konkurrence. Det er min personlige opfattelse, og det tjener vel noget til fiskernes undskyldning, at de ikke var helt modne til at følge med i den stærke udvikling, som tilfældet var under den forrige krig. Vi manglede noget af den forståelse af sammenhold, som landbruget var informeret med fra sin højskole. Ligesom vi også mange steder manglede de fornødne anlæg o. v. s. for ikke at tale om velordnede kontorforhold.

Organisationsarbejde og tillidshverv

Men jeg må her gå tilbage til 1917, hvor jeg blev valgt til formand for Isefjordens Fiskeriforening, ikke fordi det var et særligt ærefuldt hverv, men det gav mig en betydelig ballast i organisationslivet. Det var under alt andet end gunstige forhold, jeg gik ind i dette arbejde. Fiskeriet, såvel i min egen bedrift som i andre fiskeres, led efterhånden af en ret betydelig redskabsmangel, da der ingen import var af de allernødvendigste driftsmaterialer.

Hvor har jeg ofte tænkt på disse år, der nu ligger så langt tilbage, hvor vi heldigvis midt i alle vore besværligheder også havde mange glædelige oplevelser, som når vi fik en ladning brændselolie eller fiskenet og tovværk til uddeling. Det var en hel lille uddelervirksomhed, bestyrelsen og jeg var sat til at varetage.

Trods redskabsmanglen, som særlig gjorde sig gældende i krigens sidste år, havde fiskeriet overalt i Danmark en opgangsperiode, men den var ganske vist kunstig og af konjunkturmæssig karakter. Man læste jævnligt i dagbladene om, hvorledes unge fiskerimedhjælpere flottede sig og spredte

penge om sig, lagde 10-kronesedler på smørrebrød o. s. v. Alt har selvfølgelig sin overdrivelse, også pressen har det. Men en kendsgerning var det, at fiskeriet den gang gav betydelig større indtægter end før krigen. For mit eget vedkommende var jeg i krigens to sidste år kommet op på en indtægt af 3—4.000 kr.

Der var et usædvanligt sildefiskeri på Isefjorden i de år såvel i bundgarn som i garn, og ålefiskeriet gik også langt ud over det normale. Jeg havde allerede i 1916 forøget mine faststående redskaber ret betydeligt — ikke ved anskaffelse af nye, de var ikke til at opdrive, men ved heldigt køb af brugte.

Mine rent økonomiske forhold var nu blevet betydelig bedre, og jeg kunne tillade mig noget mere i det offentlige liv end hidtil, og det førte bl. a. til, at jeg i 1917 indvalgtes som bestyrelsesmedlem i sognets hjælpekasse. Det var almindeligt den gang, lige fra århundredskiftet, at der i mange landsogne var oprettet arbejderforeninger. Der betaltes gerne et årligt kontingent på 1 à 2 kr. for aktive medlemmer. Men der var også mange passive medlemmer imellem, f. eks. gårdmænd, som ikke nød af kassens midler, men af humane hensyn ydede et vist beløb fra 2 til 10 kr. om året som en art støtte til kassen. Fagforeninger eller arbejdsløshedskasser kendtes jo ikke den gang. Arbejderforeningen var altså ikke politisk præget, men havde kun til formål: hjælp til selvhjælp.

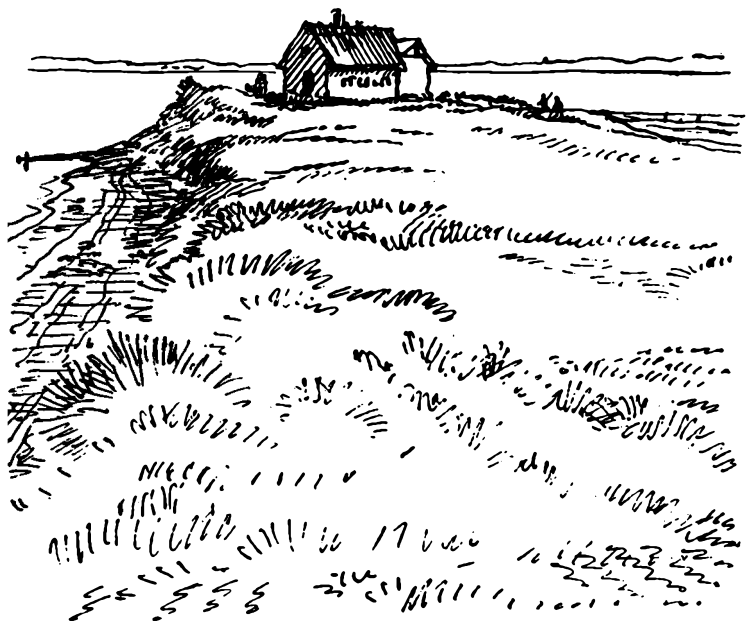
Far var medlem af bestyrelsen, og bestyrelsesmøderne gik på omgang i de respektive bestyrelsesmedlemmers hjem. Det var en stor dag for mig, når der skulle holdes møde i mit hjem. Smørrebrød, snaps, hjemmebrygget øl, kaffe o. s. v. var en fast tradition ved disse møder, som jeg altid syntes var så interessante.

Det var som repræsentant for denne arbejderforening, at jeg indvalgte i hjælpekasen, og jeg kom herigennem på nært hold af mennesker, hvis sociale forhold desværre endnu var meget kummerlige.

Selv om mit beskedne arbejde i hjælpekasen ikke gav mig nogen særlig viden om kommunale forhold, havde jeg alligevel en stor interesse for hele den kommunale forvaltning. Vor kommunes budget var nu kommet op på omkring 90.000 kr., og jeg var stærkt optaget af, hvorledes disse pengemidler blev forvaltet.

Samtidig med at jeg var blevet formand i vor fiskeriforening, var jeg også blevet formand for foreningens bådeassurance, som var blevet stiftet i 1913. I 1912 var der blevet valgt et nyt medlem i bestyrelsen ved navn Niels Sørensen. Jeg havde set ham allerede året før, jeg kom ud at sejle. Jeg stod en dag på Nykøbing havn og så en lille jagt, "Johanne", komme ind i havnen. Det var ved vinter-tiden, og der havde samlet sig en hel del is, så jagten havde besvær med at komme ind til bolværket. Jeg lagde mærke til en meget forfrossen dreng, der

stod ombord, og det var Niels. Året efter, da jeg kom ud med "Emanuel", var han kommet med en fiskerbåd, og når det traf sig, vi lå i havnen samtidig, var der ingen ende på alle de pandekager, vi bagte i fællesskab i hans båd. Det var mærkeligt, at vi nu skulle træffe hinanden så mange år efter i fælles interesse om fiskeriets foreningsarbejde. Niels kom tilfældigt i et bestyrelsesmøde til at tale om muligheden for at stifte en assuranceforening. Det var i 1912. Jeg var blandt dem, der hurtigt greb tanken, og da der blev nedsat et udvalg for at arbejde videre med sagen, blev jeg medlem af det. Året efter blev Isefjordens Fiskeriforenings Assuranceforening en kendsgerning. Den kom med tiden til at omfatte så godt som alle fiskefartøjer i den sydlige del af fjorden. Alligevel blev den aldrig statsanerkendt, men har nu gjort sin gavn foreløbig i de 39 år, den har bestået.

Den gamle færgekro på Kongsøre Næbbe.

Dansk Fiskeriforening

Vort foreningsarbejde indskrænkede sig ikke til det lokale område alene. Vi var selvfølgelig jævnligt i forbindelse med hovedorganisationen Dansk Fiskeriforening. Jeg har gentagne gange nævnt denne forening, så jeg skylder vist efterhånden en nærmere forklaring om den.

Fiskernes faglige bevægelse tog sin begyndelse i 1884, 4 år efter jeg var født. Initiativet udgik ikke fra fiskerne selv, men fra betydelige mænd, som følte interesse for fiskerne og fiskeriet og i denne forbindelse også for en højnelse af fiskernes sociale forhold. Den 29. marts 1884 stiftedes således Foreningen til Fiskeriets Fremme i Danmark, og samme år den 7. oktober stiftedes yderligere Dansk Fiskeriselskab. De 2 foreningers bestyrelser, hvori ingen fiskere havde sæde, indså snart, at foreningerne burde sammenslutes, hvilket skete allerede den 1. juni 1887 under fællesnavnet Dansk Fiskeriforening. Der var opgaver nok at tage fat på for den nystiftede forening med dens 2500 medlemmer. Bestyrelsen gik straks ind for, at skulle foreningslivet føres frem til hensigt og formål, måtte der dannes

lokale foreninger ude i landet. Men det gik meget trevent. Antallet af direkte medlemmer gik så langt ned som til ca. 1000 i året 1891.

Fiskerne kunne ikke gøre sig fortrolige med foreningslivet og mente egentlig, at det var den menige fisker ganske uvedkommende. Først i 1902 skete der noget mærkbart, idet der i dette år udover landet blev stiftet 22 lokalforeninger, som tilmeldte sig hovedforeningen. Fra nu af gik medlemsantallet atter støt frem. Dansk Fiskeriforening havde lige fra sin start arbejdet for vestkysthavne og for støttepunkter langs Jyllands vestkyst. Der var også i 1900 gennemført en lov på rigsdagen om forsikring af fiskerne mod ulykkestilfælde, og hertil ydede staten tilskud.

Jeg må her lige kaste blikket tilbage til 1893, da den store ulykke ramte vestkysten, særlig Harboøre-fiskerne, og som gjorde et dybt indtryk på befolkningen over hele landet. Jeg husker endnu tydeligt fra min skoletid, at da vi til en eksamen blev hørt i Danmarkskortet, viste præsten os, hvor Harboøre lå, og hvor ulykken var sket. Ulykken gav Dansk Fiskeriforening anledning til at iværksætte en indsamling til hjælp for de forulykkedes efterladte, og året efter stiftedes Fiskernes Hjælpefond, der op til vore dage har haft en overordentlig stor social betydning, ganske særlig efter at hovedsummen nu er vokset til 150.000 kr., hvoraf renterne står til disposition.

Ja — 1902 blev et mærkeår i hele bevægelsen. Det var som om fiskerne begyndte at interessere sig for deres organisation, og derfor rejste spørgsmålet sig ganske naturligt, om fiskerne ikke selv burde være repræsenteret i hovedbestyrelsen. Den kursændring i demokratisk retning, der kort efter århundredskiftet indledtes i dansk politik, afspejlede sig også i det mindre, men med lige så klare omrids. Inden for Dansk Fiskeriforening fratrådte den hidtilværende præsident, lensgreve Molke Bregentved, i 1902, og da systemskiftet var gennemført samme år, var der indtrådt 4 fiskere i bestyrelsen.

Fra denne lille historiske beretning vender jeg tilbage til mit eget arbejde med Dansk Fiskeriforening. Jeg fik gennem det et personligt kendskab til M. C. Jensen, som jeg i 1913 selv var med til at vælge som formand for foreningen. Denne prægtige mand kom til at betyde uendeligt meget for foreningen og hele fiskernes organisationsliv lige til han døde 80 år gammel i 1952.

Han var altid blandt dem, der interesserede sig for de spørgsmål, der tjente til oplysning for fiskerne. Således var hans interesse for fiskerhøjskolens arbejde meget stor. Lige fra hans første færd i organisationslivet var hans mål fiskernes selvstyre, og skulle det lykkes, var der kun een sikker vej at gå: gennem kundskab og sammenhold. Når fiskeriets historie engang skal skrives, vil hans navn stå mejslet som i granit.

Når jeg har ønsket at fremhæve M. C. Jensen, Grenå, som den stoute, store skikkelse, runden af det jyske blod, fiskerdrengen fra Jegindø på Limfjorden, som arbejdede sig frem til fiskeskipper med eget fartøj, ja — så er det, fordi jeg lærte så meget af denne mands ærlighed og redelighed. Aldrig var han til at lokke med søde ord og klap på skulderen eller velrettede frokoster. Nej — havde han engang sat sig noget i hovedet, som han mente tjente fiskernes ve og vel, da svigtede han aldrig.

Jeg traf ham også senere på rigsdagen. Vi var ikke politiske meningsfæller — han tilhørte venstre, så vi drøftede sjældent politiske spørgsmål, men holdt os til de faglige, som vi havde fælles interesse i, og som vi vidste tjente fiskerne bedst. Fiskeriet har jo ikke været politisk sprængstof på rigsdagen.

1. verdenskrig og genforeningen

I slutningen af 1917 blev det helt galt med driftsmidlerne til fiskeriet. Brændselolie var vi næsten helt udgået for og egentlig også for net og tovværk. I denne anledning blev der afholdt et stort landsmøde i november måned, hvor blandt andre den daværende indenrigsminister Ove Rode og landbrugsminister Kristjan Petersen, Sandby ved Holbæk, deltog. Den sidstnævnte var også minister for fiskeriet.

Det var et meget interessant møde, og jeg havde her for første gang lejlighed til at høre Ove Rode, den mest omstridte minister i landet, beskæftige sig med fiskeriets spørgsmål. Egentlig syntes jeg ikke, han trods sin store dygtighed som debator kom særlig godt fra det. Kristjan Petersen var en gammel kending fra Odsherredskredsen, som jeg havde haft lejlighed til at tale med flere gange på hans vælgermøder indenfor Holbæk amt og egentlig også som minister for fiskeriet. Han var en jævn, stilfærdig bondemand, ikke af mange ord, men ærlig og redelig i hele hans færd. Et menneske af den slags, man kun træffer få af.

Landsmødet havde til formål at skaffe driftsmidler til fiskeriet og at ophæve maksimalpriserne på fisk for hjemmemarkedet, men det førte nu ikke til noget resultat. Heldigvis sluttede krigen 1918, og vi kom igen ind under mere fredelige forhold, men herved ophørte vore vanskeligheder dog ikke. Det varede meget længe, inden der kom gang i importen af de nødvendige varer, og efterhånden indtrådte der vanskelige eksportforhold. Tyskland, som vi under hele krigen havde haft en ubegrænset eksport til, lukkede nu til dels, og det engelske marked, som til dels havde været lukket siden 1916, bød ikke på store muligheder. Prisen på fiskeriprodukter faldt i 1920 med 20 à 25 %.

Da vi alle i Danmark glædede os over genforeningen i 1920, ville jeg gerne have den oplevelse at deltage i det store danske fiskeristævne i Fredericia i dagene fra 26. juni til 4. juli samme år. Stævnet blev afholdt i forbindelse med en udstilling af fiskemotorer, spil, fiskenet, tovværk, fryseanlæg, emballage o. s. v. Udstillingen var henlagt til købestævnets bygning på Fredericias gamle vold. Men det, som satte det særlige præg på stævnet og gjorde det til en oplevelse, var de sønderjyske fiskeres deltagelse. Fiskerikontroldamperen "Falken" havde hentet dem i Åbenrå og Sønderborg, og i Fredericia blev de budt højtideligt velkommen til Danmark af fiskere fra det gamle land.

Selvfølgerig kom også her fiskerhøjskolen til at

danne en slags midtpunkt. Otterstrøm havde fået det ordnet således, at fiskerbåde fra Fredericia sejlede til Snoghøj med dem, som ønskede at se højskolen. Det var tilrettelagt således, at besøget på højskolen skulle ske i to afdelinger. 1. juli var der udflugt for de sønderjyske fiskere alene, og der deltog ca. 50. Jeg var selvfølgelig med her for at overvære det fornøjelige møde. De unge piger, der var elever på skolen, havde længe i forvejen syet små dannebrogsglag, og da fiskerne kom ind i skolegården, gik de rundt og hæftede de små flag på fiskernes bryst. Hvor var der en egen stemning over dette sceneri. De sønderjyske fiskere var ligesom vi selv meget bevægede, og det blev en uforglemmelig stund for os alle. Otterstrøm talte smukt og stemningsfuldt om den lykke det var nu efter den lange tids adskillelse at kunne forenes igen under vort gamle smukke dannebrog. Et par dage efter foregik så den store udflugt, hvori alle fiskere kunne deltage. Interessen var stor, for der deltog ca. 300 fiskere. Højskolen blev gennemgået fra kælder til kvist, og der blev udtalt de smukkeste ønsker for højskolens fremtid.

Da fiskerstævnet afsluttede, rejste jeg beriget hjem, men jeg havde også sat mig mål. Jeg ville ned til Sønderjylland for selv at se, hvorledes det sønderjyske fiskeri var foregået under tysk lovgivning. Og jeg ville sætte mig rigtig ind i fiskeribiologien; for først ved dette stævne havde jeg rig-

tig fået øjnene op for fiskeribiologiens store betydning. Jeg havde hørt til de fiskere, som ikke havde set med nogen særlig stor sympati på fiskeribiologien på daværende tidspunkt. Jeg blev heldigvis sammen med mange andre betydelig klogere med årene og indså betydningen i, at det videnskabelige og praktiske liv havde et samarbejde.

Mit ønske om at komme ned til Sønderjylland blev opfyldt allerede året efter, idet fiskernes fællesrejse blev henlagt hertil. Som regel foregik disse fællesrejser i to hold, et for øerne og et for Jylland. Men denne gang havde man slået det sammen til én rejse, som jo var ganske naturlig i dette tilfælde. Vi havde altså begge rejseførerne med os. Fisker Chr. Ludvigsen, Jyllinge, som fører for øerne, og fisker Per Mollerup fra Harboøre som fører for Jylland. Det var egentlig meget interessant, at jeg her mødte Ludvigsen, som havde været socialdemokratiets kandidat i Odsherredskredsen i 1906, hvor han fik 600 stemmer. Han kom ind i folketinget i 1924, valgt i Frederikshavnerkredsen. Vi kunne opfriske gamle minder fra vælgermøderne. Hvor man iøvrigt så Ludvigsen og Per Mollerup i samtale, var det altid pengene, de skændtes om, som de aldrig kunne få til at stemme. Jeg forstod det egentlig så godt, for hvad vi nød i fortæring, logi o. s. v. var hos de danske værter dernede skruet op i toppriser. De benyttede sig af det store rykind, som der navnlig i de første år efter genforeningen

var i Sønderjylland. Man fortalte os, at alt var meget billigere i de tyske forretninger, hvilket man også hurtigt fik beviser på var rigtigt, desværre!

Iøvrigt havde man fra ministeriets side ladet "Falken", hvis fører var Trolle Thomsen, sejle for os til de mange forskellige fiskerbyer. Vi besøgte også ved denne lejlighed Flensborg fjord, hvor Trolle Thomsen lagde skibet således, at den ene halvdel lå i Danmark og den anden i Tyskland. Det blev siden ofte omtalt af de fiskere, der havde deltaget i fællesrejsen.

Ved vores besøg i de sønderjyske fiskerlejer, var det kun et sørgeligt syn, der mødte os. Alle redskaberne var omtrent opslidt, og de, der endnu var noget tilbage af, var i høj grad forældet og utidssvarende. Efter den tyske marks sammenbrud var sønderjyderne blevet meget fattige. De 23 mill. kr., der fra Danmark blev ydet til den sønderjyske valutaordning, fik så godt som ingen betydning for fiskeriets ophjælpning. Vi kunne således ikke på denne rejse lære noget af sønderjyderne, hvorimod vi kunne fortælle dem en hel del om, hvordan vi havde indrettet vore redskaber. Det var først efter 1930, at de kunne begynde at modernisere fiskeriet efter dansk mønster. I dag kan man sige, at det står på højde med fiskeriet i det øvrige land.

Hvorvidt den rejse til Sønderjylland fik nogen praktisk betydning, vil jeg lade stå hen, men jeg fik ialfald beviser for, at vore sønderjyske kamme-

rater havde haft meget strenge kår at arbejde under, som slet ikke kunne sammenlignes med dem, som fiskerne havde haft i det gamle land. Vi kunne forstå, at vi heroppe måtte hjælpe og bistå dem, for at de også kunne følge med i den udvikling, som efterhånden var sket her.

Beriget med mange nye indtryk og dejlige minder tog jeg hjem og trak i arbejdstøjet igen.

Vore forældre

Jeg går nu tilbage til 1917, der blev et af de år, jeg husker bedst. En meget streng vinter satte ind, og over Isefjorden havde der lagt sig et indtil en halv meter tykt isdække. Vinden sendte i lang tid sin isnende kulde henover landet, og på bakken, hvor det gamle hus — mit barndomshjem — lå så frit, var det meget slemt.

Min mor havde ikke været rask i denne vinter, men havde gået og skrantet en del. Det var det første år, efter at vi havde bosat os her i 1902, at mor ikke havde kunnet besøge os. Ellers havde det været en fast regel, at hun kom een gang om dagen, nærmest for at se til Signe; for jeg var jo sjældent hjemme ret længe ad gangen.

Desværre blev mors tilstand forværret, og til sidst fremkaldte en lungebetændelse døden. Det var meget tungt at tage afsked med min lille mor. Tusinde af dejlige minder om hendes retfærd og kærlighed til sine kære myldrede frem i mine tanker, da jeg tog den sidste afsked med hende.

Da kirkeklokkerne fra det gamle kirketårn sørgmodigt ringede ud fra lydhullerne, og vi alle stod

samlet omkring mors kiste, mine 3 brødre og jeg og far, som nu var alene tilbage, var det ligesom, jeg følte mig helt slået ud. Samvittigheden pinte mig stærkt. Hvorfor? Mor var jo nået den alder, hvor døden kan ventes, når som helst, ikke mindst hos en kvinde, der havde slidt, som mor havde det. Men der var det, at mor altid havde bedt mig om at sidde et lille øjeblik hos hende på den gamle træbænk, når det var, jeg kiggede ind til hende. Men jeg havde aldrig givet mig tid til at tale rigtigt med hende. Det var aldrig blevet til ret meget mere end goddag og farvel, og hun havde dog altid haft tid nok til os. Jeg havde kun den lille trøst, at min hustru Signe havde opvejet noget af det, jeg havde forsømt. Signe var enestående trofast til at besøge hende. Ikke een dag gik til ende uden et besøg i det gamle hus, og også vore to drenge var meget glade for deres bedstemor og bedstefar. Det var en fast regel, at de aldrig gik forbi til skole uden at vinke farvel. Der vankede jo også tit en 5 øre til bolsjer. Så sent som 2 dage før mor døde, var de inde hos hende, og mor var da så klar, at hun som sædvanlig spurgte dem, om de nu havde vanter med og godt med tøj på, for det var jo meget koldt.

Mors død tog stærkt på mig. Jeg tabte interessen for alt en tid, og jeg gik meget for mig selv og lagde altid vejen langs stranden til skoven ad den hule sti, hvor hun og jeg så ofte havde gået sammen, da jeg var barn. Det var som jeg så hende for mig gå

der stønnende ved siden af mig, støttet til sin stok med et knippe risbrænde på den bøjede ryg.

Et gammelt ord siger, at tiden læger alle sår. Om ikke helt, så måtte jeg alligevel tage mig sammen og forstå, at det, der var sket, nu engang var livets gang. Jeg måtte tage fat på det arbejde, der var mig betroet.

Ja — og så var der jo også noget andet. Far var nu alene. Hvordan skulle det gå. Der var ingen alderdomshjem, men det kunne for den sags skyld også være lige meget, for far var fast besluttet på at dø i sin gamle rede. Signe og jeg foreslog ham at flytte ned til os, men det kunne der ikke være tale om. Han var forøvrigt heller ikke helt let at omgås; men det var nu ikke det afgørende i dette spørgsmål.

Han blev således boende alene med “Socialdemokraten” som sin bedste ven.

Men snart skulle vi blive flere i vort lille hus.

Medens jeg havde været i Sønderjylland, havde Signe været en tur hjemme hos Hans og Hanne, som jeg altid kaldte mine svigerforældre, og Signe beklagede sig nu en del over, at de havde besvær med at klare sig selv. Hendes mor var især blevet meget svækket. Megen plads havde vi jo ikke i vores lille hus ved stranden, men alligevel blev vi enige om, at de godt kunne komme og bo hos os; så en dag, jeg kom sejlene hjem med “Jenny”, holdt der et helt flyttelæs uden for huset. Jeg gjorde mig mine

tanker om, hvor vi i det hele taget skulle anbringe alt det inventar, men vi fik det da stablet ind, som vi nu bedst kunne.

Nu var vi forresten efterhånden alle samlet her: Signe og jeg og børnene, Signes mor og far og min far deroppe i det gamle hus ved vejen. Jeg måtte jo lade Signe om at bestyre det hele, men det gik også udmærket. Desværre døde min svigerfar allerede 1½ år efter, han var flyttet ud til os. Men vi nåede da alligevel at få opfrisket gamle minder fra den tid, da jeg som ung kom i deres hjem, og jeg var glad, da han en dag sagde til mig: “Jeg har vist alligevel taget fejl, Severin; for det ser jo ud til, at man godt kan forene både læsning og arbejde og så alligevel tjene til livets ophold og endda hjælpe os to gamle.” “Det er ingen nåde, at I er her hos os,” svarede jeg, “vi er derimod glade for at kunne være lidt for jer.” Jeg tænkte, at selvom jeg var ung, så ville dog dagen komme, hvor vi vel også fik hjælp behov.

Over fars tilværelse blev der efterhånden noget kummerligt, selv om Signe søgte at være så meget for ham som muligt. Selv prøvede jeg også på at genoprette noget af det overfor ham, som jeg havde forsømt overfor mor. Ti år hengik på denne måde efter mors død, så døde far i en hård kamp med sig selv.

Han havde altid taget afstand fra det religiøse, og hans indstilling hertil var bestemt og urokkelig.

Men nu, da han mærkede, at det bar mod slutningen, var han ligesom blevet mere blød i sindet og kommet på andre tanker. Dagen før han døde, bad han mig sidde lidt ved sengen, han ville spørge mig om noget. Det var, om jeg syntes, han havde været, som han skulle være. Jeg forstod, hvad der kæmpede i ham og hvorfor, men jeg trøstede ham, så godt jeg kunne. Som far for os brødre havde han været hjertensgod ligesom mor, og vi havde kun gode minder at se tilbage på.

Medlem af sognerådet

På Isefjorden var der nu opstået et helt nyt fiskeri. Jens Vævers snurrevod var blevet taget i brug om sommeren til fangst af ål, og vi deltog meget i det. Jeg var nu ikke længere afhængig af fremmed hjælp, idet min søn Valdemar valgte at blive fisker ligesom sin far. Vi kunne således klare vort arbejde på en nogenlunde forsvarlig måde. Men snurrevodsfiskeriet fik desværre efter nogle års forløb en brat ende, idet ålene vist blev for kendt med det stykke redskab, og det gik så godt som helt ud. For vort vedkommende måtte vi igen lægge vores sommerfiskeri over til kroge for at fange ålene. Det ret betydelige garnfiskeri, der var om sommeren i min barndom, var nu til dels ophørt.

Men krogefiskeriet var nu ikke længere det hårde slid, som den gang vi måtte ro med årer. Nu kunne vi sætte og hale vore redskaber med maskinkraft. Alligevel var vor arbejdsdag som altid på en 16—18 timer, så det kneb meget om sommeren med at deltage i foreningslivet. Men da vinteren 1922 kom, blev jeg medlem af sognets socialdemokratiske forening.

Der var allerede 1898 gjort forsøg med en sådan

forening i Egebjerg sogn. Et par tilrejsende arbejdere, som havde arbejdet i Kalkbrænderihavnen i København, gjorde forsøget. De var meget stærkt påvirket af arbejderbevægelsens røre i storbyen og begyndte en kraftig agitation for en partiforening. Min far var naturligvis med, men det lykkedes ikke at nå til mere end 7 medlemmer, og i løbet af en 2 år sov foreningen stille hen. Senere blev der stiftet en ret levedygtig socialdemokratisk forening i nabokommunen Vig, som fik en del medlemmer fra Egebjerg sogn. Først i 1920 kom der fra en anden nabokommune en ung landarbejder, Martin Jeppesen, til Egebjerg sogn. Han var i besiddelse af en stærk agitationsevne og fik hurtigt stiftet en ny partiforening.

Medlemsantallet holdt sig i flere år på 20 medlemmer, og Martin Jeppesen var foreningens formand. Noget efter jeg var blevet medlem af bestyrelsen, nedlagde han sit hverv, og formandskabet blev overladt til mig. Om det nu var min skyld eller ej, ved jeg ikke, men i hvert fald var vi i løbet af få år oppe på et medlemstal af 80. Det er muligt, at den stærke fremgang, socialdemokratiet havde haft ved folketingsvalget i 1924, var årsagen.

Jeg havde iøvrigt været opstillet som mit partis kandidat til sognerådvalget i 1921, men blev ikke valgt. Først ved valget i 1925 blev jeg valgt og trådte nu ind som medlem af sognerådet. Det var nu med en vis betænkelighed, jeg gjorde det, for

hvorledes skulle jeg kunne afse tid til dette arbejde? Meget andet foreningsarbejde havde jeg foruden, og mit fiskeri skulle også passes, selv om det nu væsentligt var indskrænket til Isefjorden alene. Men alligevel. Ja, lad mig hellere her bemærke, at fiskeriet nu engang er noget for sig selv, som ikke kan sammenlignes med noget andet, fordi vejrforholdene fra dag til dag spiller ind i arbejdet. Der må arbejdes, når lejligheden gives, og chancerne for fiskeri er til stede. — Jeg var nu gået ud af hjælpekommissionens bestyrelse og trådte i stedet ind i sognerådsarbejdet med frisk mod. Sammensætningen i rådet var 4 venstremænd, 2 radikale foruden mig. Jeg vidste i forvejen, at sognerådsformanden, en gårdejer, var meget konservativ i sin indstilling; men jeg erfarede med det samme, at han havde 100 % orden i alle sine sager. Han var forresten en gammel militærmand, havde gået på korporalskole og var godt inde i regnskab. Han var både formand og kasserer på een gang.

Jeg husker tydeligt det første møde, jeg overværede. Jeg blev en del skuffet over den måde, det formede sig på; for vi sad og talte i munden på hverandre. Jeg vil indrømme, at jeg fik ikke noget særligt udbytte ud af disse møder, selv om jeg var meget kommunalpolitisk interesseret. Jeg tillod mig derfor senere at foreslå en anden mødeform, hvor man én ad gangen talte ud om sin mening og de andre hørte efter. Men jeg blev øjeblikkelig afvist

med den bemærkning, at sådan som nu havde det altid været ved sognerådsmøderne, og der var ingen grund til at ændre ved det, hvilket jeg måtte tage til efterretning.

I vort første møde blev de forskellige udvalg nedsat: vejudvalg, skoleudvalg og fattigudvalg. Det sidste fik jeg den ære at blive medlem af, d. v. s. være med til at føre tilsyn med dem, der boede i fattighuset og var på sognet. Dernæst føre kørselsprotokollen. De, man kaldte for ubemidlede, fik deres brænde kørt hjem gratis af gårdmændene, hvis pligtkørsel gik efter tur. Det hverv havde jeg i flere år; men så rykkede jeg op i graderne og kom ind i skoleudvalget, og selv om min store interesse lå hos de fattige mennesker i sognet, var jeg alligevel meget glad over at blive påskønnet til forfremmelse. Vel var det skolekommissionen, der var afgørende for skolens undervisning; men jeg havde dog nu lejlighed til at komme i sognets 6 skoler, når der skulle laves et eller andet, og jeg fik her lejlighed til indgående samtaler med lærere. Meget morsomt var det, når jeg kom i Bråde skole, hvor den skolebænk endnu stod, som jeg selv havde siddet og spekuleret over de regnestykker, som altid havde voldt mig mest besvær. Jeg kom også i denne forbindelse til at se lidt på sognebibliotekets bøger, der holdt til huse her. Det ligger der for den sags skyld endnu den dag i dag, ganske som den gang og fuldkommen utidssvarende.

Der var i dette sogneråd som meget almindeligt på landet ingen skarpe politiske linier medlemmerne imellem. Der hvor meningsforskellen kom stærkest til orde var, når det drejede sig om sociale spørgsmål, og om hvad der skulle betales for det kommunale arbejde. Når det gik til afstemning, var der som regel 4 mod 3, de 2 radikale medlemmer og mig. Men i andre spørgsmål kunne det være ganske vilkårligt, som meningene faldt ud.

Skatteligningen, som jeg var meget interesseret i, gav heller ikke anledning til store divergenser, først ved den kommunale ligning kunne bølgene gå højt, særlig når talen var om plus og fradrag for den enkelte skatteyder. I det hele taget var det kommunale arbejde en god skole at gå i, for så vidt man ville følge med; men jeg fik nu den opfattelse igennem de mange år, jeg var medlem af sognerådet, at der var medlemmer, som aldrig fik den erfaring, som de burde have. De var ofte ikke meget klogere, når de gik ud, end når de gik ind.

Jeg kom her til at opleve den store ændring i vores sociale lovgivning efter Kanslergadeforliget. Der var meget store vanskeligheder med at indrette sig efter det nye. Jeg morede mig ofte med at drille formanden, når vi behandlede disse spørgsmål, med at vise, hvordan den gamle lovgivning ville have virket. "Vorherre bevar os," sagde han gerne, "jeg har nok med at sætte mig ind i det nye, så jeg skal ikke også beskæftige mig med det gamle."

Det var også i min sognerådsperiode, at vi begyndte med årlige udflugter for de gamle i sognet. Efterhånden som flere og flere fik biler, blev disse velvilligst stillet til rådighed. Disse ture hører til nogle af mine kæreste minder fra den gang. Jeg glædede mig altid til at være med til at berede de gamle en rigtig dejlig solskinsdag i deres ofte ret ensformige tilværelse.

Jeg erindrer en gang, vi havde en sådan tur ud til en lille skov ved Isefjordens kyst. Vi havde så godt som allesammen slået os ned i græsset ved vandet for rigtig at nyde den friske søluft. Sognerådsformanden og jeg lå side om side og talte om de mange samfundsproblemer, da han pludselig udbrød: "Ja! men er der egentlig så stor forskel på menneskenes livsvilkår i vore dage, som du siger, Severin? Vi lever jo i en tid, hvor vi egentlig ikke mere kan se nogen forskel i det store og hele. En arbejder er jo lige så fin i tøjet som alle andre og har det godt." Jeg måtte selvfølgelig indrømme, at der var sket store forandringer og fremskridt på det sociale område indtil nu, men jeg tilføjede: "Du vil jo alligevel ikke forlade din gård for at blive arbejdsmand!" Det indrømmede han villigt, men styrede derefter samtalen over i noget andet ved at sige: "Ja! men mange er nu alligevel selv skyld i deres fattigdom." Det måtte jeg erkende; men undersøger man dette spørgsmål til bunds, vil man finde mange årsager til fattigdom, uden at den der-

for altid er selvforskyldt. “Åh jo!” svarede han, “men husker du engang fra et af vore sognerådsmøder, hvor der havde været en kone hos mig og beklaget sig over, at de i hjemmet ikke ejede mad, fordi manden drak det hele op. Jeg foreslog at yde 25 kr. i naturalydelser. Du satte dig bestemt imod det med den motivering, at det var at umyndiggøre manden. Trods det vi alle var imod dig, fik du din vilje, og resultatet kender du. Manden gik straks hen og drak hele møllen op på een eneste aften, og så var familien lige vidt.” “Jeg erkender også, at jeg tog fejl,” sagde jeg, “men desværre findes der brådne kar i alle lande — også inden for gårdmandsklassen, men dem taler vi ikke om.” Sognerådsformanden så på mig uden at svare, men sagde straks efter: “Lad os gå op og få kaffen; de venter med den på hotellet.”

Disse årlige udflugtsture for sognets gamle var selvfølgelig kun det mindste af det kommunale arbejde, som jeg efter bedste evne forsøgte at sætte mig ind i. Det vil være synd at sige, at jeg ikke havde mine bryderier og vanskeligheder, særlig alle de mange dagmøder voldte mig besvær. Jeg måtte, hvor nødig jeg end ville, nedlægge mit formandskab i min lokale fiskeriforening, som i de mange år havde været mig et kært og interessant arbejde.

Oplysningsarbejde

Efterhånden syntes jeg også, at jeg måtte sætte mig noget mere ind i det politiske liv, end jeg tidligere havde gjort. Jeg så et middel hertil i Arbejdernes Oplysningsforbund, der var dannet i 1924. Her måtte være noget at hente, der kunne give mig viden om de mange spørgsmål, som jeg stod delvis uforstående overfor. Så da man fra forbundets side udsendte tilbud om gratis foredragsrækker, hvor man måtte ønske det, var jeg stærkt interesseret i at få afholdt en sådan i Egebjerg sogn. Vi fik snart truffet en aftale med sognets husmandsforening, således at denne sammen med den socialdemokratiske forening kunne stå som fælles indbyder.

Emnet var "Vort samfunds kulturliv", og vi fik en udmærket foredragsholder i bibliotekar Jacobi fra Holbæk. Jeg blev, for mit vedkommende, stærkt optaget af disse møder som følge af det store udbytte, jeg havde fået, og jeg tror forresten, det gik de fleste på samme måde. Følgen blev, at vi allerede 2 år efter fortsatte med en ny serie foredrag, ligeledes med god tilslutning.

Nu kunne man måske synes, at det ikke var no-

gen særlig god idé med disse foredragsaftener, hvilket måske kan være rigtig nok; men de gav anledning til, at jeg nogle år senere selv tilbød mig til Arbejdernes Oplysningsforbund som medarbejder.

Jeg vidste naturligtvis, at dette arbejde ville tage sin tid — alene det at sætte sig ind i de mange forskellige emner. Men på den anden side kunne det også være en tilfredsstillelse for en selv at sætte sig ind i ting, man ikke forstod sig for godt på i forvejen. Hvad angik statens og kommunernes styre og forvaltning, var det ikke helt ukendte begreber for mig. Men da Steinckes socialreform kom, skal jeg villigt indrømme, at denne omfattende lovgivning gav mig mange timers hovedbrud; for man skulle jo gerne kunne svare på de mange utrolige spørgsmål, som man blev stillet overfor aften efter aften.

Jeg holdt ikke alene foredrag, men også som studiekredsleder påtog jeg mig en hel del. Jeg har mange gange senere tænkt over, hvordan jeg fik gennempløjet hele Odsherredskredsen på de lange cykleture.

Jeg husker særlig en aften, jeg kom hjem fra mit fiskeri efter et helt døgn arbejde, og begav mig på en 18 km lang cykletur. Da jeg ankom til mødestedet, var der kun kommet 3 mødedeltagere: formanden, kassereren og en radikal gårdejer, som havde været på Ollerup Højskole sammen med min søn, og som nu gerne ville hilse på Emils far. Jeg var

naturligvis meget skuffet over det ringe besøg og spurgte, om dette møde da slet ingen interesse havde.

“Joh! det har det vel nok,” sagde formanden, “men det er så uheldigt, at vi har fået arrangeret mødet netop til i aften, fordi mange af dem, der havde lovet at komme, spiller kort i aften.” Jeg foreslog formanden, at for så vidt han vidste, hvor denne spilleaften fandt sted, skulle vi følges ad derhen og søge at få spillerne overtalt til at gå til mødet i stedet for. Det lykkedes dog ikke at få dem overtalt. Derimod modtog jeg den besked, at jeg kunne komme igen en anden aften, så skulle de nok komme. Jeg kom nu ikke mere der den vinter. Skuffet og træt kørte jeg de 18 km tilbage.

Jeg husker også en anden aften i forbindelse med disse lange ture. Det var langt senere, en meget mørk novemberaften i 1941. Jeg skulle til møde og havde 14 km at cykle. Jeg følte mig meget utilpas netop den aften; men jeg var ventet, så turen skulle gennemføres. Skæbnen ville det anderledes. Jeg nåede ikke frem til noget møde den aften. I stedet havnede jeg i en 3 meter dyb grøft. Ganske fortumlet, nærmest bevidstløs lå jeg der en times tid, inden jeg kom så meget til mig selv og fik samlet mig så meget sammen, at jeg på alle fire kunne kravle over vejen og indad en port i en bondegård, der heldigvis lå i nærheden. Konen modtog mig med stor bestyrtelse, blødende som jeg var,

med en flækket underkæbe og ude af stand til at kunne give nogen større forklaring. Men det var vist heller ikke nødvendigt. Hun har sikkert forstået mig; for et par dage efter kom jeg rigtig til mig selv på Nykøbing sygehus, hvor jeg lå af hjernerystelse i 3 uger og indbunden som efter et voldsomt slagsmål.

Der var også mange glæder ved dette arbejde, og jeg har aldrig fortrudt det, fordi det kom mig til så megen nytte senere hen i livet. Samtidig erfarede jeg, at det egentlig er rent utroligt, så lidt mange ved om hele det offentlige livs forvaltning. Når jeg kom til København, var mit kæreste besøg altid på Arbejdernes Oplysningsforbunds kontor, for her at studere alle de mange grundbøger for udarbejdelse af foredrag og emner til studiekredse. Efterhånden anskaffede jeg mig selv mange af de bøger, og det var med særlig glæde, jeg satte dem ind på min boghylde.

Fiskeriets udvikling

I disse år var der et godt sildefiskeri om efteråret udenfor Isefjorden, men silden var ikke meget for at sætte næsen indenfor Spodsbjerg. Skulle vi have fat i silden, måtte vi på togt i Kattegat, og vort fartøj var i virkeligheden for lille til dette fiskeri med op til 36 garn.

Her i Kattegat drev vi nu med garnene eftersom strømmen var, d. v. s. at der i hver ende af garnene var bundet en lille træ- eller bliktønde, der hævede dem op fra bunden. Det var et spændende fiskeri, og hvis ikke det kulede alt for meget, var vi tit nysgerrige og halede en gang imellem båden hen til garnene, som gerne lå 30 meter fra i en trosse, for at se om der var fangst. Var det tilfældet, og tegnede udbyttet til at blive godt, blev humøret hurtigt højt, men så meget desto mere faldt det, hvis det modsatte var tilfældet.

Når jeg mangan en nat sad i "Jenny"s lille lukaf med en osende primus og en eller anden bog som underholdning, alt imedens jeg jævnlig kiggede op for at forvise mig om, at vore lanterner brændte, og ingen sejler var i nærheden, løb tankerne tilbage

i halvfemserne, da jeg i min sejltid i frisk kuling gik ned igennem Kattegat og passerede de mange hundrede lanternevagere, som stod ved garnlængderne. Da tænkte jeg: hvorledes fik de slæbt fartøjet frem for en samlet garnlængde af op til 2000 meter imod vind og sø alene ved håndkraft? Bådene var allerede den gang på indtil 10 tons og havde en længde op til over 30 fod. Det ville være umuligt at tænke sig dette slid nu. Nu om stunder går det lettere med at hale garnene ind ved at man kun tager det slække, medens motoren gør resten af arbejdet.

Drivgarnsfiskeriet var selvfølgelig begrænset med et lille fartøj som "Jenny". Vi måtte gerne indrette det således, at hvis det var eller så ud til at blive dårligt vejr, at vi kunne have god vind til fjorden. Søvn blev der ikke meget af, for vi begyndte tit at hale garnene ved 1—2 tiden, og hvis vinden ikke var altfor ugunstig, gik vi ofte til Holbæk med sil-den og afsatte den til vor egen salgsforening.

På turen ud igen røgtede vi så gerne vore ålebundgarn, som var anbragt langs kysten i nærheden af hjemmet, og som vi nu efterhånden havde fået forøget betydelig. Tørring af vore sildegarn foregik som regel kun hver anden eller tredie dag. Havde vi kun nogle få kasser sild, blev vi tit i Hundested havn for at spare den lange sejlsads.

Det var interessant at opleve det liv, der udfoldede sig i havnen. Der kunne ligge op til et halvt

hundrede, tit endda flere fiskerbåde med garnene fulde af sild. Lange rækker af hestekøretøjer holdt her for at få sild i vognen, som blev afsat til landboerne i Nordsjælland. Som hver egn og landsdel har sine skikke, var det her almindeligt, at gårdene købte flere kasser efterårssild til nedsaltning, husmændene noget mindre. Kogt sild og stuede kartofler var en traditionel middagsret den gang. Hvorledes dette er i dag, ved jeg ikke.

Dette sildefiskeri har foregået fra gammel tid hvert eneste efterår. Det gentog sig for hele Nordsjællands vedkommende: Gilleleje, Hundested, Lynæs, Sjællands Odde o. s. v., og det samme var tilfældet med Bæltfarvandene.

Før jeg selv begyndte at tage del i det, vidste jeg egentlig temmelig god besked med, hvorledes det havde ligget tilbage i tiden. Min far havde nemlig fisket fra Hundested først i 1860'erne, og han havde fortalt mig så meget her fra. Han tjente den gang hos en fisker, der hed Jens Knap, og far blev derfor altid kaldt for Jens Knaps Hans dengang. Havn var der ikke noget af, men bådene, som forholdsvis kun var små og åbne, måtte hales på land.

En efterårsdag i 1929 var vi løbet ind i Hundested havn og var blevet tidlig færdig. Jeg havde taget en lille tur ud på Spodsbjerg, hvor jeg havde udsigt over det meste af Hundested by og de 3 store havne, som nu lå fulde af store moderne fiskerbåde med kraftige motorer. Jeg tænkte: hvilken forskel fra

den tid far fiskede her, da der kun lå nogle få strå-
tækte huse på den nøgne strand, og beboerne var
bundfattige mennesker.

Som jeg stod her på Spodsbjerg bakke og så ud
over det smukke landskab med de mange nybyg-
gede huse med de røde tage langt i det fjerne mod
sydvest, hvor Isefjorden strakte sig op, kunne jeg
lige skimte mit eget lille fiskerhjem imellem de to
skove. Jeg kom til at tænke på en bog, jeg fandt i
fars gemmer efter hans død i 1927 blandt socialde-
mokratiske blade helt tilbage fra 1876. Bogen havde
han fra den tid, han fiskede fra Hundested. Den
havde interesseret mig meget, fordi den fortalte om,
hvordan det var i gamle tider. Den var skrevet i
1853 af fyrinspektør Mathiasen på Hesselø efter den
store katastrofe, der ramte Halsnæsfiskerne, og jeg
tager nu lidt af denne bogs indhold:

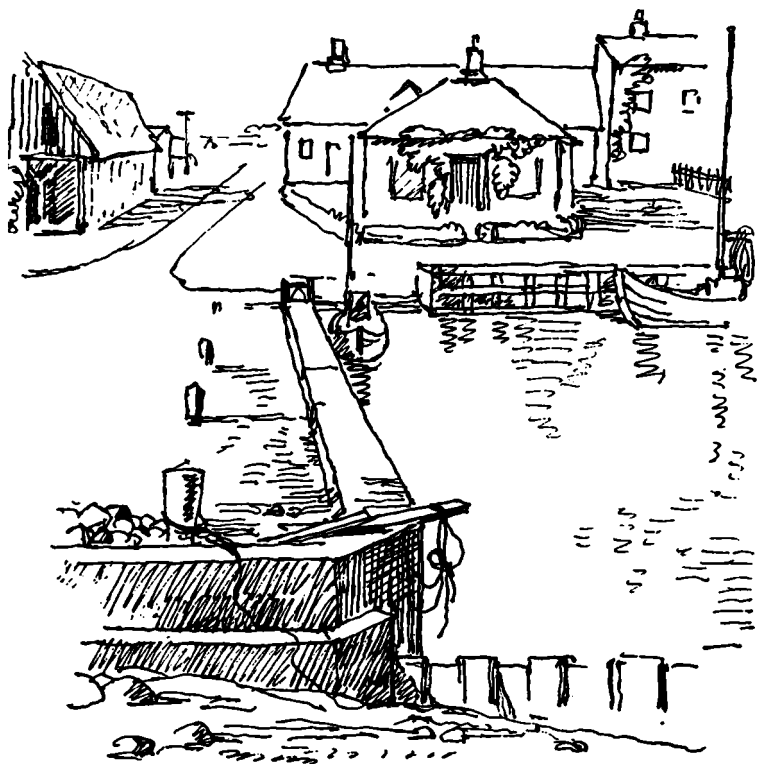
“I Efteraaret 1852 var Sildefiskeriet yderst daar-
ligt, ja saa elendigt, at da man naaede Midten af
September Maaned, havde mange af Fiskerne ikke
endnu faaet saltet Sild til Vinterbrug. Under al-
mindeligt Fiskeri vilde allerede de fleste Baade væ-
ret lagt op før Oktober Maaned. Men netop i dette
Efteraar maatte Fiskerne fortsætte for at erhverve
sig lidt Sild til Salg og om muligt lidt Sild til det
nødvendige Forraad.

Den 2. Oktober om Morgenen blæste det en tem-
melig haard sydlig Vind, der senere paa Dagen
drejede mod Sydøst. Senere paa Eftermiddagen be-

gyndte det at regne, og Vinden drejede atter mod Syd, og samtidig med Regnens Ophør flovede Vinden af, men ved Solnedgang friskede denne igen. Der var nogen Vaklen hos Fiskerne, om man skulde stikke til Søs under de urolige Vejrforhold; men først efter at en af Baadene var gaaet ud, fulgte flere efter, og ialt 23 Baade stod ud og fandt sin Sætteplads for deres Redskaber imellem Hesselø og Landet.”

Ja, således har det altså set ud for disse fiskere, da vinden kl. 11 om aftenen gik over i vestnordvest og med en pibende storm. Flere end 100 mand var nu ude på søen i dette vejr, og bådene var som sagt små og åbne. I denne beretning, som skildrer hin ulykkesnat, fortælles der videre: “Alle de Fiskerbaade, som laa ved Lynæs Strand hin Nat, blev kastet paa Land og slaaet i Stykker. Og medens alt dette Bjergningsarbejde stod paa, bredte Angsten sig for dem, der var derude, hvor mange vilde komme tilbage? Henimod Morgenstunden flovede Vinden noget af, og der begyndte atter et Haab at tændes i det lille Fiskerleje.

Om Aftenen den 3. Oktober kom først den første Efterretning til Lynæs, at nogle Baade var kommet ind til Helsingør, men Sorg og Glæde blev først efter flere Dages Forløb til Vished blandt Familieerne, da det endelige Budskab forelaa. Ulykkesnatten havde krævet 47 Fiskere Livet, de 10 Baade var forlist, nogle enkelte af disse fandtes ituslaaet langs

Nykøbing havn.

Kysten, atter andre forsvandt fuldstændig. Halvde-
len af de forulykkede blev dog efterhaanden fundet
saavel paa den danske som den svenske Kyst. Men
længe efter denne frygtelige Ulykkesnat kunde man
se de forulykkedes Efterladte vandre langs Strand-
kanten fra Halsnæs til Gilleleje, for muligt at finde
Liget af deres kære eller Vraggoods fra Baadene.”

Ja, det var en meget stor ulykke, der her ramte
Halsnæs for 100 år siden, og der var ingen forsik-
ringer eller hjælpemidler, som vi kender det nu,
men kun fattigvæsenet at holde sig til, når nøden
bankede på døren. Der blev dog senere landet over
indsamlet 10.000 rigsdaler for at afhjælpe den vær-
ste nød. Men i mange år stod den 2. oktober som det
mørke og triste minde.

Dette mørke billede kunne måske have været spa-
ret, men jeg synes nu, det giver stof til eftertanke,
når vi i dag står i et lunt styrehus med en god pibe
tobak og en kraftig motor, som støt arbejder os
fremad. Vi kan da rolig sige: “Lad det bare blæse.”
Det giver i al fald et billede af udviklingen fra det
tunge og besværlige og mere risikable til det i vore
dage lettere og langt sikrere arbejde.

Efter mit besøg på Spodsbjerg gik jeg tilbage til
havnen. Her var man nu i travl virksomhed med at
gøre klar til næste nats fiskeri. De både, som skulle
hen i Samsøbæltet, var allerede i færd med at sejle,
medens de både, som kun skulle ud imellem Hesselø
og landet, først gik et par timer før solnedgang.

På daværende tidspunkt var krisen allerede begyndt at sætte ind — ikke med hensyn til fremskaffelse af de nødvendige driftsmidler til fiskeriet, men på anden måde; for hele den erhvervskrise, der ramte Danmark først i 30'erne, føltes også af fiskeriet. Fiskepriserne kunne sammenlignes med landbrugspriserne. Jeg oplevede selv i 1931—32, at vi for fine ål kun fik 17 øre for pundet, og noget lignende lå det med flere andre fiskearter. Vi havde imidlertid for Holbæks vedkommende en væsentlig fordel hvad angik vores sildeeksport til de nordtyske silderøgerier.

I sin helhed var der tilbagegang i hele fiskeriets økonomi. Fiskeriets udbytte, der i 1929 lå på 38 mill. kr., var i 1931 kommet ned på 34 mill. kr. og sank i 1932 helt ned på 32 mill. kr. Men i 1933 kulminerede krisen, og der sporede en lille fremgang i det økonomiske udbytte. Kanslergadeforliget af 30. januar 1933 med sine 30 love på rigsdagen kom ikke direkte til at berøre selve fiskeriet udover kronens nedskæring, der fik lidt betydning for fiskeeksporten til England.

Men ad anden vej var der dog taget hensyn til fiskeriet fra statens side før Kanslergadeforligets vedtagelse. Fiskeriet lå den gang under ministeriet for handel, søfart og industri, som Stauning selv havde overtaget. Allerede i 1929 havde regeringen nedsat et særligt udvalg til at undersøge muligheden for fremme af dansk erhvervsliv, og man be-

skæftigede sig først med fiskerierhvervet. Det førte til 2 lovforslags gennemførelse. Det ene gik ud på, at der skulle oprettes et fiskeriråd, bestående af 7 medlemmer, hvoraf fiskeridirektøren skulle være formand. Rådets opgave var at følge udviklingen i dansk fiskeri samt at få afsætningen af fisk og fiskeprodukter såvel i ind- som udland fremmet så meget som muligt. Dette fiskeriråd har bestået indtil nu. Hvorvidt det har svaret til sin oprindelige hensigt, har jeg haft mine tvivl om, efter at jeg senere fik direkte føling med dette. Loven angående fiskerirådet er jævnlig blevet forlænget, og i hele min rigsdagsperiode har jeg, hver gang den har været til behandling, henstillet, at fiskeriets andelsbevægelse også burde repræsenteres, hvad man aldrig har taget hensyn til. Ikke engang Bording var til at bevæge hertil.

Det andet lovforslag indeholdt en del bemyndigelser for fiskeriministeren f. eks. til at oprette et fiskerilaboratorium, hvad der glædeligvis blev en kendsgerning, som med tiden har været af overordentlig stor betydning for fiskeriet. Ministeren bemyndigedes også til at yde statsstøtte til propaganda for større forbrug og afsætning af fiskeriprodukter, bl. a. ved indarbejdelse af nye markeder.

I rigsdagssamlingen 1931—32 gennemførtes der et forslag om oprettelse af en fiskeribank for at lette fiskerne adgang til kredit. Fiskeribanken fik af statskassen stillet midler til rådighed for udlån

på indtil 14 mill. kr., endvidere kunne der udstedes statsobligationer. Jeg fik senere den glæde at blive medlem af bankens bestyrelse, og selv om det kun blev for en periode af 3 år, gav det mig et godt indblik i dens virksomhed, dens långivning til anskaffelse af nye fiskefartøjer med motor og til oprettelse af industrivirksomheder inden for fiskeriet. Da vi efter besættelsen oplevede den store pengeregighed i næsten alle landets banker, havde fiskeribanken ikke stor interesse som kreditinstitution for fiskerne. Men da pengeknapheden sidst i 40'erne atter satte ind, blev fiskeribankens udlån igen af betydning.

Der blev også ydet andre hjælpeforanstaltninger fra statens side for at mildne krisen for fiskeriet. I rigsdagssamlingen 1932—33 blev vedtaget en lov, som stillede 1,5 mill. kr. til rådighed som lån til vanskeligt stillede fiskere til anskaffelse af fiskeriredskaber. Disse lån kunne dog ikke andrage over 400 kr. til hver enkelt låntager. I samlingen 1935—36 gennemførtes en ny lov, der stillede 800.000 kr. til rådighed til samme formål som den forrige lov. Disse lån til fiskeriet hjalp for en del fiskerne over de vanskelige kriseår. På Isefjorden var der således mange, der gjorde brug af dem. I 1935 kulminerede krisen. Der viste sig nu en lille fremgang i udbyttet, og det blev jævnt stigende fremefter.

“Jenny” havde med tiden begyndt at mærke alderen og var nu ikke længere tidssvarende til vores

brug. Min søn Valdemar var gået ind som min faste medarbejder og medejer af fiskeribedriften. Han var blevet gift i 1925, og vi måtte bygge en forlængelse af vort lille hus til ham og hans hustru. I 1936 blev kølen lagt til en ny "Jenny", som stod sejlklar til 1937 om foråret. Men vi omdøbte den med det samme til "Isefjord". Vores nye båd var betydelig større og mere sødygtig. Vores gamle "Jenny" blev solgt. Det var med nogen vemod, jeg tog afsked med den gamle båd. Mærkeligt som man egentlig kan komme til at holde af en død genstand og betragte den som en god ven, men vi havde jo også taget mangen en tørn sammen i al slags vejr, ikke altid lige morsomme og ikke altid uden risiko, særlig på Kattegat, tit overlastet og efter fartøjets størrelse i alt for dårligt vejr. Men vi var jo kommet godt fra det hele og havde også tjent så meget, at vi kunne betale den nye "Isefjord" kontant. Den kostede 7.000 kr. I dag ville den koste 20 à 25.000 kr. Den gamle "Jenny" havde i 1902 kun kostet 580 kr.

Jeg var sammen med min søn gået over til mere og mere at fiske med faststående redskaber efter sild, makrel og ål. Det kunne ligesom bedre forene sig med mit omflakkende liv i mødevirksomhed end tilfældet var med de løse redskaber, ved hvilke især vejrforholdene må tages i betragtning. Man kunne også bedre have tilfældig hjælp til faststående redskaber, selv om han ikke var særlig fagkyndig.

Andelsfisk

Jeg var nu blevet formand for den socialdemokratiske forening (kredsorganisation) i Odsherredskredsen. Jeg var klar over, at her var et stykke arbejde at gøre, som nødvendigvis måtte beslaglægge en hel del af min tid særlig om vinteren ved siden af mit arbejde i Arbejdernes Oplysningsforbund. Jeg havde hæftet mig stærkt ved fiskernes højskolebevægelse, men jeg ønskede også at sætte mig lidt ind i arbejderbevægelsens højskole, og jeg deltog derfor i et par sommerkursus på Roskilde Arbejderhøjskole, hvor de timer, vi havde i organisationskundskab, var langt de bedste for mig.

Men også hele samlivet med de politiske meningsfæller var indholdsrigt, og mange af dem var trænet i foreningslivet, noget som desværre manglede indenfor fiskernes kredse, hvor jeg stadig havde min forbindelse.

I begyndelsen af tyverne rejste der sig i foreningslivet spørgsmålet om en sammenslutning af fiske-salgsforeningerne. N. S. Jensen og jeg havde flere gange berørt dette spørgsmål. Nu blev der indkaldt til et møde i København, hvor samtlige salgsfor-

eninger for Sjælland var repræsenteret. Det lykkedes også at forene en del af disse foreninger, og der var jo opgaver nok at beskæftige sig med. Først og fremmest en forbedring af forholdene ved Københavns fisketorv, og dernæst en stærk agitation overfor de sammensluttede foreninger om at forbedre kvaliteten af deres varer. Vi var jo ude for en meget stærk konkurrence fra de private fiskehandlernes side.

Men denne sammenslutning havde snart for ringe betydning, så i 1928 tog M. C. Jensen initiativet til at samle alle landets fiskesalgsforeninger i een landssammenslutning, således at vi nu kom op på et medlemstal af 32 foreninger. Som naturligt var, blev N. S. Jensen valgt til formand, og jeg selv har været et ret permanent medlem af bestyrelsen, kun med enkelte afbrydelser indtil nu.

N. S. Jensen døde i 1934. Han var en mand, jeg har lært en del af. Han var vel ikke den store personlighed, men han var fiskerne en god mand og ville altid deres bedste. Og selv om hans evner var begrænsede ligesom mine, så havde vi alligevel opnået noget sammen i de 26 år, vi havde kendt hinanden. N. S. Jensen havde en stærk vilje, der ofte hjalp ham til at få tanken gjort til virkelighed. Jeg har mange gange tænkt på de tider, da N. S. Jensen og jeg mødtes på Holbæk banegård eller i København i et eller andet ærinde, f. eks. engang for at opnå statstilskud til indplantning af fiskeyngel i Ise-

fjorden. Jeg var den gang ikke så begejstret for at træffe embedsmænd, for jeg syntes, jeg følte mig så underlegen; men N. S. Jensen gik på med frisk mod, og jeg støttede ham efter bedste evne.

Vort første besøg gjaldt som regel fiskeriinspektoratet, der havde lokaler i Vestmannagade på Islands Brygge, og hvor den tidligere fører af et af redningsskibene på Jyllands vestkyst, F. N. Mortensen, var ansat som inspektør. Denne institution var en forløber for det senere oprettede fiskeridirektorat. Mortensen var en praktisk mand, bl. a. fordi han ved sit tidligere arbejde havde haft en stærk tilknytning til fiskeriet.

For så vidt vi havde haft udbytte af turen, skulle vi derefter gerne ned ved Gl. Strand i nr. 44 og have en gang kogt saltet ål. Det var N. S. Jensens store livret. En af de første gange, vi var her sammen, kom jeg uheldigvis til at vælte smørkanden. "Ja," sagde Niels Søren, som han altid blev kaldt i daglig tale, "man skal jo være lidt vant til at komme sådanne steder som her!" Jeg har ikke siden væltet flere smørkander.

I 1934 kom jeg ind i Samvirksomheden for Fiskernes Salgsforeninger. Der var sket det, at efter N. S. Jensens død var Julius Sønnenes, Gilleleje, blevet formand, med hvem jeg fik et udmærket samarbejde lige til 1950, hvor jeg afløste ham som formand. De år der gik blev meget interessante arbejdsår. Jeg kan vist sige, at Sønnenes og jeg var

meget nær knyttet til hinanden. I 1935 havde vi sat alle vore kræfter ind på at organisere et fælles centralsalg i København, hvortil alle landets salgsforeninger skulle aflevere de af deres fisk, der var bestemt for det københavnske marked for derved at undgå de private fiskekommissionærer. Trods en meget omfattende agitation lykkedes det ikke. De enkelte salgsforeninger var bange for at afbryde deres gamle salgsforbindelser med de private handlende og stillede sig meget betænkelige over for de nye forslag. Også detailhandlen følte sig så stærkt bundet til de private fiskegrossister, at de ikke turde købe deres varer direkte fra fiskernes egen forretning. Vi måtte da foreløbig henlægge spørgsmålet, men fik dog midlertidigt gennemført den ordning, at en del salgsforeninger gik ind for at sælge deres fisk i kommission til firmaet Sejerbo-Jensen, Gl. Strand, og at nævnte firma kun beregnede sig en provision, der lå 4 % under det almindelige. Men selv om vi herved opnåede en vis fordel for de tilsluttede salgsforeninger, var det dog kun en del af det, vi ønskede, nemlig et selvstændigt handelsorgan.

Vi havde også opmærksomheden henvendt på det udenlandske marked for at komme i direkte forbindelse med de udenlandske importører; men først i 1942 lykkedes det at få selvstændig udførselslicens for de samvirkende salgsforeninger, først til Italien. Det foregik på den måde, at man ansatte salgsbe-

styrer Svend Andersen, Holbæk, til at fordele licensen til de enkelte foreninger. Senere fik vi licens og eksporttilladelse til England og de besatte zoner i Tyskland. Altså en direkte eksport uden om de danske eksportører.

Denne direkte eksport af dansk fisk svarede fuldt ud til hensigten, idet vi foruden at kunne afregne en forsvarlig pris til medlemmerne oparbejdede et reservefond, som tilfaldt landssammenslutningen.

Ud fra disse to ordninger arbejdede vi på at få bygget videre på den grund, der nu var blevet lagt. Forholdet var således, at Bornholm, der havde 15 salgsforeninger, ikke var med i vores landssammenslutning. Der skulle derfor iværksættes et agitationsarbejde på Bornholm for at få fiskerne her til at interessere sig for at samarbejde med det øvrige land. Selv om de var godt organiseret i forvejen igennem deres så velkendte Bornholmercentral, tog jeg dog gentagne gange til Bornholm dels til møde og dels for at tale med fiskerne selv om spørgsmålet.

Det lykkedes omsider at få bornholmerne med i fællesskabet, og vi begyndte nu at arbejde for et selvstændigt handelsorgan, der skulle omfatte dels det københavnske fiskemarked, dels en udbygget selvstændig eksportvirksomhed. Først i 1946 lykkedes det at få halvdelen af landets salgsforeninger til at levere 50 % af den fisk, de tilsendte København, til Dansk Andelsfisk, som blev navnet på handelsorganet. Vi var flere, der var gået stærkt ind for, at

der skulle leveres 100 % til Dansk Andelsfisk, for at man ikke med de 50 % som var fri skulle konkurrere med vores egen forretning. Men det var umuligt at få fiskerne med hertil for Københavnsmarkedets vedkommende, hvorimod det gik bedre for eksporten, der i sin helhed gik igennem Dansk Andelsfisk.

Med hensyn til centralsalget i København var det vor mening, at der her kunne indledes et samarbejde med Hovedstadens Brugsforening. — Vi havde mange forhandlinger med H. B., men desværre mislykkedes dette af to årsager. For det første var Dansk Andelsfisk som følge af, at vi kun var garanteret 50 % indsendt fisk fra vore medlemmer, ikke fuldtud leveringsdygtige. For det andet var vi til dels afhængige af den private detailhandler i København. Vi var altså for svage til at kunne gennemføre, at brugsforeningen skulle købe deres fisk direkte fra fiskernes egne salgsforeninger. Hvorvidt H. B. havde været i stand til at realisere tanken med oprettelse af afdelinger for detailfiskesalg i byen, har jeg selvfølgelig ingen mening om. De Samvirkende Salgsforeningers handelsorgan havde i det første år en afsætning på 9 mill. kr., begunstiget af gode eksportpriser. Desværre var det hele slået for stort op, så vi måtte likvidere efter et par års forløb med afskrivning af selskabets aktiver som tabte. Men håbet var dog ikke helt bristet, så vi fortsatte, og nu ser det heldigvis ud til, at vi har fået en bedre

og betryggende plan over hele dette foretagende. Nu venter vi bare på at få alle Danmarks salgsforeninger med ind i handelsorganet, som jo er født af De Samvirkende Danske Andelsfiskesalgsforeninger, der har bestået siden sin dannelse i 1928, og som nu omfatter et halvt hundrede foreninger.

Skal vi til slut se tilbage på de 50 år, der er gået, siden andelstanken spirede frem inden for fiskerne, ja, så har vi egentlig ikke så meget at være stolte af i sammenligning med landbruget. Det skal ikke være nogen bebrejdelse, jeg retter mod de fiskere, som har tilsluttet sig denne naturlige bevægelse inden for fiskeriet. Jeg har jo haft rig lejlighed til i mange år at høre alle de klager og bebrejdelser over, at private fiskehandlere, grosserere og eksportører tjener alt for meget på fiskernes bekostning. Men hvorfor så ikke selv tage initiativet til at ændre dette ved selv at få hånd i hanke med afsætningen i stedet for den evindelige tale om udnyttelse o. s. v.

Det er interessant at have arbejdet med i denne bevægelse alligevel trods alle skuffelser, der skyldes fiskernes store betænkelighed over for andelsbevægelsen. 85 % af landbrugets produktion går igennem andelsforetagender, hvorimod fiskeriet kun har de 15 % af produktionen samlet på andelsbasis. Undersøger jeg nærmere, hvad disse betænkeligheder består i, er jeg kommet til det resultat, at vi stadig mangler tillid til fællesskabet. Vi kan

ikke gøre os fortrolige med den solidaritetsfølelse, som er nødvendig for andelsbevægelsen.

Fiskerne er efter min opfattelse alt for ensidige på dette område. Mange har desværre endnu den opfattelse, at deres eneste opgave er at stille fisken op på kajen og så af sted igen efter ny fangst. Salget af fangsten lader han andre om. Landbruget har som nævnt et helt andet syn på denne side af sagen, og når de har fået det, må jeg her gentage, hvad jeg tusinde gange har fremhævet ad andre veje. Det er den danske folkehøjskole, der har været løftestangen i landbrugets andelsbevægelse. Det er bl. a. derfor stadig en af mine livsopgaver aldrig at blive træt af at arbejde for, at fiskerne må samle sig under oplysningens fane.

Rigsdagen

I 1936 fik jeg mit livs allerstørste overraskelse. Jeg blev rigsdagsmand. Før valget var jeg af min valgkreds blevet foreslået som kandidat; men der var vel ingen, der virkelig ventede, at jeg skulle blive valgt — allermindst mig selv. Det var uden håb eller spændte forventninger, jeg rejste til Roskilde til prøvevalg. Det var i hvert fald ganske udelukket, at min politiske karriere ude i det offentlige liv kunne give mig chancen for at opnå et valg. Men dagen før selve valgdagen skete der alligevel et mirakel, idet jeg blev opstillet på en sikker plads.

Nu tror jeg nok, at min gamle styrmand Jens Smørum havde udfoldet megen energi for mit valg, i hvert fald holdt han en varm anbefalingstale, støttet stærkt af nu afdøde folketingsmand Fr. Andersen, Kalundborg. Uden deres indsats havde jeg vel næppe opnået valg; men meget andet spillede også ind. Fisker Chr. Ludvigsen, Jyllinge, der var den eneste fisker i den socialdemokratiske rigsdagsgruppe, var trådt tilbage i 1935, så partiet havde nu ingen fisker på rigsdagen. Venstre havde derimod som før nævnt M. C. Jensen i landstinget. Også det

har vel spillet ind. På valgdagen blev jeg valgt som 5. medlem for 2. landstingskreds, og der var da lige bestemt gået 50 år, siden jeg lagde ud som skipper på den gamle træsko ved Hølkerup strand.

Ja, nu skulle jeg på en måde gå om bord i et stort statsskib som en ganske almindelig matros. Det var altsammen kommet så overraskende for mig. Mine tanker kredsede kun om det samme problem. Ville jeg kunne klare det omfattende arbejde, der blev pålagt mig? Jeg har aldrig hørt til de mennesker, der tror ret meget om sig selv, tværtimod har jeg vist nærmest lidt noget af mindreværds-komplekser. Og så dette, at det hele kom så uventet på mig og forresten også for mange andre. Det radikale Venstreblad i Holbæk amt skrev, at jeg var kommet som en komet på himlen og var pludselig faldet ned, hvilket i og for sig var rigtigt nok.

Jeg gjorde mig også mange tanker om, hvordan jeg skulle overkomme at passe mit fiskeri med den nye "Isefjord". Nu måtte jeg ialfald antage min søn som en slags underdirektør, hvilken opgave jeg vidste, han også kunne påtage sig. Jeg måtte selvfølgelig ved siden af have mig en fast mand hele året, som skulle erstatte min arbejdskraft, når jeg var optaget af mit rigsdagsarbejde. Og det gik forresten udmærket altsammen. Så snart jeg kom hjem, tog jeg støvler og tjæretøj på som altid; for arbejde var der nok af. Og jeg ville ikke have, at nogle skulle sige om mig, at jeg var blevet for fin

til håndens arbejde. Jeg ønskede også vedblivende at have direkte føling med det praktiske liv.

Jeg havde kun været få dage på rigsdagen, da min partigruppe gav mig ordførerskabet i et fiskerispørgsmål. Jeg havde selvfølgelig som andre nybakte rigsdagsmænd nedskrevet min tale fra ord til andet, før jeg gik op på talerstolen.

Var jeg nu nervøs? Ja, lidt måske, men da ikke i sammenligning med hvad jeg var, da jeg skulle holde min første tale på fiskerhøjskolen i Kerteminde. Jeg vidste på forhånd, hvad jeg ville tale om. Det var noget, jeg havde kendskab til, og som for en stor del var taget ud fra mine egne erfaringer. Men ganske vist var den forsamling, jeg stod overfor, et andet publikum end ved de almindelige møder ude i landet, jeg havde talt til. Jeg vidste, det var en skolet forsamling, der skulle lytte. Ja, lytte. Det er vist egentlig ikke så meget, der bliver lyttet på rigsdagen fra medlemmernes side. Men når det er et helt nyt medlem, vækker det altid lidt mere opmærksomhed. Det hele forløb nu ellers efter min mening helt godt, og da jeg atter kom tilbage til min plads, lå der en bunke 2 og 5 ører. Det er en almindelig skik inden for vores parti, at der bliver ydet et lille bidrag ved en partifælles jomfrutale.

M. C. Jensen, der var venstres ordfører i fiskeriets sager, gav mig til dels ret i mange af de tanker, jeg fremsatte i min første tale, ikke alene vedrørende lovforslaget, men også om fiskeriet i almindelighed.

Ved landstingsvalget havde socialdemokratiet og det radikale venstre fået flertal i tinget, hvad de to partier havde haft i folketinget siden valget i 1929, hvor de havde dannet regeringen Stauning-Munch. Majoriteten i landstinget bestod kun af een stemme, foruden at den færøske landstingsmand Povl Niclasen, havde tilmeldt sig den socialdemokratiske valggruppe.

Da jeg her nævner Niclasen, vil jeg bemærke, at han blev en af mine bedste kammerater på rigsdagen, en yderst behagelig og sympatisk personlighed, jævn og ligetil. Og når jeg fremhæver denne mand, er grunden vel den, at vi altid kunne finde så meget at tale om; for da jeg ikke havde noget dybtgående kendskab til det færøske fiskeri, var det for mig af stor interesse at få et indblik i de forhold, de færøske fiskere levede under. Til gengæld var Niclasen meget interesseret i de danske fiskeres forhold, ikke mindst i mit eget fiskeri, fjordfiskeriet. Jeg fik også Niclasen til at rejse med mig hjem, bl. a. for at tale i Egebjerg forsamlingshus om det færøske folkeliv, hvad der blev påhørt med dyb interesse af en stor forsamling.

At socialdemokratiet og det radikale venstre havde fået flertal i landstinget bevirkede, at vi besatte formandspladserne i udvalgene. Når det drejede sig om udvalgsarbejde indenfor mit ordførerskab, og jeg blev formand, da kom det mig i høj grad til nytte, at jeg havde deltaget så meget i studiekreds-

arbejdet og kendte lidt til formen for at lede et møde.

Jeg var naturligvis klar over, at de øvrige udvalgsmedlemmer ikke kunne være inde i de mange enkelte forhold, hvor det drejede sig om redskaber, konstruktioner og fiskemetoder, om skovlvod, brislingetrawl, maskestørrelser o. m. a. Jeg ville nu helst, at vi alle skulle vide besked om, hvad vi arbejdede med. Derfor medbragte jeg til flere af disse møder små modeller af både og redskaber, som jeg selv havde lavet af papir, for at skabe en bedre forståelse af det hele. Jeg var heller ikke bange for at tage en ål, en skrubbe, en rødspætte eller en brisling med i min mappe til København for at vise medlemmerne de forskellige fiskearter, så de kunne se forskellen på en blank eller gul ål eller fladfisken i yngledragt eller forskellen på en brisling og en lille sild. Alle de mange små demonstrationer vakte både interesse og munterhed hos medlemmerne. I flere tilfælde søgte jeg at gennemføre, at vi også kom uden for rigsdagens mure for at bese fartøjer og redskaber på nærmere hold som et supplement til det rent teoretiske kendskab.

Men det var ikke alene dette udvalgsarbejde, som altid var interessant; men meget andet spillede ind i mit nye liv, og mange morsomheder kom jeg ud for. Da jeg lige var kommet ind på rigsdagen, troede jeg, at jeg kunne overkomme at gennemlæse alt det stof, et rigsdagsmedlem får udleveret, og samtidig

sætte mig ind i alle lovforslagenes enkelte paragraffer.

En dag, som jeg sad og rev mig i håret af spekulation over, hvordan man egentlig skulle forstå alle disse enkeltheder i lovforslagene ud over fiskeriets, som jeg jo nok kunne klare, kom M. C. Jensen hen til mig, slog mig på skulderen og sagde: "Hør, Severin Hansen, hvis du bliver ved med al den læsning, ender du til sidst på en tosseanstalt!" Det blev nu sagt i en spøgefuldstone, men gjorde måske alligevel sin gavn. I hvert fald blev det mere klart for mig, at alt det læsestof, et medlem af rigsdagen får adgang til, måtte sorteres en hel del.

Jeg samlede mig nu særligt om, hvad der berørte kommunalpolitiske forhold, sociallovgivning, skoleforhold, skatteproblemer og så naturligvis fiskerilovgivningen. Her var altså nok at varetage i alle måder, og havde man en ledig stund, om den var nok så lille, var den godt anvendt på rigsdagens bibliotek, hvor man forøvrigt kunne få alt at vide imellem himmel og jord. Ja, blot man kunne rumme det i ens hjerne, som jo altid for mit vedkommende har været stærkt overlæst. Det virkede som en lægende balsam på hovedet, når jeg kom hjem til Hølkerup strand og fik hverdagstøjet på og kom ud på fjorden og fik et friskt saltvandssprøjt i ansigtet.

Men alligevel har jeg følt mig meget lykkelig over, at mit parti viste fiskeriet den store interesse, at også dette erhverv fik sin repræsentation på rigs-

dagen. For mig var de første år i virkeligheden en art politisk skole, hvor mange afgørelser skulle træffes. Det varede nu ikke så længe, før jeg følte mig hjemme. Kammeratskabet, uanset partihensynet, lærte mig meget. Det værste for mig, og det som jeg egentlig ofte var lidt bitter over var, når nogle af mine kammerater var i tvivl om, at jeg nu virkelig også var fisker af andet end af navn. Jeg mødte mange spørgsmål som: "Har du været ude med medestangen i søndags, du ålestanger?" Jeg tog det selvfølgelig udadtil som en spøg, også når Johs. Strøm sagde: "Godaw Skipper Skræk! Hvordan tror du rødspætterne gror?" Det har derfor altid været en stor glæde for mig indenfor hele min rigsdagsperiode, når nogle af mine kammerater aflagde mig et lille besøg i fiskerhytten ved Hølkerup strand og undertiden tog med ud på en lille rask fisketur for at stifte nærmere bekendtskab med vores fiskebedrift. Så talte de aldrig mere ironisk om medestang og ålejern. De havde nu set mig i det praktiske arbejde, ofte indsmurt i olie og tjære og var nu blevet overbevist.

Men selv om der herskede det allerbedste fællesskab og kammeratskab på rigsdagen, var det alligevel helt umuligt at lære alle disse mennesker at kende på nærmere hold. Nogle kom man aldrig på talefod med udover et venligt goddag, men andre blev man hurtigt fortrolig med. Blandt disse vil jeg nævne nu afdøde borgmester Niels Nielsen, Rønne,

som ved lodtrækning kom ind på rigsdagen samtidig med mig.

Vi kom meget hurtig i forbindelse med hinanden som følge af, at han fra de bornholmske fiskere fik mange henvendelser fiskeriet vedrørende, og da jeg var eneste partifælle, der var fisker på rigsdagen, gik han altid til mig med disse spørgsmål. Jeg havde ganske vist den gang ikke så stort kendskab til fiskeriet på klippeøen, men vi kunne dog alligevel hjælpe hinanden, og når det drejede sig om forhandlinger med de forskellige embedsmænd i ministeriet, skulle jeg altid med, for så vidt det havde noget med fisk at gøre.

Men Niels Niensens og mit samarbejde indskrænkede sig ikke alene til rigsdagen, det gik videre til Bornholm. Jeg havde flere gange overfor ham beklaget mig over, at jeg kun en tilfældig gang havde aflagt besøg på øen, hvortil han svarede, at det kunne jeg nemt oprette ved at tage en tur med ham hjem og være hans gæst i nogle dage. Jeg modtog med glæde dette meget elskværdige tilbud.

De dage på Bornholm blev en stor oplevelse for mig. Vi kørte bogstavelig talt hele øen rundt og kom til så godt som alle øens fiskerihavne. Alle fiskerne kendte borgmester Nielsen fra Rønne, og samtalen kom hurtigt i gang alle vegne. Jeg blev først ved dette besøg på Bornholm rigtig klar over, hvad Niels Nielsen havde betydet, særlig for den by, hvor han havde været socialdemokratisk borg-

mester lige siden 1917. Skolevæsenet og forsorgen for de gamle havde vel nok haft hans største interesse. Således var vort besøg på byens alderdomshjem af dem, der satte sig fast i ens bevidsthed, selv om jeg med årene havde aflagt mange besøg på alderdomshjem landet over. Dette her var der noget ganske særligt over, rent menneskeligt set, fordi Niels Nielsen var både ven og virkelig kammerat med hver eneste en af de gamle, som havde til huse her. Han kendte dem alle af navn, og de kunne roligt fortælle ham både deres glæder og deres bekymringer, og han havde altid tid til at lytte.

Men det, der særligt fængslede mig, var, at flere af disse mennesker ved vor afsked spurgte Niels Nielsen om, hvornår han kom igen: "Ja! for nu er borgmesteren jo blevet rigsdagsmand og tillige en stor mand og må være meget i København, så nu får du vel ikke tid til at besøge os så tit?" Men Niels Nielsen fik nu altid tid til et besøg hos de gamle.

Mit første besøg på Bornholm skyldes altså Niels Nielsen, og på hans foranledning kom jeg herefter flere gange over til øen, dels til politiske møder, dels når det drejede sig om fiskeriet og dets andelsbevægelse, som var noget enestående her på Bornholm i forhold til det øvrige land, og som med tiden kom til at få så stor betydning.

I 1937 skulle der afholdes grundlovsmøder flere steder på Bornholm, og i den anledning bad Niels

Nielsen mig om at tale i Rønne, hvilket jeg selvfølgelig beredvilligt lovede. Dette grundlovsmøde var den hidtil største forsamling, jeg havde talt for, og jeg fik den glædelige overraskelse, at Niels Nielsen havde ladet optrykke en af mine sange, som mødet blev indledet med:

Når stormen den suser og farer vildt
og piber i vinver og sprækker,
da sidder den bonde så lunt og mildt,
kun lyden af vejret ham vækker.

Den var taget fra "Fiskernes Sangbog", som udkom sommeren 1936.

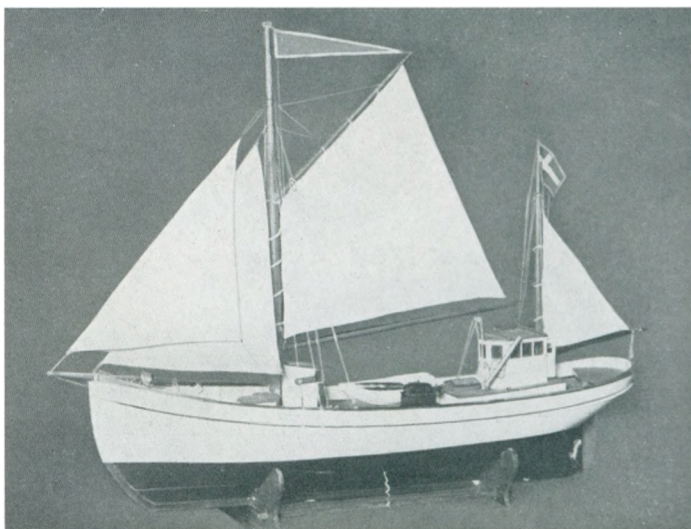
Islands somandsskole.

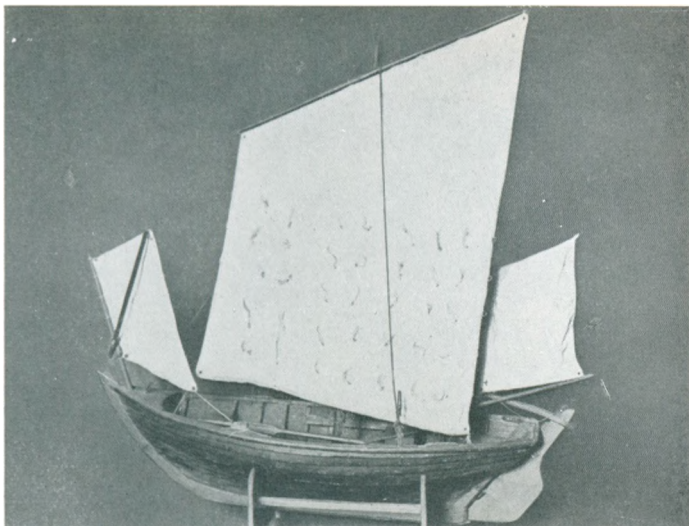
Fiskerhojskolen i Esbjerg.

Fiskeafdelingen i Fiskerimuseet.

Nordsøkutter, 1936. Model i Fiskerimuseet.

Bornholmsk ege, 1860. Model i Fiskerimuseet.

Yawl, 1900. Model i Fiskerimuseet.

Det første hold på højskolen i Kerteminde. I bageste række
Eli og Andreas Otterstrom.

N. S. Jensen, Holbæk.

Fiskernes sangbog

Jeg havde ofte følt, der manglede noget, når vi holdt møde inden for fiskernes kredse, for altid havde jeg været en elsker af sangen. Vel nok fordi vi sang ved enhver lejlighed i mit barndomshjem, og det fulgte mig senere, da jeg selv stiftede hjem og familie. Måske har jeg haft en særlig indstilling på dette område, idet jeg syntes, at der lå noget mere værdifuldt og løftende i sangen end i spillekortene, som jo i tidens løb har slået sangen ud i mange hjem.

I den mødevirksomhed, jeg havde deltaget i inden for husmands- og arbejderbevægelsen og ikke at forglemme højskolen, var sangen jo altid både det første og sidste. Det var, som man altid gennem sangen kunne tage noget med sig hjem, der kunne give stof til eftertanke. Alt dette gav mig efterhånden ideen til at forsøge at samle en sangbog tilegnet fiskerne. Det første, jeg gjorde, var at sætte mig i forbindelse med de digtere og forfattere, som havde beskæftiget sig med fiskernes liv og færden. Det var først og fremmest Thomas Olesen Løkken, Erik Bertelsen, Olaf Gynt, Eskildsen og Skjoldborg, der

allesammen beredvilligt ydede deres bidrag til sangbogen. Arbejderdigteren Oskar Hansens slagsang "Danmark for Folket" fik jeg også tilladelse til at tage med.

Det var noget af en oplevelse og en berigelse for mig at komme i nærmere berøring med de digtere, hvis sange jeg benyttede til bogen. Hostrups sange har jeg altid haft en særlig interesse for. Jeg ved ikke grunden, men måske skyldes det, at flere af dem er tilegnet folkehøjskolerne. I alle tilfælde benyttede jeg flere af dem i sangbogen. Hostrups søn var den gang præst i Rørvig, og jeg kom i forbindelse med ham. Han fortalte mig så meget interessant om faderens digtergerning. Thomas Olesen Lækken, hvis bog "Ny Baad i Hav" jeg med interesse havde gennemlæst som en fortræffelig roman, der fortalte om vestkystfiskernes kamp med havet, ydede også sit bidrag til bogens indhold med et par sange. Erik Bertelsen stillede sig også meget velvillig, endda med flere sange. Men vores bekendtskab blev ikke alene ved det. Om sommeren lå Bertelsen gerne og sejlede Sjælland rundt i sin sejlbåd, og det skete også, at han kom ind på Isefjorden og besøgte mig. Da han senere flyttede til Gilleleje og bosatte sig der, var det mig, der besøgte ham. Det var hos denne fiskerdigter, jeg første gang smagte havkat. Det var en fortræffelig middag.

Jeg luftede også mine tanker gennem fiskeripressen og bad fiskerne være mig behjælpelig ved at

sende mig eventuelle fiskersange. Resultatet udeblev ikke. Jeg modtog op imod 150 sange, de fleste hjemmelavede og lokalprægede. Men jeg måtte redigere dem en del om, før de kunne bruges. Foruden fiskersangene udvalgte jeg også en del af de efter min mening bedste folkesange. Jeg traf så den aftale med Dansk Fiskeriforening, at den skulle bcoste udgivelsen. Hvad der indkom ved salg af bogen gik til dækning af udgiften ved trykningen. Blev der noget overskud, skulle det gå til danske fiskeres efterladte.

Nu kunne fiskerne komme til at synge om sig selv, om deres eget daglige liv og færden, ganske som tilfældet var med arbejderne og husmændene. Fiskernes Sangbog blev meget velvilligt modtaget, og de første 4.000 eksemplarer blev hurtigt solgt, senere udkom et nyt oplag på 3.000, og i 1946 kom 3. oplag på 4.500, udvidet med 100 sange. Uanset hvem det er, der har foranlediget Fiskernes Sangbog udgivet, mener jeg, at den burde stå på enhver fiskers boghylde, netop fordi han kan forstå stoffet. Det handler om ham selv og hans hjem. Jeg fik megen glæde af denne lille sangbog; for den kom næsten ud i alle fiskeriforeningerne.

Agitationsmøder

På den tid blev jeg medlem af Dansk Fiskeriforenings hovedbestyrelse, og jeg fremsatte den tanke overfor formanden M. C. Jensen, om vi i forbindelse med De Samvirkende Danske Andelsfiske-salgsforeninger kunne arrangere nogle oplysende fiskerimøder rundt i landet dels om andelssagen og dels om fiskerilovgivningen.

Vi søgte i fællesskab fiskeridirektoratet om et statstilskud til dette formål, hvilket blev bevilget os. Det blev overladt til mig at udarbejde emnerne for disse foredrag, som fiskeriforeningerne frit kunne vælge imellem. Til min store glæde kom der mange henvendelser fra foreningerne, men spredt over det meste af landet.

M. C. Jensen og jeg delte foredragene imellem os, som vi var venner til, og vi havde nok at gøre i vinteren 1937—38. Jeg kan ikke sige det bestemt, men det forekommer mig, som om sangbogen satte en vis stemning over disse møder. Det var jo faktisk noget helt nyt i fiskernes mødevirksomhed at kunne synge om sig selv.

På disse møder havde jeg mange morsomme op-

levelser. Jeg husker således, at jeg en aften kom til en gammel kro, hvor jeg skulle tale ved et møde. Det var fastsat til kl. 8, og jeg kom $\frac{1}{2}$ time før tiden. Den gamle hyggelige krostue var fuldt pakket af fiskere. De fleste i strikkede, blå trøjer og indhyllet i en kvælende tobaksrøg. Jeg kendte ikke formanden, og ingen tog imod mig, hvilket jeg naturligvis tog fra den gemyttlige side. Jeg satte mig roligt på en bænk og tændte min pibe og ventede på, at formanden skulle komme, så vi kunne begynde mødet som aftalt. Imidlertid blev klokken 20 minutter over tiden. Endelig kom en mand hen til mig og spurgte, om vi ikke snart skulle begynde mødet. "Joh! Jeg har været klar længe," svarede jeg, "men der må da være en formand, der byder velkommen." "Ja," sagde han, "formanden er mig; men her plejer vi ikke at byde velkommen. Det må være dig, som gør det." "Ja, hvis det er almindelig skik her," svarede jeg, "så gør det ikke mig noget." Men jeg tænkte jo mit og syntes, at denne form for indledning var noget mangelfuld. Jeg bød altså velkommen, og mødet forløb udmærket. Jeg fik slet ikke lejlighed til at holde nogen egentlig indledning, for jeg blev ustandselig afbrudt af spørgsmål. Jeg spurgte stilfærdigt, om vi ikke kunne lade alle disse ligge, til jeg var færdig med mit foredrag, men det var der ingen stemning for. "Nej! Vi vil have svarene med det samme," udbrød de i munden på hverandre, "for ellers glemmer vi, hvad vi vil

spørge om.” Jeg fandt mig selvfølgelig i denne mærkelige mødeform, jeg var jo ikke kommet som lærer i mødekultur, selv om jeg til slut bemærkede, at det nu var en meget uheldig form, hvis man skulle have noget virkeligt udbytte ud af mødet. De lovede mig, at det nok skulle blive bedre, hvilket virkelig også skete.

Jeg havde et andet tilfælde ovre i Vestjylland. Jeg havde ikke fået noget at vide om, hvor mødet skulle holdes i den lille fiskerby, men jeg havde underrettet formanden om, hvilket tog jeg ankom med og bedt ham om at tage imod mig på stationen. Men der kom ingen formand. Jeg måtte så op-søge de forskellige mødelokaler i byen, og endelig fik jeg opsporet stedet, hvor mødet skulle afholdes. Det var på afholdshotellet, og der sad formanden. Han var ikke kommet ved toget, fordi han mente, at jeg nok selv kunne finde mødestedet, hvilket jeg altså også havde gjort, selv om jeg havde gået og turet rundt i 3 kvarter.

Jeg mindes også et forsamlingshus et andet sted. Det var det værste, jeg endnu havde været ude for. Væggene drev af vand og havde hverken puds eller kalk, nogle vindskæve bænke stod på gulvet, der var helt råddent og fuldt af huller. Man skulle passe på, at man ikke gik igennem. Den uhyggelige sal var omtrent fyldt af mennesker, og stemningen var udmærket. Jeg var kommet et godt stykke hen i foredraget og citerede Hostrups sang “Høje Nord,

Friheds Hjem”. Jeg var netop kommet gennem linjerne: “Det er tid at sener spændes, tid til stigen eller fald”, da pludselig bænken nærmest mig ramlede sammen, så flere af tilhørerne faldt på gulvet. I forbindelse med ordene i sangen vakte uheldet munterhed i salen, og det varede noget, inden der igen faldt ro over gemytterne. Jeg kom dog nogle år senere igen til samme sted; men da var der rejst et nyt og moderne forsamlingshus. Det glædede mig meget, for det var rigtignok hårdt tiltrængt.

Bortset fra disse fiskerimøder kom jeg selvfølgelig også ud til mange politiske møder, særlig de første par år jeg var på rigsdagen. Ikke fordi jeg var nogen stor politiker, men nærmest for at folk kunne høre og se giraffen. Det hørte jo ikke til hverdagsbegivenhederne, at fiskerne stak næsen frem i den offentlige politik. Og da alle politiske partier har til opgave at få så stor tilslutning som mulig, gjorde jeg jo også mit hertil på socialdemokratiets vegne.

I min barndom og tidligste ungdom havde jeg den opfattelse, at de fleste fiskere var meget konservativt indstillet og stemte på højre. Jeg har delvis forladt den teori og mener nu, at mange fiskere er venstreindstillet, men vel de fleste tilhører socialdemokratiet og det radikale venstre.

Sognepolitik

I rigsdagssamlingen 1937—38 skete der noget på rigsdagen, som havde min store interesse: den nye skoleordning, som blev gennemført i maj 1937 under undervisningsminister Jørgen Jørgensen. Jeg ventede, at denne skoleordning ville få afgørende betydning hjemme i min kommune, hvor jeg stadig var medlem af sognerådet. Vi havde hos os alle betingelser for at modernisere vort skolevæsen på en meget billig måde. Vi havde så godt som 3 nye forskoler og 2 gamle hovedskoler med tilhørende skolelod, der kunne sælges og realiseres, og de derved indkomne midler kunne bidrage til opførelsen af en moderne centralskole.

Men da vi fik spørgsmålet til behandling i sognerådet, gik det anderledes, end jeg ventede. Flertallet i rådet, særlig venstre, havde betænkeligheder med at påføre kommunen en udgift på 90.000 kr., som opførelsen af en centralskole ville beløbe sig til. Et enkelt medlem af venstre, fru Willemoes Andersen, støttede mig dog meget stærkt og syntes nu ikke, at denne så afgørende sag skulle henlægges, ikke mindst af hensyn til børnene.

Fiskerskjald i Landstinget

**Blandt de nyvalgte Landstingsmænd er
Fiskernes Digter, Severin Hansen fra Hølkerup**

Paa Søen, naar den skummer vred
og Severin er ude,
saa gynger Baaden op og ned,
man hører Stormen tude.
Men om hun kuler nok saa frisk,
saa vil han ikke svigte.
For kan man ikke fange Fisk,
saa kan man altid digte.

Han er et digterisk Gemyt.
Der sidder han med Bogen
foran sig i en lav Kahyt
og fanger Rim paa Krogen.
Med Digte fyldes snart hans Vod
om Torsk og Sild og Flynder
og Fiskerens den haarde Lod,
naar Severin begynder.

En vældig Fangst han bringer hjem
af større Vers og mindre.
I Stimevis de mydrer frem,
det kan man ikke hindre.
Alligevel han haabed tit
at blive noget større.
Og Fiskeren nu ogsaa sit
har faaet paa det tørre.

Nu er han blevet Landstingsmand.
Af Glæde maa han synge.
Men ogsaa dør en Fisker kan
let komme ud at gynges.
Skal under han med Skuden gaa,
han klager ej og klynker.
Sin Harpe Severin vil slaa,
naar han med Skibet synker.

Edvin

Spørgsmålet blev dog henlagt til næste møde, for at vi nærmere kunne overveje sagen; men resultatet her blev desværre blot en fornyet henlæggelse. Aldrig i hele min sognerådsperiode er jeg gået så bedrøvet hjem. Og endnu i dag er der ikke sket noget i sagen udover anlæggelsen af en ny idrætsplads, hvor den nye skole skulle have ligget. Men hvad bliver det til? Den gamle skole i Bråde, som jeg gik i, ligger der som altid, og ormene har snart ædt sig igennem alt træværket.

Jeg trak mig imidlertid tilbage som medlem af sognerådet. Ikke fordi skoleordningen ikke blev gennemført, men fordi det ikke var mig muligt at passe mit arbejde, så mine vælgere kunne være tjent hermed. Men hvad — socialdemokratiets mandat blev alligevel i familien, idet min søn Emil overtog det ved det følgende valg og har haft det siden. Jeg har således igennem ham altid lejlighed til at følge det kommunale arbejde i min hjemstedskommune. Der var nu også, efter jeg var kommet ind på rigsdagen, pålagt mig så mange opgaver der, og foruden var der det arbejde, jeg havde i vores andelssammenslutning og i Dansk Fiskeriforening, og samtidig var jeg stadig formand for kredsorganisationen og tilknyttet Arbejdernes Oplysningsforbunds arbejde.

Kort efter at jeg var trådt ud af sognerådet, rejste jeg sammen med bestyrer Svend Andersen fra vores salgsforening og redaktør Anders Finsing,

Holbæk, til Hamborg for at se den fiskeriudstilling, som man havde arrangeret her.

Udstillingen bar stærkt præg af det store søgående trawlfiskeri, som jeg egentlig ikke fik så meget ud af. Meget interessant at overvære var derimod et par fiskeauktioner i Altona. Vi fik her lejlighed til at se en hel del fisk, der var importeret fra Danmark, og hvis kvalitet stod meget langt tilbage i forhold til vore nabolande Sveriges og Norges. Så om ikke andet havde vi det at drage lære af.

Efter nogle få dages forløb rejste Svend Andersen og jeg nord på for at besøge de tyske silderøgerier i Eckernförde, Egersund, Rensborg og Flensborg, som vi fra Holbæk hvert forår sendte sild til. Vi havde ved dette besøg opnået et kendskab til disse røgerivirksomheder, der vilde have fået en stor betydning for fremtidens eksport af sild, hvis ikke krigen var kommet i 1939. Herved blev den handelsforbindelse afbrudt, som vi havde haft igennem så mange år, og den er aldrig kommet i stand senere.

Folketingskandidat

Da jeg kom ind på rigsdagen, var Chr. Ludvigsens søn, viceskoleinspektør Martin Ludvigsen, Kastrop, socialdemokratiets kandidat i Odsherredskredsen, men ved folketingsvalget i 1939 blev han syg, og jeg måtte erstatte ham. Jeg må indrømme, at jeg ikke var særlig glad for dette job; for jeg følte mig ikke stærk nok i en diskussion, og jeg havde en hård modkandidat i gårdejer Hans Clausager, der repræsenterede venstre, og som var blevet valgt i Odsherredskredsen siden 1920.

Jeg havde igennem årene fulgt alle vælgermøderne og kunne tit harmes over, som denne mand behandlede sine modstandere. Men Clausager var meget slagfærdig i sine replikker og fuld af vittigheder og meget gemytlig i hele sin adfærd. Der var aldrig kedeligt på de vælgermøder, for den radikale kandidat Peter Andreasen stod heller ikke tilbage i morsomheder. Ja — det hele kunne godt forme sig som en bedre teateraften. Efterhånden som jeg lærte Clausager nærmere at kende, kom jeg til at sætte stor pris på ham, ikke mindst for hans rent menneskelige egenskaber. Og jeg indrømmer, at han altid

behandlede mig meget loyalt, selv om jeg næsten hver aften måtte høre for, at jeg ringede med døds-klokken og samtidig var graver til min egen grav. Valget havde jo til formål at afskaffe landstinget.

Jeg vil lige standse ved en lille morsomhed fra et af vore vælgermøder. Venstre havde den gang store indre vanskeligheder på grund af L. S. bevægelsen, der var meget stærkt fremme i de år. Venstre skulle derfor føre sin politik således, at denne nye bevægelse med Knud Bach i spidsen, ikke skulle få nogen næring. Ude i mejerier, slagterier og landboforeninger var på daværende tidspunkt L. S. bevægelsen meget fremherskende på Nykøbingegnen.

På det vælgermøde havde en radikal gårdejer Kristoffer Danielsen, Rørvig sogn, med sit vælgerindlæg henstillet til Clausager om ikke at komme i for nær berøring med L. S.; for så kunne det jo godt ske, at han fik benene indviklet i trådene og til sidst faldt helt omkuld.

Da Clausager fik ordet igen, affyrede han følgende salut: "Til min gode ven Kristoffer vil jeg gerne sige: du skal ikke advare mig, for hvordan gik det dig ved den sidste generalforsamling i jeres slagteri? Der fik du jo en løkke omkring halsen og blev hængt. Det var meget værre, Kristoffer!" Forholdet var det, at Kristoffer Danielsen var stemt ud som formand for Nykøbing slagteri.

Dette var altså min første optræden som folketingskandidat, og glad var jeg, da kampen sluttede.

I 1940 var der opstillingsmøde i Odsherredskredsen om en ny socialdemokratisk kandidat, hvor jeg valgtes enstemmigt. Efter besættelsen var hævet og Danmark igen var frit, så vi kunne udskrive frie valg i oktober 1945, mødte socialdemokratiet med et nyt valgmanifest "Fremtidens Danmark".

Jeg fik en hård valgkamp, fordi alle de andre politiske partier var imod det program, vi fremførte. Venstre mødte nu med en ny kandidat, forstander Johannes Larsen, Thune Landboskole, og han og jeg tog hver eneste aften en dyst angående monopoler og truster i byggematerialeindustrien, særlig om cementfabrikkerne, kalkværkerne og teglværkerne, der efter det socialdemokratiske program skulle ind under samfundets eje.

Det afsnit i "Fremtidens Danmark", der angik fiskeriets fremtid, havde jeg været med til at udarbejde, og her var særlig lagt vægt på andelsbevægelsens betydning som middel til at bedre fiskernes økonomiske forhold. Her var også nævnt indkøbsforeninger, modernisering af fiskehandelen og samarbejde med brugsforeningerne. Meget andet angående fiskeriet var fremhævet, og også betydningen af en fiskerhøjskole var nævnt.

Et års tid efter folketingsvalget trak jeg mig tilbage som kandidat. Jeg havde ellers gerne ønsket at komme ind i folketinget, men med Odsherredskredsen var der ingen mulighed, selv om vi nu kunne præstere over 4.000 stemmer.

Den anden verdenskrig

Jeg havde i lang tid gået og spekuleret på, om det skulle være muligt at få bygget en lille fiskerihavn ved Hølkerup strand. De både, der efterhånden var kommet til her, var langt større end dem, vi havde før i tiden, så de kunne ikke længere hales på land. Fiskerne havde også fået flere og større redskaber, som var besværlige at føre i land på åben strand.

Da nu loven om offentlige arbejder og beskæftigelse af arbejdsløse var blevet vedtaget i rigsdags-samlingen 1940—41, mente jeg, at der her lå en mulighed. Først fik jeg min gamle ven, ingeniør Friis fra København, til at undersøge kystforholdene og udarbejde et projekt. Det kom til at ligge på 267.000 kr. Derefter forhørte jeg mig om, hvordan mulighederne lå hos de forskellige bevilgende myndigheder. Udsigterne her var ret gode, forudsat amt og kommune stillede sig velvillige. For kommunens vedkommende skulle sagen efter alt at dømme synes oplagt, idet vi havde mange arbejdsløse gående dengang.

Jeg forelagde derefter sagen for fiskerne, der naturligvis gav den fuld tilslutning. Vi var enige om

at yde et betydeligt tilskud til arbejdet. Vi fik arrangeret et møde med sognerådet, så vi kunne forelægge dem vor havnesag. Spørgsmålet blev straks, hvilke tilskud kommunen ville yde, og om den ville garantere for havnens vedligeholdelse. Det sidste spørgsmål blev det afgørende, idet sognerådet mente, at fiskerne selv måtte påtage sig vedligeholdelsen. Sognerådets holdning var og blev urokkelig på dette punkt, og så var jeg fuldstændig klar over, at det ikke nyttede at arbejde videre på sagen. Jeg havde haft med så mange havnesager at gøre, at jeg vidste, at en institutionsgaranti for vedligeholdelsen var den første betingelse.

Sognerådets afslag var en skuffelse for mig, men det er jo ikke den eneste, jeg har haft gennem tiden. Vi måtte altså fortsætte vort fiskeri fra åben kyst og stadig opleve de urolige og søvnløse nætter, når det stormede mod land. Ja, da jeg som barn sejlede med min træsko, tog jeg den gerne med hjem om aftenen, at den ikke skulle drive bort, men det lader sig ikke gøre med vor tids fiskefartøjer. Vi må lade dem ligge for anker og tage imod det vejr, der kommer, eller bringe dem til nærmeste havn, Nykøbing eller Holbæk. En havn har vi ganske vist senere fået her på kysten, men det blev nu en militær havn, idet søværnet byggede en sådan i forbindelse med søminestationen.

Virkningen af den anden verdenskrig begyndte nu at gøre sig gældende for fiskeriet. Der blev en

følelig mangel på såvel brændselolie som redskaber. Den 10. februar 1941 nedsatte ministeriet for landbrug og fiskeri et udvalg, der skulle være rådgivende med hensyn til rationering. Jeg var igennem Dansk Fiskeriforening blevet medlem af dette udvalg sammen med M. C. Jensen. Vort første møde fandt sted den 19. februar, efter at varedirektoratet havde udsendt spørgeskemaer til alle netfabrikker og vobindere, samt til alle, der handlede med disse varer. Det viste sig ved opgørelsen, at der kun var et halvt års normalforbrug af net og tvist, og af voldtov var der kun 15 % af et halvt års forbrug. Forklaringen var, at fiskerne straks efter krigens udbrud i 1939 havde opkøbt store partier, langt udover deres normale forbrug. Med andre ord, der havde fundet en større hamstring sted.

Der blev derfor på redskabsudvalgets første møde en langvarig diskussion om, hvorledes man skulle lægge planerne for en kommende rationering af de allernødvendigste redskaber til fiskeriet. I hovedtrækkene blev vi enige om at kunne give tilladelse til køb af net, svarende til 25 % af det årlige forbrug. For tovværkets vedkommende blev der ikke fastsat nogen bestemt regel, heller ikke for krogeliner og mindre partier bødetvist.

Der havde allerede på daværende tidspunkt været ført forhandling med tyskerne for at få nogle af disse varer til landet. Løfterne var gode nok fra den side, men de partier, vi fik, var langt fra, så

de dækkede den allernødvendigste vedligeholdelse af redskaberne. For mit eget vedkomende mærkede jeg særlig knapheden på redskaber, idet jeg ikke havde noget lager at tære på. Jeg havde altid haft det faste princip ikke at købe noget ind på forskud. Jeg var en stærk modstander af hamstring under nogen som helst form. Samtidig med denne redskabsmangel gjorde manglen på brændselsolie sig også stærkt gældende. I en lang periode var forsyningen kun halvdelen af det normale. Men til gengæld var fiskepriserne så meget desto bedre. Det samlede værdiudbytte af fiskeriet i 1939 lå på 44 mill. kr., og i 1942 var vi kommet op på 136 mill. kr. Gennemsnittet pr. kg. fisk var blevet 3 gange højere end i 1939.

Det var særlig eksportpriserne, der steg. Tyskland var hovedaftageren, men der var også gode eksportmuligheder til Italien. De høje priser bevirkede, at der herhjemme blev fastsat maksimalpriser på en del almindelige, gangbare fiskearter, der dog ikke var mindre, end at fiskerne kunne være tjent med dem. Jeg deltog altid i forhandlingerne i priskontrolrådet, hvor bølgerne tit gik højt. Man kunne altså ikke tale om nogen økonomisk krise for fiskeriet, men noget andet var den store fare, som alle de nedkastede miner rundt om i vore farvande frembød, og som havde til følge, at mange fiskere måtte bøde med livet — ikke alene under selve krigen, men længe efter dens ophør.

Fiskerhøjskolen i Esbjerg

I 1942 kom aftenskoleloven til revision på rigsdagen. Jeg havde i årene forud været opmærksom på den udvikling, aftenskolebevægelsen havde haft ude omkring i landet, uden at den i væsentlig grad havde berørt fiskerne. I vinteren 1941—42 havde der dog været afholdt en aftenskole på Sjællands Odde, som jo ikke helt var gået min opmærksomhed forbi, hverken ved dens begyndelse eller afslutning. De fag, man havde undervist i, havde også omfattet den rent praktiske undervisning som montering af fiskeredskaber og praktisk sømandskab, d. v. s. sejlsyning, splejsning af tovværk m. m. og endvidere navigation. Men der var ikke i den daværende aftenskolelov nogen lovhjemmel for at opnå statstilskud til lærerlønningerne for de undervisningstimer, der var i ovennævnte fag. I forslaget til den ny aftenskolelov havde man fået indført en bestemmelse om, at aftenskoler, der omfattede faglære for fiskerne, kunne komme i betragtning med hensyn til statstilskud til timelærere.

Da den nye aftenskolelov var vedtaget, forelagde jeg sagen i Dansk Fiskeriforening, og vi besluttede

her at gøre et fremstød blandt fiskerne for at skabe interesse for aftenskolerne. Vi udsendte et cirkulære til samtlige fiskeriforeninger her i landet, og jeg slog gennem radioen stærkt til lyd for, at fiskerne ligesom ungdommen inden for alle andre erhverv tog del i aftenskolerne. Det lykkedes for en stor del, idet der i vintrene 1943—44 og 44—45 kom omkring 30 aftenskoler i gang på de forskellige fiskerpladser landet over. Det samlede elevantal lå på ca. 600. I vinteren 1943—44 havde man i Esbjerg oprettet en dagskole og i Kerteminde en ungdomsskole, den sidste efter et særligt afsnit i loven om aftenskoler. Lærerne fra kommuneskolerne stillede sig meget beredvillige med hensyn til undervisning i fagene regning, skrivning, samfundslære o. s. v. Lodser, havnefogeder og ældre skibsførere, som havde eksamen i navigation, tog sig velvilligt af navigationsfagene, og angående de rent praktiske fiskerifag var der altid en eller anden fisker, som var perfekt i at undervise i disse.

Alt tegnede således meget lovende, og da vi stadig ingen højskole havde for unge fiskere, var der dog igennem aftenskolerne skabt en lille udvej. Men desværre, bortset fra de 3 første år efter den ny lovs gennemførelse, gik det jævnt tilbage med aftenskolerne for fiskerne. Ja, så langt, at vi kom helt ned på 5 skoler på en vinter. Selv rejste jeg meget ud til fiskeriforeningerne for påny at vække interesse for denne sag. Og det gjorde mig mere

end én gang i dårligt humør, når jeg omkring på havnene og fiskepladserne så de unge fiskere stå og klumpe sig sammen for at få tiden til at gå uden at tænke på videregående undervisning.

Jeg stod forresten engang i en fiskekutter, hvor der var en 3—4 unge mennesker samlet. Her berørte jeg aftenskolespørgsmålet, og den ene af dem spurgte: "Hvad skal vi egentlig lære?" Nu havde jeg i forvejen lagt mærke til, at der om bord ikke var en eneste tovværksende, der var takling på, kun knuder, og at flere af faldene (de reb, man hejser sejlene med) hang og daskede som kohaler, så jeg svarede: "Ja, om ikke andet kan I da lære at lægge noget om de tovværksender der; for som I har det liggende nu, er det en dårlig økonomi." De unge mennesker indrømmede selvfølgelig, at det var noget svineri, men hermed endte vor samtale.

I forbindelse med den nye aftenskolelov, blev spørgsmålet om oprettelse af en fiskerhøjskole atter rejst. Da Esbjerg Fiskeriforening i 1942 holdt 50 års jubilæum, blev spørgsmålet også rejst, og senere kom det frem i Vestjysk Fiskeriforening og blev diskuteret her. Endvidere havde professor Martin Knudsen rejst spørgsmålet i kommissionen for Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelse, men meningen var her, at det skulle være en art højere skole, noget i lighed med Landbohøjskolen. Samme år kom spørgsmålet frem til diskussion på Dansk Fiskeriforenings generalforsamling, hvor Martin Knudsen

stærkt anbefalede den højere skole med en undervisning, der skulle omfatte 3 vintre. Jeg for mit vedkommende frarådede denne skoleform. Jeg var af den formening, at det vi havde brug for i første omgang var en ganske almindelig højskole med almene fag for fiskerungdommen. Resultatet af forhandlingerne blev, at ministeriet for landbrug og fiskeri lod nedsætte en kommission, der kom til at bestå af følgende: Fiskeridirektør *Trolle Thomsen*, formand, kontorchef *B. Dinesen*, fiskeridirektoratet, direktør *H. Blegvad*, Biologisk Station, fhv. højskoleforstander *Poul Hansen*, statskonsulent *Johs. Novrup*, kontorchef *Ulrik Andersen*, finansministeriet, direktør *Claus Sørensen*, Esbjerg, fiskeskipper *Lauritz Thygesen*, Esbjerg, Vestjysk Fiskeriforening, fisker *M. C. Jensen*, Dansk Fiskeriforening, fisker *Severin Hansen*, Dansk Fiskeriforening.

Kommissionen søgte først at komme til klarhed over hvilken højskoleform, der var at foretrække. Flertallet gik her ind for en almindelig folkehøjskole, hvortil der skulle knyttes en fiskerifaglig undervisning. Den undervisning, der skulle gives, skulle på den ene side afpasses fiskerbefolkningens særlige forhold og erhverv, og på den anden side som på de andre folkehøjskoler søge at gøre de samfundsmæssige, nationale og åndelige værdier, der er det danske folks fælleseje, klare og virkelige for eleverne.

En sådan faglig folkehøjskole, der kunne påtage

sig begge disse opgaver, fandt man påkrævet, både fordi fiskerbefolkningens ungdom ikke i nævneværdig grad søgte de eksisterende folkehøjskoler, og fordi en tilstrækkelig erhvervsbetonet undervisning ikke lader sig gennemføre i aftenskoler og ungdomsskoler for fiskerungdommen, der både sommer og vinter er beskæftiget på søen i flere dage og uger ad gangen, og det på tider der ikke på forhånd lader sig overse og fastlægge.

I kommissionen var man altså enige om nødvendigheden af en skole for fiskerne, men med hensyn til skolens placering var der ingen enighed, idet der var meget delte meninger mellem de to hovedorganisationer. Der blev derfor nedsat et underudvalg bestående af kontorchef B. Dinesen og mig til at undersøge dette spørgsmål nærmere. Under kommissionens arbejde havde flere provinsbyer fremsat tilbud om velegnede bygninger for en højskole, således Esbjerg, Århus, Skagen, Fredericia, Vejle, Kerteminde og Skælskør. Her var altså nok at vælge imellem. Dinesen og jeg besluttede derfor at foretage en lille rejse ud i landet for nærmere at sætte os ind i disse tilbuds indhold.

Det var jo altså en ministeriel embedsmand, jeg skulle foretage denne rejse sammen med; men jeg havde da under min rigsdagsgerning fået noget mere kendskab til embedsmandsstanden og var efterhånden kommet til det resultat, at de på en måde vist ikke var mere end vi andre, og at vi ikke alene

var til for deres skyld, men gensidig kunne drage nytte af hverandre. De var mennesker ligesom os, og man kunne komme på talefod med dem uden at behøve at stå og dreje hatten i hånden. Dinesen havde jeg haft forbindelse med, siden han var blevet ansat i Fiskeridirektoratet, og jeg vidste på forhånd, at den lille tur, vi skulle ud på, ikke ville blive kedelig af den grund, at nu skulle der tales om højskole.

Vores besøg indskrænkede sig til Fredericia, Århus og Esbjerg. I Fredericia tilbød byen en bygning, der tidligere havde været benyttet som latinskole og som godt kunne indrettes til højskole. For Århus vedkommende drejede forhandlingerne sig om en bygning, der ejedes af kommunen og var bygget til højskole for methodisterne. Også den ville uden større bekostning kunne bruges til fiskerhøjskole. Dernæst gik turen til Esbjerg, hvor byens erhvervsråd havde vist stor interesse for at få fiskerhøjskolen til at ligge, ligesom der også fra pressens side var skrevet en del om sagen. Ja, man var endda så vidt fremme her, at byrådet på det kommunale budget havde opført 10.000 kr. som tilskud til skolens drift samt fremsat tilbud om byggegrund til en skolebygning. Et andet forslag var også fremme her, idet der i Sædding, et lille stykke nord for Esbjerg, var et hvilehjem, der både kunne købes og også med en rimelig bekostning indrettes til højskole.

Efter disse besøg kunne Dinesen og jeg roligt rej-

se hjem og aflægge beretning for den øvrige kommission, dog uden at det førte til enighed om, hvor fiskerhøjskolen skulle ligge. Og så var vi altså lige vidt igen. I hele denne mellemtid havde man i Esbjerg ad frivillighedens vej samlet ca. 65.000 kr. ind til hjælp til højskolens start. En ting var jeg klar over, at uden enighed imellem de to hovedorganisationer ville en fiskerhøjskole ikke få den betydning, som hensigten var. Vestjysk Fiskeriforening holdt på Esbjerg, medens Dansk Fiskeriforening ville have den lagt et mere centralt sted i landet. Jeg tror nu nok, at disse modstridende meninger gik tilbage til 1934, da Dansk Fiskeriforening blev sprængt, idet Esbjerg med flere fiskeriforeninger udmeldte sig og dannede en ny forening under det før omtalte navn, Vestjysk Fiskeriforening. Derfor kom der nu fra Dansk Fiskeriforening mange bemærkninger om, hvorfor vi nu skulle lade skolen ligge inden for Vestjysks område o. s. v. — For mig var sagen ikke øst eller vest, men jeg indså, at en så stor by som Esbjerg kunne virke uheldig på flere områder af en skoles opgaver. Fra den modsatte side holdt man på, at Esbjerg var Danmarks største fiskerby, og at man herfra ville kunne skaffe et betydeligt elevantal årligt, hvilket desværre senere viste sig at være en fejlregning.

Disse modstridende meninger fiskerne imellem forsinkede sagen i omtrent 2 år; men da indløb der atter fra Esbjerg et særligt tilbud. Byen ville købe

den tidligere arbejderhøjskole på Vardevej af Arbejdernes Oplysningsforbund og lade den istandsætte, hvad der var stærkt påkrævet, da tyskerne havde brugt denne til kaserne. Tilbudet var gældende overfor de to foreninger på den måde, at bygningen blev overladt til gratis afbenyttelse med uopsigelighed fra Esbjerg byråds side. Sagen havde hermed faktisk udviklet sig til enten en skole i Esbjerg eller ingen skole.

På et bestyrelsesmøde i Dansk Fiskeriforening i 1946 om foråret forelagde jeg hele spørgsmålet og mit eget syn på sagen. Efter en meget lang og vidtgående diskussion opnåedes der tilslutning til at gå ind for skolen i Esbjerg. Den fik også tilslutning på generalforsamlingen samme år. Endvidere blev man enige om at rette en anmodning til alle fiskeriforeningerne om at yde et tilskud til etablering af den nye skole, og der indkom ialt 19.000 kr. ad denne vej. Vi var nu efterhånden kommet så langt frem, at vi kunne vælge højskolens bestyrelse. Den kom til at bestå af 2 repræsentanter fra Vestjysk Fiskeriforening, fiskeskipper *Jens S. Christensen* samt foreningens formand *Lauritz Thomsen*, begge boende i Esbjerg; fra Dansk Fiskeriforening fiskeskipper *Adolf Jørgensen*, Skagen, samt mig, som blev formand for skolen. Esbjerg byråd havde 2 repræsentanter, socialinspektør *J. Jespersen* og landstingsmand *Jens Jensen*; endvidere fra Sømandsmissionen sømandspræst *Eilschou-Holm*, Kø-

benhavn, samt formanden for Fiskerhøjskoleforeningen, forretningsfører *Viggo Madsen*, København.

Men til etablering af en højskole, hvor man skulle begynde helt fra bunden, skal der bruges mange penge. En dag, da jeg gik på rigsdagen i dybe tanker over hele højskoleproblemet, fik jeg besøg af Dinesen. Han havde fået den tanke, at jeg som formand for skolen skulle tilskrive alle de kommuner i landet, som havde fiskere boende inden for sit område, om at yde et tilskud til etableringen. Jeg har egentlig aldrig været tilhænger af det meget tiggeri, men jeg tog alligevel med tak mod forslaget. Resultatet blev langt over forventning, idet der indkom 30.000 kr. På daværende tidspunkt var Erik Eriksen minister for landbrug og fiskeri, så jeg søgte ved enhver given lejlighed at påvirke ham, for at han igen kunne påvirke finansudvalget og endda selv gå stærkt ind for en bevilling til skolen. Og det lykkedes heldigvis også. Fiskerhøjskolen fik et statstilskud på 40.000 kr.

Nu havde vi endelig tilstrækkelige midler til skolens etablering og til en foreløbig driftskapital. Det var for mig en meget stor dag, da et mindre udvalg af bestyrelsen og jeg gjorde de store indkøb til fiskernes egen højskole hos Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Jeg havde engang før i tiden oplevet noget lignende omend unægtelig i den mindre stil, da jeg købte bohaver til mit eget

lille hjem i Hølkerup, og hvor jeg kun havde 100 kr. til rådighed. Nu var det jo et kæmpebeløb, der skulle regnes med.

Jeg har i det foregående nævnt forretningsfører Viggo Madsen fra Fiskerhøjskoleforeningen. Denne forening er en gammel levning fra de tidligere fiskerhøjskoler i Kerteminde og Snoghøj, og dens formål var ad frivillig vej at skaffe midler til understøttelse af trængende elever. Da skolen ophørte i Snoghøj, var der et restbeløb på 900 kr. i foreningens kasse. Det havde jeg nu min opmærksomhed henvendt på, ikke så meget på selve beløbet, men nærmest for at se, om der efter så lang sovetid var mulighed for at vække foreningen til live igen. Det lykkedes over al forventning, og da højskolen nu var blevet en kendsgerning, mødte en af de gamle veteraner fra den tidligere højskole, fhv. førstelærer C. C. Petersen, Dragør, der havde været den sidste formand for foreningen. Han gav os mange gode råd og vejlede os ud fra sine mange års erfaring. Et stort antal af interesserede for oplysningsarbejdet indenfor fiskerne samt fiskeriforeningerne tegnede sig som medlemmer. De indkomne medlemskontingenter udgjorde 3—4.000 kr. årlig og blev brugt til støtte og hjælp for at unge fiskere kunne komme på højskole. Det var hensigten at holde vinterskole for unge mænd og sommerskole for unge piger, akkurat som der havde været på Snoghøj, da den måtte ophøre. Endvidere ville vi for-

søge nogle kortere kursus for ældre fiskere. Alt i alt var således den ydre ramme i forsvarlig grad lagt udenom den ny fiskerhøjskole i Esbjerg.

Nu var det blot spændende, om fiskerne ville indse betydningen af skolens arbejde og slutte op om den. Jeg var nu ikke optimist, hvad det angik, idet jeg aldrig har sporet nogen overvældende interesse hos fiskerne, når jeg nævnede ordet "højskole". Jeg tog altså ikke nogen glæder på forskud, men jeg glædede mig meget på fiskernes vegne over det mål, vi var nået til, og over den store forståelse offentligheden havde udvist under hele denne sag.

Så oprandt en af de største dage i mit liv, den 3. november 1946, den ny højskoles åbningsdag. Der var da hengået 22 år siden flaget blev halet ned for stedse på Snoghøj. Men nu foldede sig atter et nyt dannebrog ud foran en ny skole. Som formand for skolen faldt det i min lod at byde den store forsamling velkommen, der fyldte hele foredragssalen. Jeg skammer mig ikke ved at indrømme, at jeg på denne store dag var stærkt bevæget. Jeg ønskede ikke at sige meget, men udtrykte blot min inderligste tak for al den velvilje og forståelse og hjertelighed, der var blevet udvist fra hele landet, og især fra Esbjerg by, som havde skænket os denne smukke bygning, tip top istandsat og til gratis brug for de to landsorganisationer. Esbjergs borgmester Høyer Nielsen, en søn af den tidligere omtalte borgmester Niels Nielsen i Rønne, erklærede skolen for

åbnet, og også landbrugs- og fiskeriminister Erik Eriksen talte ved den højtidelige lejlighed. Den danske fiskerhøjskole gik nu ind i en ny tid, og det var mit håb og vil være det fremdeles, at denne skole må få lov at leve og give de unge fiskere de nødvendige kundskaber, så de bedre kan klare sig igennem nye og vanskelige tider. En betingelse er selvfølgelig, at fiskerne landet over vil værne om skolens fremtid.

Alt tegnede så smukt, men vanskelighederne mødte snart op. Værst var det, at tilslutningen af elever, der den første vinter havde været på 46, efterhånden blev så ringe, at vi efter 3 års forløb måtte udleje skolen i sommerhalvåret til søfartsministeriet for vedblivende at få statstilskud. Nu holdes der skole for vordende sømænd i sommerhalvåret, hvad der selvfølgelig aldrig har været hensigten. Meningen var jo netop, at fiskerhøjskolen skulle være fuldt optaget af fiskerne selv året igennem.

For mig personligt har den føling, som jeg gennem de få år som formand har fået med fiskerhøjskolen, været noget af en oplevelse. Med den erfaring, som jeg gennem min tjeneste i det offentlige liv har erhvervet mig, har jeg selv haft en mulighed for at yde et lille bidrag til undervisningen på skolen. Ikke mindst har det været mig en stor glæde at vejlede de unge mennesker lidt i organisationsforhold og i lovgivningsarbejde, ganske særligt

angående fiskerilovgivningen. Det har også været mig en tilfredsstillelse at fortælle de unge mennesker om fiskeriets andelsbevægelse og søge at få dem til at interessere sig lidt mere for den.

I forbindelse med højskolen vil jeg gerne nævne et spørgsmål, der efterhånden fik min store opmærksomhed, nemlig fiskeribiologien. Efter min opfattelse er der udvist en altfor ringe interesse for den fra fiskernes side. Det har gennem årene været nogle af de mest indholdsrige timer, dem jeg har tilbragt på Biologisk Station i Charlottenlund. Med tiden fik jeg personligt kendskab til nu afdøde direktør, dr. phil. Harald Blegvad, som i et og alt var fiskernes gode og oprigtige ven. Han var tillige meget stærkt interesseret i alt, hvad der vedrørte oplysningsarbejdet inden for fiskerne, og derfor en oprigtig ven af højskolen. Vi fik ham til at udarbejde en ganske udmærket håndbog i fiskeribiologi, der kan benyttes i aftenskoler og studiekredse. En bog, vi på højskolen høster megen nytte og glæde af. Dr. Blegvad var et prægtigt menneske, og det var svært at forstå, at denne stærke og livskraftige mand så brat gik bort. Fiskerne og mange andre i fiskerkredse føler dybt savnet af ham. Hans charmerende og milde væsen, hans uselviske og retlinede karakter og hans enestående trofasthed vil aldrig blive glemt af os, som kendte ham og holdt af ham.

Fiskerimuseet

Noget efter at jeg var blevet indvalgt i Dansk Fiskeriforenings bestyrelse, valgtes jeg til formand for det udvalg, der førte tilsyn med foreningens museum. Jeg mindes engang, at Jeppe Akjær udtalte på et møde på Høng Højskole: "Hvordan skal vi egentlig kunne få det rette overblik over den udvikling, vi oplever, hvis vi ikke kan se noget af det, der ligger tilbage i tiden". Disse ord sagt af denne store digter, hvis bøger og digte altid har fængslet mig stærkt, blev som mejslet i min bevidsthed, og jeg har tit tænkt på dem i de mange timer, jeg har tilbragt på denne historiske samling.

Professor Arthur Feddersen lagde i 1888 grundlaget til samlingen, og senere har mænd som min gode og elskværdige ven, fuldmægtig A. Strubberg vist stor velvillighed og bistand, når det har drejet sig om modelsamlingen, såvel af fartøjer som af redskaber. Dr. H. Blegvad var også altid stærkt interesseret i de gamle ting, der i tidens løb har ophobet sig her, kommet stump for stump fra fiskernes hænder sammen med meget andet, der er skænket af folk med interesse for fiskeriet, et af de ældste er-

hverv i Danmark. Jeg må også i denne forbindelse nævne M. C. Jensen, der havde denne samling så kær, og som altid viste stor interesse. Og jeg vil også nævne den mand, som i de sidste 25 år har ført det direkte tilsyn med alle disse historiske ting, nemlig fhv. dækskonstabel N. A. Olsen. Han var blandt dem, der kom til skade ved Geyserykken i 1923 og var blevet invalid — dog ikke mere, end at han kunne påtage sig denne gerning, som han fik overdraget af Dansk Fiskeriforening i 1925, og som han passede til sin død i 1950. Man skulle lede længe for at finde et mere pligtstro menneske end N. A. Olsen. Han gik op i modelsamlingen med en lyst og interesse, som kunne det være hans egen. Det gik egentlig først rigtig op for mig senere, hvor stort og omfattende et arbejde, han havde udført med at holde samlingen i orden, især når man tager de forhold i betragtning, hvorunder denne værdifulde samling opbevaredes.

Selv om det ligger langt tilbage, husker jeg endnu, at da jeg sammen med mine forældre besøgte udstillingen i København 1888, var der her nogle modeller af fiskerbåde. Jeg tænkte selvfølgelig ikke dengang noget om, at disse modeller skulle komme til at danne begyndelsen til en stor samling, og at jeg så mange år efter skulle få nærmere med den at gøre.

Her i samlingen findes modeller af de gamle handelskvaser fra Frederikshavn og Sæby, som jeg så

i min sejltid, sidst i halvfemserne, når de sejlede ned gennem Kattegat, lastet med levende rødspætter til København. Jeg har også truffet dem i Kattegat i blikstille vejr, hvor de lå med rækker af hyttefade. De måtte nemlig i stille vejr damme en del af fiskene ud i hyttefadene, som de altid havde med. Når kvasen lå stille, kunne fiskene ikke leve i kvasens egen dam, da vandet ikke var iltet nok. Når brisen så trådte ind, måtte fisken om bord igen, og hyttefadene tages på dækket. Det kunne på en enkelt rejse til København godt gentages både 2 og 3 gange.

Her er også modeller af de åbne robåde, som de blev brugt ved Jyllands vestkyst i 80'ernes dage. Her er også Hirtshalspramme, rigget med sejl, en type, som blev brugt til slutningen af det forrige århundrede. Det er, som jeg så dem i min sejltid. Engang kom vi med damperen vestfra med kurs mod Skagen og observerede da to mil fra land en lille sejlbåd. Det var fuldstændig klart og stille, men vi så, at mændene vinkede. Vi ændrede vor kurs et par streger, og snart var vi oppe på siden af den lille fiskerbåd, der havde 3 mand om bord. Båden var næsten helt lastet med fisk, som de havde fanget på kroge. Fiskerne bad om lov til at slæbe med et stykke ind under land. Kaptajnen var en elskværdig mand og gav den lille båd en trosse, og glade var fiskerne, der nu kunne hvile en lille stund og lægge de tunge årer ind. Før vi slap båden igen,

havde vi fået os en hel kurv fisk, så mange at vi havde nok til hele besætningen i et par dage.

Jeg har også tit betragtet modellerne af de små Hornbækbåde, også fra 80'ernes dage, rigget med sprydsejl og åbne, akkurat som jeg så dem på Isefjorden i min barndomstid, når de om foråret kom ind for at fiske sild i garn. Ja, og der er ikke een, men mange modeller af de gamle drivkvaser med sænkekøl, der dengang blev bygget fladbundet, for at de lettere kunne drive over siden med ålevoddet spændt ud med to liner, den ene til fartøjets klyverbom og den anden til en bom agter. Disse både havde så godt som alle en lille ekstra mast med et lille latinersejl. Den bådtype var meget almindelig, da jeg begyndte at fiske. Jeg havde forresten rigget "Jenny" på samme måde, blot var der køl under båden.

Her findes også modeller af bådene fra Nordsjælland, som de kom til at se ud, efter at der var blevet havn i Gilleleje og Hundested. Ikke mere åbne, men med lukket dæk, og selvfølgelig betydelig større end da kysten var åben, som den gang far fiskede fra Hundested. Jeg husker, at i begyndelsen af 90'erne gik disse både om foråret op til Anholt for at fiske tunger med garn. Der var også fiskere fra Hølkerup, som nogle enkelte sæsoner tog med her; men det var et meget hårdt job at dyrke dette fiskeri. Der var ingen havn ved Anholt dengang, så man måtte nøjes med at ankre under land og så

ellers håbe på, at vinden holdt sig til den næste dag, hvor fiskerne skulle hale deres garn. Hver båd førte sin jolle med, og 2—3 mand måtte så ved hjælp af årerne hale garnene ind, til tider i ret frisk vind. Alt dette medens båden for små sejl fulgte med jollen, for ind imellem at tage garnet om bord, når jollen ikke kunne tage flere. Og hvad så? Når dragningen var forbi, ja, så ofte krydse til Isefjorden for at afsætte fangsten og udskifte de våde garn med nye tørre garn. Arbejdet med garnene på land blev som regel udført af konerne.

Her står også en model, der viser typen på en af de første gamle bornholmske fiskerbåde, en "ege", fra det forrige århundredes begyndelse. Trin for trin kan man følge fiskeriets udvikling frem igennem tiderne i mere end 150 år til vore moderne tider, hvor fiskeriet har fået sit store gennembrud med mekaniseringen og teknikken.

Som med fiskerbådene er det gået med fiskeriredskaberne. Det er nu længe siden, at mors gamle spinderok spandt de fine tråde, hvoraf fiskerne med kone og børn selv bandt net og garn. Her findes f. eks. et netstykke af et håndbundet bundgarnsvod lige ved 100 år gammelt. Når jeg har min gang på museet, standser jeg tit ved dette historiske redskab og tænker, at fiskerne dengang måtte have flere kræfter, end vi har i vore dage, når de skulle arbejde med så svære redskaber uden mekanikkens hjælp. Her findes også modeller af de gamle åle-

gårde, der var landfast med en bro til kysten. Da vi sidst i rigsdagen behandlede fiskeriloven, tog jeg hele udvalget med mig hen på museet, for at de skulle stifte nærmere bekendtskab med flere af de redskaber, vi havde drøftet.

Det har altid været mit ønske, at jeg måtte opleve at se denne værdifulde samling af gamle og nye ting flyttet fra det skumle lokale i Nørregade, hvor den nu findes, til et mere egnet og solrigt sted. I 1946 indledede vi fra Dansk Fiskeriforenings side en forhandling med Nationalmuseet om en flytning af samlingen til Nationalmuseet, men desværre måtte det opgives, da de kun havde lokaler til halvdelen af samlingen. Også med Søfartsmuseet på Kronborg har vi været i forhandling om en eventuel flytning dertil, men det måtte opgives på grund af stærk modstand fra samtlige medlemmer af Dansk Fiskeriforening. Det sidste forsøg var at flytte det ud til Charlottenlund til samme bygning, som Biologisk Station har til sin udstilling. Det var hensigten, at hele modelsamlingen og museet skulle overgives til staten og blive et nationalt fiskerimuseum, men til trods for at der ad frivillighedens vej var skænket indtil halvdelen af, hvad det ville koste at etablere det i Charlottenlund, da anslået til ca. 150.000 kr., havde staten ingen penge til det, og man måtte påny opgive sagen.

Fiskeriministeriet

I mange år havde vi fra hovedorganisationens side fremsat ønske om, at fiskeriet måtte blive udskilt fra landbrugsministeriet. Først og fremmest af den grund, at fiskeriet indtog en så lille stilling i forhold til landbruget, at det var begrænset, hvor megen tid landbrugsministeren kunne få til at beskæftige sig med fiskeriets forhold. Vi havde selvfølgelig et fiskeridirektorat, men alligevel syntes vi, at fiskeriet havde udviklet sig til et så betydeligt eksporterhverv, at det burde have sit eget ministerium; også af den grund, at dette erhverv indtog noget af en særstilling fremfor noget andet erhverv i Danmark med sine mange forskellige og egenartede forhold.

For nu ikke at blive misforstået må jeg understrege, at jeg ikke under nogen form vil rette bebrejdelser mod fiskeridirektoratets arbejde eller administration for fiskeriet som helhed. Jeg har igennem årene haft et udmærket samarbejde med dette direktorat, hvor fiskerikontrollør Trolle Thomsen var blevet fiskeridirektør efter F. N. Mortensen.

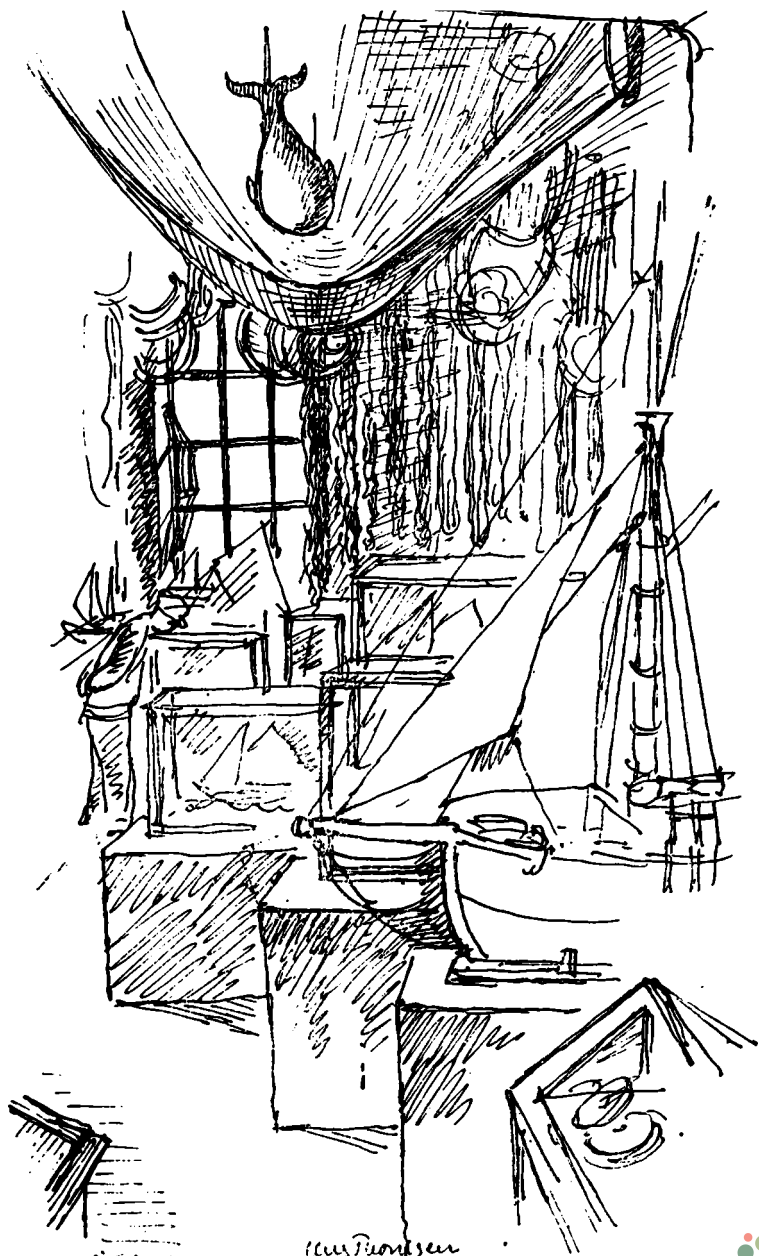
Trolle Thomsen havde jeg kendt, længe før han

blev fiskeridirektør. Han var jævnlgt kommet på Isefjorden med kontrolskibet "Falken", og når ikke vejrforholdene hindrede det, ankrede han gerne op ved Hølkerup, og hvadenten han nu besøgte mig i vores lille strandhytte, eller jeg kom om bord i "Falken", var de samtaler, vi førte, af stor interesse for mig. Vi var altså ikke ukendt med hinanden, da han blev fiskeridirektør, og jeg kom med årene til at sætte megen pris på denne mand igennem det mangeartede samarbejde, vi efterhånden fik om højskolen, andelsbevægelsen, fiskeribanken m. m. Man var tilbøjelig til at sige, at Trolle Thomsen var for selvstændig. Det følte jeg nu aldrig, men jeg mærkede, at havde han en mening, lagde han ikke skjul på den, men busede ud med den med det samme, og det blev ofte optaget som en fornærmelse af fiskerne selv. Men jeg er fuldkommen sikker på, at han — sin til tider uheldige væremåde til trods — havde et varmt hjerte for fiskerne og deres gerning. Han gjorde altid, hvad han formåede for at tjene fiskerierhvervets interesser, pligttro som han var 100 %. Hele Trolle Thomsens indsats som fiskeridirektør, hans arbejde for at modernisere hele fiskerikontrollen og ikke mindst al både-materiellet må jeg i høj grad påskønne som værende af stor betydning.

Når jeg har standset lidt ved den tid, der gik forud for det selvstændige fiskeriministerium, vil jeg nævne Kristen Bording, som jeg i min rigsdagspe-

riode havde et udmærket samarbejde med, lige til han fratrådte som minister for fiskeriet 1945. Bording var den jævne bondemand, som aldrig havde været fiskeriet på nærmere hold. Men han havde en vis evne til at sætte sig ind i fiskeriets forhold, hvad der gjorde ham meget populær og afholdt inden for fiskernes kredse. Han gik også dybt i fiskernes økonomiske forhold, når det drejede sig om hjælp og støtte; men når talen var om disse spørgsmål, kunne Bording ikke lade være at pege på landbruget, særlig på dets andelsbevægelse og på den økonomiske betydning, andelsbevægelsen havde haft for den danske bonde og husmand, medens størstedelen af fiskerne stod ligegyldig over for den. Med Erik Eriksen, som kun var minister for landbruget og fiskeriet i en kort periode, havde jeg også et godt samarbejde. Selv om vi ikke var politiske meningsfæller, kunne vi udmærket forhandle sammen om fiskerispørgsmål, og det glædede mig virkelig, når Erik Eriksen såvel som Bording søgte nærmere forklaring på de rent faglige spørgsmål hos mig.

Men nu stod vi over for et selvstændigt ministerium. Folketingsmand Chr. Christiansen blev den første danske fiskeriminister. Jeg ville nu få et vist samarbejde også med ham, men det var jo ikke noget nyt for mig. Igennem Arbejdernes Oplysningsforbund kendte jeg Chr. Christiansen, der var forretningsfører her, og vi havde jo tillige igennem de mange år, vi var sammen på Rigsdagen, tit drøftet

1880

Eus Frankson

fiskeriproblemer. Christian, som han oprindeligt blev kaldt indenfor vort partis rammer, var organisationsmand til fingerspidserne og gik på med liv og lyst og stor interesse i den gerning, han nu skulle varetage som første mand inden for fiskeriet. Hvad der angik mine specielle felter, fiskerhøjskolen og fiskernes andelsbevægelse, havde de begge Christians store interesse, og jeg havde således fået en god støtte for disse spørgsmål.

Det første Christian foretog sig som minister var at nedsætte et arbejdsudvalg, hvis medlemmer blev udtaget inden for de forskellige erhvervsgrøene i fiskeribranchen, og som jeg fik den glæde at være med i som repræsentant for andelsforeningen. Her var opgaver nok at beskæftige os med, og det første, vi tog fat på, var kvalitetsspørgsmålet. Vi udarbejdede et forslag til en ny kvalitetslov for fisk og fiskevarer, og Christian kunne den 12. april 1950 fremsætte forslaget på rigsdagen. Vi nåede ikke at få det gennemført på grund af folketingsvalget i oktober samme år, hvorefter Chr. Christiansen måtte vige pladsen for redaktør Knud Ree, Esbjerg, som nu blev fiskeriminister under ministeriet Erik Erikson og Ole Bjørn Kraft. Den ny lov blev dog, kort efter at den nye fiskeriminister var tiltrådt, vedtaget i den form, som den havde fået under udvalgsarbejdet i Chr. Christiansens ministertid.

Foruden kvalitetsloven fremsattes der forslag til en ny ferskvandsfiskerilov, en ny saltvandsfiskeri-

lov og til en lov om fiskeriet i Randers fjord. Også disse love, der havde haft mange års forberedelse i fiskeridirektoratet og i fiskeriministeriet, blev fremsat af Christian Christiansen den 4. oktober 1950, men blev først gennemført i slutningen af 1951 og trådte i kraft 1. januar 1952 under Knud Rees ministertid. Når jeg nævner disse love, er grunden den, at jeg som ved andre fiskerilove, der er gået i udvalg, er blevet valgt til udvalgsformand, ligesom jeg her altid har været mit partis ordfører, selvfølgelig kun hvor det har drejet sig om behandlinger i landstinget. Men dette arbejde, som i væsentlig grad må danne afslutningen på den del af mit rigsdagsarbejde, som berører fiskeriet, blev for mig en oplevelse, som jeg vil bevare blandt de bedste minder fra min rigsdagstid. Bl. a. netop fordi jeg fra mine kolleger i udvalgene fik bekræftet, at intet erhverv er så vanskeligt at lovgive for som fiskeriet med alle de utallige interesser og meninger, der her gør sig gældende, hvilket vel også er grunden til den manglende enighed inden for standen. Man spørger så tit, hvorfor der tales så meget om den manglende enighed. Jeg vil forklare det på den måde, at fiskeriet jo drives på den fri arbejds-mark, som havet nu engang er. Her er ingen afgrænsede områder med ejendomsret, monopoler og servitutter, — når vi lige ser bort fra ålegårdsretten. Det hele kommer an på at komme først til fangstpladsen for at bjerge den første høst. Det er

jo lige modsat landmanden, der bjerger sine afgrøder på egen jord. Han er sikker på, at ingen kommer og høster før ham. De forskellige fangstredskaber, som fiskerne bruger, bringer dem også tit i konkurrenceforhold til hinanden. Men alt dette skulle jo i virkeligheden ikke kunne forhindre, at man kunne sælge sin fangst under fællesskabets former, som landbruget gør det. Dog, herom har jeg tidligere fortalt.

Islandsrejsen

Mine oplevelser udenfor landet, efter at jeg var blevet gift, har ikke været mange. Jeg har tidligere berørt min tur til Nordtyskland, og gennem årene har jeg aflagt flere besøg i Sverige for at se lidt på svenskernes fiskeri og fiskernes økonomiske forhold. Jeg kunne ønske, at blot noget af det sammenhold og den forståelse, der præger de svenske fiskeres organisationsliv — navnlig på vestkysten — måtte kunne overføres til Danmark. Vi har i den retning meget at lære af svenskerne.

Som ung havde jeg altid ønsket at komme til Færøerne og Island, men jeg havde aldrig opnået det. Nu ville skæbnen, at der i 1947 skulle afholdes et nordisk interparlamentarisk møde i Reykjavik, og blandt de 18 rigsdagsmænd, der skulle deltage fra Danmark, var jeg så heldig at komme. Jeg var meget glad for denne rejse, ikke mindst fordi der stod et punkt på dagsordenen om nordisk samarbejde med henblik på fiskeriet og på udførsel af fisk.

Da vi forlod Danmark den 27. juli med den islandske rutemaskine, var det strålende højsommer; men da vi kom til Island var det både gråt og regn-

fuldt, og det vedblev det at være under hele opholdet, hvad der gjorde, at naturen kom til at mangle den kolorit, som solen nu engang giver. Og dog blev det et billede af betagende skønhed. De høje fjelde, de smukke gletschere, de brusende vandfald, de springende, varme kilder og de smilende dale med de bugtende elve. Alt dette står som et uforglemmeligt billede i min erindring.

Omkring 17 % af landets befolkning var fiskere, og de 80 % af landets eksportindtægter hidrørte fra fiskeriet; men for at dette fiskeri skulle kunne klare sig, måtte staten yde tilskud og garantere en bestemt pris for fiskene.

I de dage, vi var sammen med de andre delegerede fra de nordiske lande, talte vi også om fiskerhøjskoler og anden oplysning blandt fiskerne. Jeg fik her det indtryk, at det ikke kun var i Danmark, der manglede interesse for oplysningsarbejdet blandt fiskerne, og jeg fik opfordringer fra Norge og Sverige om at komme der og tale om oplysningsarbejdet. På Island stod man endnu længere tilbage på dette punkt, hvad der måtte tilskrives de særlige forhold, som her gjorde sig gældende. De lange afstande og det, at vinteren var den bedste fiskesæson.

Jeg var også interesseret i det islandske skolevæsen, særligt med henblik på de lange afstande mellem hjem og skole, ofte op til 15—20 kilometer. Men tog man forholdene i betragtning, var Island langt fremme, ikke alene hvad børnenes undervisning an-

gik, men også for ungdommens vedkommende. Skønt befolkningen kun udgør 140.000 mennesker, var her dog 4 almene folkehøjskoler, 2 landbrugsskoler, husholdningsskoler m. v. Og på et højdedrag uden for Reykjavik lå med udsigt over hele byen en meget smuk bygning, klar til brug. Det var Islands sømandsskole, der havde flere forskellige undervisningsgrene så som navigationslære, maskinlære, kokkeuddannelse o. s. v.

De sidste fire dage, jeg var på Island, benyttede jeg til udflugter pr. bil. Det var dyrt lige som alt andet. Jeg kunne fristes til at sige stakkels Island, for landet befandt sig midt i en inflation med et utroligt højt prisniveau. En årsløn på 20.000 kr. regnedes for lav, og alt andet stod i forhold hertil. Men var udflugterne dyre, vil jeg dog aldrig fortryde dem; for det at komme ud og se, hvordan hverdagslivet levedes i fiskerens og bondens hjem, var en stor oplevelse. At smage de røgede fårepølser og de papirstynde pandekager med flødeskum, det aller bedste, de kunne byde deres gæster.

Dagene gik altfor hurtigt. Den 6. august tog vi bil fra Reykjavik til Keflavik, hvor en amerikansk sky-master ventede for at føre os hjem over Atlanten.

Dernede i det bølgende hav havde min far sejlet i sin ungdom med de små sejlskibe på et halvt hundrede tons. Stykgods til Thorshavn og fisk og uldtrøjer med tilbage. Ofte måtte de krydse i ugevis. Ja, forstå det hvem der kan i vore moderne tider.

Afslutning

Jeg har nu her i mine erindringer forsøgt at fortælle lidt om de oplevelser, jeg igennem de mange år har haft inden for det offentlige liv. Jeg har jo høstet erfaringer i mange forskellige retninger; men fælles for dem alle er, at de gav mig både lærdom og rigdom i sindet. Jeg har også forsøgt at standse ved den tid, da jeg første gang gik til stranden med fars gamle træsko under armen. Jeg har også søgt i enkelte afsnit at sidestille den gamle og den ny tid, den moderne tid, vi nu gennemlever. Og det kniber for mig at forstå, at hele den samfundsmæssige udvikling, livets hjul, er gået med så stor hastighed.

Alt det slidsomme arbejde, jeg i min barndom så blive udøvet af den fattige fisker og arbejder, er for en stor del ophørt med teknikkens store fremskridt. Der er vist ikke mange børn nu om stunder, der som jeg stod og lyttede efter, om jeg kunne høre fars træskotrin i det fjerne på vej hjem ad den grusede landevej. Tit havde han gået to mil fra arbejdet for atter at tage samme tur den næste morgen, og det med en arbejdsdag på 12—14 timer. Nej, nu er det bil, motorcykel eller knallert eller i det mindste en

cykel, der er befordringsmiddel. Og hjulbøren, som man før brugte, når man havde mere, end man kunne bære, er også forsvundet fra landevejen. Mange gående skolebørn møder man heller ikke mere, hvis de da har et stykke vej til skole.

Jeg husker tilbage, før alderdomsforsørgelsen tog faste former, at jeg engang skrev en ansøgning til sognerådet om at få forhøjet fars alderdomsunderstøttelse, som den gang var 14 kr. om måneden. Da man i sognerådsmødet skulle tage stilling til ansøgningen, og det varede lang tid, blev man enige om at yde 2 kr. mere om måneden. Ja, fremgang har der været på dette område. De gamles kår er betydeligt forbedret, og ud over landet har der rejst sig flere hundrede alderdomshjem.

Ja, det har været en udvikling, som det har været værd at leve med i. Jeg skammer mig blot på en måde, at der endnu ikke i mit eget sogn er sket nogen fremgang, hverken med hensyn til alderdomshjem eller ny skole. Her har vi desværre stået stille.

Derimod vejnettet? Jo, det er moderne. De gamle, smalle, grusede landeveje med dybe hjulspor, fyldt af vand i regntid og vintertid, er nu blevet asfalteret, og hvor nu trafikken suser af sted. Vi tager det hele så såre selvfølgeligt. Også når vi tager turen langs Odsherredskysten fra Korshage ved Rørvig til Ordrup Næs ved Sejerø Bugt og ser hele det bælte af sommerhuse, der her har rejst sig i den stride marehalm og fattige lerjord. De danner dejlige fe-

riesteder for en del af storbyens befolkning. Her har arbejdsmanden, smeden, grossererens, departementschefen og ministeren hinanden til naboer. Jo, vi er efterhånden blevet mere lige, og ferieloven har været medvirkende hertil.

Og hvad ude på landet, når vi i dag trykker på kontakten til det elektriske lys. Alt såre naturligt. Petroleumslampen fra min barndom er glemt. Og når man tænker på det omspændende telefonnet. I 1903 kom telefoncentralen i Egebjerg med 9 abonnenter. Min broder, som i forvejen havde sin lille skomagerforretning, fik overdraget det ansvarsfulde hverv at bestyre centralen. Tænk 9 numre! I dag er der 250 abonnenter på samme central. Og sådan er det gået sin gang over hele landet. Den tid kendes heller ikke mere, da man som i min barndom havde 1½ mil til den nærmeste telefon.

Den gang havde vi en gående landpost, som på sine ben gik ud fra Nykøbing på en postrute, der udgjorde 4—5 mil frem og tilbage, men selv om dette område var ret stort, kunne han dog have både aviser og breve i én taske. I dag er der på samme rute 5 postbude, der pukler af sted på cykler med 10 gange så mange breve og aviser. Det sker, at jeg sommetider tager den lokale avis fra 70'erne frem såvel som den lille socialdemokrat fra 1876 og sammenligner dem med de aviser, vi nu får, som er hele bøger. Så forstår man bedre, at der nu skal betydeligt mere mandskab til at bringe det ud end før

i tiden. Og hvad med radioen, der nu findes i så godt som ethvert hjem, og hvori der kan høres nyt fra hele verden. Hvad betyder ikke oplysninger og forudsigelser om vejrforholdene for søens folk. Men naturligtvis må vi også betale for alle disse fremskridt og goder, som vi gør brug af.

Da jeg kom ind på rigsdagen og fik lidt mere indblik i statens husholdningsbudget, end jeg tidligere havde haft, og så, at det lå oppe på 5,5 mill. kr., korsede jeg mig. I dag ligger vi oppe på over 3.000 mill. kr., og de kommunale finanser er steget tilsvarende. Ja, der skal betydeligt mere til nu, end da jeg betalte 72 øre i skat om året i 1902.

Men til alt dette er at tilføje, at de erhvervsmæssige indtægter er noget helt andet i dag. For mit eget erhvervs vedkommende lå det økonomiske udbytte, da jeg begyndte at fiske i 1902, på ca. 9 mill. kr. Nu ligger det på 160 mill. kr. Således har alle erhverv fulgt med, og det har haft sin store indflydelse, også på vores sociale forhold.

Vi mennesker har stor tilbøjelighed til at glemme de gamle tider og tit også de mennesker, der banede vejen for det nye, hvad enten det nu var på det videnskabelige, kulturelle eller på det materielle område, de gav os og kommende slægter noget i arv, der nok var værd at huske og værdsætte. De 16 år på rigsdagen gav mig et større indblik i alt dette, end jeg ellers ville have haft, så jeg vil altid mindes dem i dyb taknemmelighed.

Men hvad der end igennem årene er blevet mig tilbuddt, og hvad jeg end har varetaget, og som har holdt de økonomiske vanskeligheder på afstand, har jeg dog aldrig glemt, hvorfra jeg er kommet. Jeg har altid haft det mål at bygge på det jævne.

På det jævne, på det jævne,
ikke i det himmelblå,
der har livet sat dig stævne,
der skal du din prøve stå.

Jeg oplevede at kende mennesker, der kom fremad, men som glemte, hvorfra de kom, og hvem der havde hjulpet dem. Jeg har desværre også set, at disse mennesker havde en tilbøjelighed til at overse deres medmennesker — de fattigste, som ved møderne rundt omkring altid sad på de bageste bænkeraeder af beskedenhed og mindreværd.

Jeg har altid været en hader af alt snobberi, som der desværre findes så meget af. Jeg har aldrig i de 35 år, jeg har rejst, og heller ikke efter at jeg blev medlem af rigsdagen, ønsket at nogen skulle bære min mappe til og fra toget. Den har jeg godt selv kunnet transportere. Det sker jo, at man har tungere byrder at bære derhjemme i Hølkerup. Jeg har egentlig altid følt mig som tjener og har ikke ønsket at blive betjent.

Men når nu alt har forandret sig så meget til det bedre i løbet af ét menneskeliv, forstår vi mennesker det så, som det bør forstås og værdsættes? Jeg

synes det ikke! Det er for mig, som råhed, misundelse og jalousi er meget mere fremherskende i vor moderne tid end før, hvor vi lærte at være glade for lidt og noterede hvert lille fremskridt på det kulturelle og sociale område. Det er, som man ikke rigtig vil forstå alle de goder, vi trods livets modgang går og vader i, altsammen bygget op på den frie folkevilje. Jeg har i en af mine lommebøger noteret mig nedenstående, lad forfatteren være anonym:

Lær at elske andre mer
og dig selv lidt mindre.
Lær at hjælpe, hvor du ser,
der er nød at lindre.
Gem på hvert et kærligt ord,
slip hvert bittert minde.
Kun i kærlighedens spor
er der fred at finde.

Disse jævne, stilfærdige ord har vi brug for; men kunsten er jo at føre dem ud i virkeligheden.

Ja, når jeg nu på en måde står ved landgangen for at gå i land fra det offentlige liv, er der så meget, der løber mig i tankerne. Hvor blev årene af? De svandt, de svandt altfor hurtigt, og man føler det, som man fik udrettet altfor lidt. Jeg nåede jo heller aldrig længere end til at blive menig, en almindelig matros på statsskibet "Christiansborg". Men det har også været mere end rigeligt for mig. Jeg føler mig i hvert fald lykkelig over at have set

lidt af livet uden for min hjemstavns dør, og lykkelig for den rigdom, livet har været for mig.

Når jeg rejser hjemmefra, standser jeg så godt som altid op ved gavlen af mit barndomshjem og ser ud over Isefjorden, ligesom mor og far gjorde det i alle de år, de boede her. Ja — kære Isefjord! Her ligger du som altid uden at have forandret dig fra den tid, jeg som dreng stod og så ud over dig og legede ved din kant med min gamle træsko sammen med så mange andre små drenge. De fleste er nu døde. Der kom ingen nye i stedet. Ingen børnelæg findes mere ved denne strand. Ja, det var den gang, du bar de smukke sejlskibe henover dine bølger, og det var den gang, de mange små fiskerbåde skabte liv på fjorden med deres store sejlføring. Jeg kendte næsten alle de mennesker, der sejlede med her. Nu er de alle borte og har ligget i mulden i mange år. Nu hører alt dette historien til. Jeg ser også tit op på de gamle piletræer, som far plantede. Hvor meget har de ikke fortalt igennem toppenes sus, når vinterstormene satte ind. Det vil aldrig forandre sig trods skiftende tider, så længe træerne står. Stæreflokke kommer hvert forår og fortæller os, at nu er atter et år svundet bort. Men engang vil også det gamle hus og piletræerne falde for tidens ælde, ligesom vi mennesker gør det. Må jeg blot endnu en tid se ud over Isefjorden, der vel altid vil være lige skøn og endnu under sin overflade gemme fiskestimerne:

**Omkranset kyst med agerjord
fra dal til banke stige,
så smukt her ligger Isefjord
med kroge og med vige.**

**Her hersker liv og daglig larm
fra kutter og fra både,
mens solen bruner kind og barm
på mænd fra fiskerflåde.**

**Her daglig går så mangelen båd
hen over dine bølger.
Et fiskerfolk med liv og dåd
der tusind minder følger.**

**Og fiskerhuset hist og her,
som tæt ved stranden ligger.
Med net og garn man virker der,
til dagens togt man rigger.**

**Fra sol står op, til sol går ned,
bli'r røgtet garn og ruse,
og føden skræbes vel derved,
så stort ej kom til huse.**

**Men livet her er frit og kækt,
selv arbejdsdage lange;
men hårde stunder altid lægt
ved bølgenes friske klange.**